

**MAGYAR KÖNYVTÁR
MAGYAR ELBESZÉLŐK TÁRA II.**

**PORZÓ.
(ÁGAI ADOLF)**

**A
VIOLKA VERA
S EGYÉB ELBESZÉLÉSEK**

**BUDAPEST.
LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)
CS. ÉS KIR. UDV. KÖNYVKERESKEDÉS KIADÁSA.**

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5406-03-4 (online)
MEK-11806

TARTALOM

ÁGAI ADOLF:

A Viola Vera.

Éva.

Bodri.

A kölcsönvett napsugár.

PAPP DÁNIEL:

Utolsó szerelem.

Tilos a betegség.

A gyámok.

A nagy Jakob.

A Chester-jelenet.

Punin és Baburin.

Válás.

A Viola Vera.

Elbeszélésemnek adhattam volna kapósabb címet is. Például: „A peczér leánya”, vagy „A betyár szeretője” - hiszen az volt ő mind a kettő. De csak megmaradok ennél a címnél. Mert hogy ezt a nevet írom a soraim tetejébe: éled föl bennem égő színeivel az a kép, amelyet kis fiu koromban láttam e név hordozójában.

Égő színeivel; mert égett a Vera haja, mint a vörös láng, s égett az ajka, s izzott a szeme, meg lobogott rajta az a pipacs szoknyácska, mint a tűz, amint hogy el is perzselődött az ő egész fiatal, bolondos élete. És vörös volt az apja bozontja, melyen senki soha nem látott sem kalapot, sem süveget. Az idő csapkodásaitól, fúvó szélről, verő záportól megvörösödik a szőke, a fekete haj is. Hát még, amely vörösen jött a világra!

Ketten jártak: apa és leánya. Hosszas szünet után egyszer csak előkerültek, az isten tudja honnan; s másnap megint eltűntek, az ördög tudja, hova.

Dalolva jártak, valami sajátos nótát fújva, mely hullámozott, mint a zsoltár; panaszosat, mint a vásári koldus jajgató éneke. Csakhogy minden vers után hejehuját kurjongattak, olyan vadon vigat, hogy megrettent bele minden ember s a falu összes kutyasága szörnyen vonított, a nélkül, hogy elhagyta volna az udvarát. A bátrabbak a kerítő fal tetejébe ugorva, örült kaffogással ugattak le a vörös emberre, meg az ő vörös kis lányára. De lekerülni egynek sem volt mersze.

*Kutyát adjanak, kutyát!
Nem rántom ki a fogát,
Csak szedem a zsirját,
Hántom az irháját!
Kutyát adjanak, kutyát!
Csahi! Csahó! Csahaj!*

Volt is oka a csaholásnak. Megismerték a peczér-nótát, azt a véreset, mely az ő pusztulásukat előzte és követte. Megéreztek a peczér-szagot, azt a véreset, melyet kieresztett magából az öreg Viola szüre, bőrs nadrágja, melynek minden-egy foltja kutya-haláltól rozsdállott.

Viola sohasem lopott kutyát; pedig annyi volt, hogy a feléből is kifutotta volna a falunak vagyon- és személybátorsága, ha ez az éber ugatáson magán fordulna meg. De a betyár, aki lopni jár, tudja legjobban elcsitítani a mérges hadat. Az ő titka, hogyan ejti meg a sok hűséges Kullancsot, Bátor és Vigyázt. Szapora fajtáját öldösi a gazda is. A kölykeiből vagy kettőt hagy meg játéku a gyerekek számára; a többinek tó vagy vizes árok a sírja. De így is meggyűlik adta sok czondrája! Nem szakad annak az éhes magja, ha mind kiírtanák se! Dúlja a mótely a sertést, kergévé lesz a birka, fenéssé a ló, tehén megpukkad, ökröt felborítja a fészkes nyavalya, csirkét öli a píp - csak a kutyának van kutyabaja.

Kivéve, ha megveszekedik; amiben bő módja van a téli koplalás és nyári szomjuság miatt.

„Kutyát adjanak!” hangzott végig az utcákon és közökön az a mélyen rezgő kiáltás. Nagyon emlékeztetett - vétek ne essék szólván - a csütörtök-esti harangszóra, mely a gyászos pénteket jelenti. Búgó s mégis messzire ömlő volt az. A végső szótagot is épp úgy nyomta meg a Viola peczér, mint maga a vén Suntyó Bálint ott a „torom”-ban, aki ugyancsak meg tudta adni a módját, mikor egyszerre kettőt rándított a kötelén, s harang és a nyelve egy nagy koppanással megállt. Mint az öreg mellett a kölyök-harang, úgy csilingelt az apja mély szava mellett a kis lánynak friss, magas hangja: „Kutyát adjanak!” Virágot sem lehetett volna édesebben kérni, mint ahogy ez a gyermek az élemedett kuvaszt, kiszolgált vizslát, rokkant kopót.

Úgy illik ugyan, hogy kiszolgált vadász-ebet golyóval végezzen ki a gazdája; de annak a fura „üszkös” Verának, amiért olyan csöngettyű szava volt, odaadták azon eleventen, ha t. i. beteg volt vagy öreg.

Csak agarat nem.

Mert valamint Angliában barbár dolog lelőni és nem agyonhajszolni a rókát: azonképen minden hagyomány ellen való minálunk, puskával vagy bunkóval végezni ki agarat - mert a pákosztos, megvénhedt vagy egyéb bűnbe esett nyulász kutyát ősi szokás szerint az ágasra szokás felhuzni, még pedig nagy czeremóniával. A vályogvető dade paposkodik mellette, második a sorban hegedűszóval búcsuztatja el, a legény ráveti nyakára a hurkot, két rajkó felmagasztalja, egy purdé a farkába kapaszkodik, s így múlik ki a világból hajdan híres Cziczke vagy Szellő. Külön óbégatással elássák a kukoricza-föld szélében, ahol, mint a babona tartja, esztendőre annyi lesz a nyúl, hogy kalappal lehet fogni, mert mind oda kívánczik a nagy ellenség sírjára, aki az ő nemzetségüket annyiszor megűzte a laposban.

Hát azért nem adtak az öreg Violkának. De másforma ebfaajtát eleget. Pusztá kézzel kapta meg az áldozatot és soha egy harapás nem esett a kezén. Aztán vitte. A megmaradt ebek tajtékzó ugatással, mi gyerekek sivító gúnynevekkel a nyomában. Valami néptelen utcán - ez volt az igazi kutyaszorító - a szüre ujjából kihúzta a hosszúnyelű kalapácsot s ott végzett vele.

Éppen a Keskeny Andrisék udvarából hozta a tanult vén uszkárt, a doktor Faustot, akit a komédiás-malmos német hagyott el. Nem tudott a többi kutya nyelvén. Ki is nézték-turták a kompániából. De most erős szolidaritásban állottak vele mindnyájan, s szinte lépés közeléből csattogtatták fehér fogait s üvöltöttek a peczér felé, aminek ez oda se nézett.

Vera, átnyúlva a sövény tövisein, a szomszéd kertből sárga violát, mákvirágot szakított, s édes danolás közben - akár a pacsirta éneklése csapott volna föléje az éktelen vonításnak - beletűzte a boglyas rőt hajába, mialatt a tüskétől összeszurkált keze épp úgy megvérzett a maga, mint az apja keze a hörgő kutya vérétől. Aztán dr. Faustot az öreg Viola elbonczolgatta a maga obductiv systémája szerint, a zsirját - ha volt - kifejtette, a bőrét lefejtette s a hulladékot az árok iszapjába taposta.

A zsirból aztán szűrt valami javas szert, amely segített minden nyavalyáról: szemverésről, pokolvarról, veszettségről. A bőrét meg eladta a jávorkai timárnak, aki helyesen kicserizette s felküldötte az egyetemre, amelynek íródiákja diplomát írt rá tanult ifjak dicsőségére, szép öblös betűket vetve a nyomtatott sorok közé. Maság ez az árucikk még nagyobb keletnek örvendene, mert Bécsbe küldené, a nemesgyártó intézetbe, ahol annyira meggyülemlett már a munka, hogy növénypergamenre szorultak rá, mert ki nem futja a kutyaőr.

*Kutyát adjanak, kutyát!
Nem rántom ki a fogát,
Csak szedem a zsirját,
Hántom az irháját!
Kutyát adjanak, kutyát!
Csahi! Csahó! Csahaj!*

Így zengett végig a rémesen igéző kettős a nagy helységen. Elöl a gyermek: a mákvirágos, violás Viola Vera. Mögötte az öreg, erősen kidagadó átalvetővel, amely mind kutyazsirral és kutyaőrrel volt telegyűrve - míg egyszerre csak nyoma veszett az apának is, a lányának is. Megint nyugodtan maradhattak a falu ebei, s üldözhatték bátorságban a gyűrűs zsidót, mert a harmadik határban hajtotta már rút énekét az ő fojtogatójuk: a szörnyű peczér.

Volt nekem akkoriban egy kedves kutyám, amolyan puli fajta, aki legföljebb a Bodri névre tarthatott volna számot, de akit én, Robinsont olvasván éppen, a magányos boldog szigetről

való ábrándozásomban elneveztem Pénteknek. A Czigány-tóból mentettem ki, mely a térdemig ért. Szívtelen fiúk dobták bele ötöd magával. Csak ezt az egyecskét birtam kihalszani az iszapos vízből. Vissza akarták tőlem vinni; de én, a reszkető, sáros kutyát csíkos zekémhez szorítva, futottam vele hazáig. Gyorsan megnevekedett az udvarunkon, s olyan művelt lett, hogy megette a kovászos uborkát is, aminek sokan jártak a csudájára. De máskülönb minden ügyesség nélkül való puli maradt; sem aportra, sem szolgálásra rá nem foghattam. Összes tudománya a hűség volt. Mindig csak hosszas időközökben láhattuk egymást, midőn t. i. vakációra haza-hazakerültem. Nagyokat ugrott ilyenkor örömében s czéltalan háromszor is körülvágatta az udvart, hogy kitombolja boldogságát, mert hogy megint otthon van az ő kis gazdája. Mikor négy esztendősen vén kamasz lett, valami gazember csírketoivaj megétette. A vonítására mind fölébredtünk s Pénteket ott láttuk a kisebbik fészernél, magasra nyújtott fejjel siránkozva.

- Legjobb volna szegény párát agyon verni, legalább nem kínlódna sokáig! mondá a jószívű Zsuzska, a mi vastag szolgálónk.

- Téged verlek agyon, te gyalázatos! fakadtam ki a megrettent cselédre.

- Majd adunk be neki egy morzsa strychnint, mondá édes atyám, kinek orvos-létére kiszolgáltatták volna a villámgyors hatású mérget.

- De miért nem medicinát? zokogtam én. Van a patikában az is!

Péntek felé közeledtem. Gyötrelmében is barátságosan csapkodta farkát a ragyás falhoz.

- Meg nem engedem, mondá apám. Könnyen kitörhet rajta a veszettség. Addig is kösse be kee, Andris! szólt az öreg mindeneshöz. Szaporán!

A szigorú parancs ellen nem volt appelláta. Az ott felhalmozott szalmába vágódtam bele keserves sírással.

Ebben a pillanatban hallatszott a város malma felől, hogy: „Kutyát adjanak! Csahi! Csahaj!”

A Viola! A peczér!

Felugrottam s kétségbeesve ragadtam meg az édes apám karját.

- Ne! Ugy-e, hogy nem? Inkább a mérget neki! fuldokoltam.

De Zsuzsi, aki az ismeretes kutyanótára kiszaladt, már hozta is be a kis kapun Viola mestert.

- Jobb is lesz tán így, mondá édes apám, s vitt befelé a házba.

A pitar-ajtóban ott állt egy piros árnyék. Fölnézek - hát a Vera. Az ő ruhája volt az a pirosság. Hátra szegett karokkal nézte a saráglya lécein keresztül Napoléont, amint nagy szélviharban átlóvágol a fagyos Berezinán, s lobog a császár köpenyege, s lobog a délczeg állat lombos farka, sörénye. Közeledtünkre félre állott, s hogy meglátta záporos arczatát, a részvét s gúny vegyes kifejezésével tűzte rám szemét.

S hogy ránéztem: én is elfelejtettem Pénteket, el az én szertelen búmat. Úgy elfogódtam e rongyos peczér-leány tekintetétől, mintha én lettem volna a Dzsalma indus herceg és ő az a bronzhajú Adrienne de Cardoville a Sue regényéből, melyet akkor titokban olvastam.

Milyen szem! Zöld és mély, igézetes. Arcza fehér, mint egy módos kisasszonyé, aki ernyővel, széles peremű kalappal védekezik a barnító nap ellen és kókusz-szappannal mosakodik. A Vera legfőljebb ha a ló-sóska széles levelét tartotta a feje fölé.

Nini! A haja sem olyan már, mint a szarkafészek. Tán bizony meg is fésüli néha? És maga meg is nőtt. Fiatal, fanyar testének kigyós mozdulataiban valami kimagyarázhatatlan vad kellem; szava zengő, bánatosan rezgő. Olyan furcsa teremtség! Húzódni akartam tőle, mert szégyeltem előtte a gyerekes sírásomat; de lábam gyökeret vert.

Édes anyám elnevette magát.

- Hé, te kis boszorkány! Tudsz-e még nótát a csahaj-nótán kívül? ingerkedett vele.

- Tudok-e? monda, s erősen kigyult a szeme. Van-e olyan, akit ne tudnék? Há'sze tőlem tanulják el mind a lányok, legények!

- Te kis kérkedő jószág, felelé mamám vidáman. No, lássam, igaz-e?

Bement a szobába s a szegről leakasztotta a gitárt. Ez járta még akkor a vidék szerény házainál, mielőtt megvetette három vaskos lábát a követelő zongora és vigyorgó fogaival kimarta a szerény „hangorát”. Hajadon korában ügyesen pengette kíséretkép kedves régi dalaihoz jó anyám, melyeket kicsi, de tiszta sopránnal, érzelmesen énekelt.

- De fura hegedű! kiáltá Vera. Tudnék-e rajta?

S teketória nélkül kikapta édes anyám kezéből a gitárt, belevágta körmét a hurokba s tépte görcsösen, rákezdve, hogy: „Ki vagyok én, mi a nevem?”

- Össze ne rángasd, hékás! csitítá őt édes anyám. Majd inkább én segítelek a gitárral, te csak monddjad.

Néhány fogással megadta a hangot, s Vera, mintha soha másképp nem tanulta volna, az igazi tehetség ösztönével alkalmazkodott a kissé fogyatékos kísérethez, s „mondta” oly igazán és szépen, hogy nedves lett bele az édes anyám szeme. Aztán összehajtván két karját, eltűnődött a leányon, s csak ennyit szólott mély fohással, hogy: „Istenem!”

Magam megbűvölve álltam ott.

Vera egyszerre fölneézett. A kapu előtt intett neki az apja, menne már. A zsákjában emeli roncsait az én Péntekemnek! Vera rövidesen elkészönt s kiugrott az utcára.

Vissza se nézett.

Jaj, magával viszi az én buta, tizennégy éves szívemet.

Én ugyan mindig azt hittem, hogy hóhérnak a leányába fogok beleszeretni. De mert hóhér a vidékünkön nem lakott, jó volt a peczér lánya is.

Hiszen hóhér lehetett volna a Viola, ha akarta volna.

Az első szolnoki csata után volt. Gróf Dessewffy tábornok törzs-tisztjeivel ott lakott a Tallián kisasszony kastélyában. Éppen ebédnél ültek az urak, midőn egyszerre csak hoznak egy spiont. Ott fogták el a rékasi határban. Házaló zsidónak volt öltözve. Zsidó orrot is váltott. Honnan szerezte a gazember? A garabójában galandot letek ugyan, kerek tükröt, ólom gyűrűt - haditervnek nyomát sem; de azért ő se galandot, se kerek tükröt, se ólom gyűrűt nem árult, hanem hazát. Az epés, köszvényes Csiby doktor mondta. (A nép Csiba doktornak hitta.) Bár ki nem mozdulhatott a szobából, mégis mindent látott és tudott. A házalónak kém voltát a differentiális diagnosis alapján sütötte ki. Aki az akkori háborús időben faluzik, amikor minden ember otthon ül, s főképen az óvatos, körültekintő zsidó: az nem lehet igaz járatan.

Nem is teketóriáztak sokat a spionnal. A generális és környezete ebédközben - a legtöbbnek még ott lógott az asztalkendő a nyakában - kijött a tornácra. Az egyik tiszt az összececsavart asztalkendővel mutogatta is a halovány zsidónak az akasztást, és a kezét kinyújtotta egy lombos, nagy akácfa felé, melynek szívós ága (így tréfálkozott) meg se fog hajolni alatta;

csak azt rösteli majd, hogy ilyen gyümölcsöt kell teremnie, mikor ő neki nem is mestersége a gyümölcstermés.

Minden a legjobb rendén volt, csak vállalkozó nem került, aki a dessert-közben hozott halálos ítéletet végrehajtsa. „Hát a Viola megcselekszi”, tanácsolá a Trepka asztalosné, kinek az ura a legszebb koporsókat csinálván a helységben, közel barátságban állott a halállal. „Oda van Törtelen, de vecsernyére itthon teremhet.”

Viola mester azonban azt üzent, hogy ő nem akaszt. Kutya ugyan az a zsidó, de nem agár. Aminek nagyot nevettek az urak. A tábornok aztán, jobb kedvre derülvén, pardont legyintett a reszkető házalónak, akit kevésben mult, hogy: utólagos jóváhagyás reményében föl nem köttetett.

* * *

Édes anyám eleinte jókat nevetett az én szerelmes hánykódásaimon. Míg ez a fiatalos rajongás együgyű versekben nyilatkozott, észre sem vette. De mikor már nem azért követtem a peczért végig a községen, hogy megcsúfoljam, hanem azért, hogy a Verát lássam és halljam a beszédjét, énekét, s szivjam magamba azt a bűvös rejtelmességet, melynek mámorától egész lelkem elfogódott: kimondták én rám is a szentenciát - vittek föl Pestre.

A szívnek gyermek-betegségei hamar gyógyulnak. De már valóságos medikus voltam s még folyton jóleső ábrándozással gondoltam vissza néha erre a vadrózsára, kinek tüskéje, illata fájó boldogságomra szolgáltak.

Édes atyám érdekesnek tartotta közölni velem egyik levelében, hogy az Ürményi csösze egy haldokló emberhez hívta, ki a Muszaj-erdő szélén fekszik a fagyos hóban. „Aligha nem a fekete himlő verte ki a Violkát.” Az öreg nem csalatkozott. Az orvos elé a variolae confluentes tökéletes képe tárult. A beteg hadonázva keresett valamit. Mellette gubbasztott a lánya, aki a bundácskáját ráterítette a vivódó apa lábaira, s maga egy ócska kendőben kuczorogva, száraz, fénylő szemmel nézte őt. Hol lephette meg a boldogtalant az irtózat nyavalya? A közel házak egyikébe sem akarták befogadni, míg végre az uradalmi kasznár keresztény szíve megilletődött ezen a nagy inségen, s a ganajhordó szekeret ide adta, abba is egy kimustrált, dögrováson levő gebét fogatott; s mert se kocsisa, se bérese nem vállalkozott erre a borzalmas fuvarra, az orvos meg a Füttyü cigány könyörültek meg rajta - az orvos isten nevében, a cigány egy kis bagóért. Mi is volt az embereknek egy haldokló peczér? Még a kutya sem ugatta meg. „Most először életében”, fejezé be levelét apám keserű gúnnyal.

Hanem hogy mi lett a Verából, azt nem írta meg; de megírta édes anyám. Hát az a kis dudva, mert nem tanulta meg a munkát, napszámba jár énekelni. Aratáskor, töltés vagy tördelés idején, messze csengő énekszóval tartja a dolgos fehérnépet, legénységet. De hozzá nem nyúlna kapához, sarlóhoz. Csak jár-kél közöttük, biztatja őket danolással, s közben, ha egyéb nem akad, kései tökvirággal, kökörccsinel, mivel tűzdeli tele a haját s megrojtazza a ruhája fodrait a kukoricza arany selymével. Nótája ki nem fogy, hangja el nem ernyed. Mikor leszáll a nap, a legyes ispán úr mindenféle mókával eltagadná tőle a járandóságot. A Vera azonban nem hajlik a tréfára, s ha édeskedik vele a fiatal gazdatiszt s maga akarja a pénzt a Vera pruszlijába csusztatni, akkorákat vág az ispán úr kezére, hogy szinte csattog. A falu végeig aztán elnótázik még a fiataljával; ott hirtelen sarkon fordul a Vera. Eltűnik, de hajnalra megint előkerül s ott kezdi, ahol elhagyta. Nem tudta meg azt senkisé, hol hál. Tán a szőlők alatt vagy a züllött szélmalomban, mely mint valami elomló vártorony magasodik a sik fölé - „vagy talán a temetőben, egy korhadt fejfa tövében, amely alatt porladozik az öreg Viola”, vélé anyám az ő érzelmes levelében, melyet így fejezett be: „Csak egy igaz, valóságos munkát végez - a trágya-taposást, mert tánczolás jár. Hol andalgó lassúban, hol meg aprózza a frissit; és mindig maga szolgáltatja hozzá a muzsikát azzal az ő aranyos hangjával, mellyel

nem tudok eltetni. A hamelni patkányfogó regéje jut az eszembe. Ez a Vera is maga után veszejt az egész falu gyerekeit.”

Nemcsak módos gazdák fiai: úri ifjak sem foghattak ki rajta. Mert elfelejtettem mondani, hogy a Verából szép lány vált. Vereskedett ugyan a haja és nem is úgy öltözködött, mint a többi lányság; de bár egy kissé „frajosan” - hanem azért takarosán járt. Most feslett ki csak valójában vadrózsává. Nem tépte azt le senki, mert használta a töviseit. Vagy, ahogy a Kócsag Laczi, rangos legény mondogatta: „Olyan az a Vera, akár a rigó, csak hogy vércse-karma van neki.”

Hogy a javasságot is eltanulta Vera az apjától, télen szintén volt keresete. A lányok arra kezdtek fölérzeni, hogy de sok hires, erős legényt tör a hideg, mióta haza került a peczér Vera! Mert mind ráolvastat magára azzal a kóczossal.

Töri a hideg, de csak a Vera után, akinek valami olyan „kutya úri tempója” volt, hogy nem mert vele dévajkodni még a bíró kevély fia se. Nem tűrte a bizalmaskodást. A szóra néha elhalványodott - ez volt az ő pirulása - az érintésre fölháborodott. „Jaj, kutyaverő boszorkánya, megbabonázta mind a hányat!”

A Csekőné fián egyszer csak az esett meg, hogy veszett kutya harapott a bal vállába. Ráugrott a dühödteb, úgy marta meg.

Hol kerülne már beszorulás idején veszett kutya? Kié? Hadd vernék agyon!

A módos özvegy asszony egyes fia ezalatt szörnyen jajgatott, fájlalta sebére s amint a subájára heveredve ott feküdt a széles padkán, már kapkodott is a szájával.

- Jézus, el ne hagyj! - sivalkodott az édes anyja, tördelve a kezét. Küldök a bábáért, avagy akár Ország-Aba Gábor uramért, aki doktorságot tanult... Jaj, szerelmes magzatomban, hogy ilyen sorban látlak!... És éneklő sirámmal borult rá a fiára.

- Már édes szülém: vagy a papot, vagy a Viola Verát! Mert csak ez bír segíteni az én bajomra.

Hihetőnek látszott a szorongó anya előtt, hogy a Viola lánya meggyógyíthatja az ő szerencsétlen fiát. Kutyazsirrál, mivel-é... de arra a sajgó harapásra bizonyosan tud valami iratos orvosságot.

Mikor a leány a beteg fölé hajolt, összenézett a két fiatal teremtet. A legény arcza lángolt s oda sugta Verának, hogy az a seb ott a vállán a maga marása. De nem is ott fáj neki, hanem itt... s rá bökött a szívére.

- Ha meg nem gyógyítasz, megölsz! suttagá.

Vera merően nézett a legény szemé közé. Csak egy pillanatig. De ennyi idő alatt leszállt az ő kérdő buvár lelke a Csekő Marczi lelke fenekére. Megolvasta abban a legény baját, a maga boldogságát. Erős ösztöne megérezte, hogy tiszta szándékkal vannak hozzá. Vére először forrt föl, s megizzott bele egész valójába. Rátapasztotta száját a sebre, hogy kiszívja onnan a mételeyt: mint vélték a környül állók - igazában azért, hogy ráforrasztott piros, tüzes ajkával bele égesse oda a maga szerelmét.

A fiu nem birt magával. Egyszerre csak felugrott, karjába kapta Verát s megemelte, mint a tele zsákot.

- Irgalom atyja!... ájuldozott özvegy Csekőné.

- Jaj! Vége van a Verának is! Kitört Marczi a szörnyű betegség!... rikoltzott a sok asszony. Meg van veszve!

- Meg én! harsogá Marczi. Megvesztem a szerelemtől, ki sem is akarok gyógyulni belőle többet!

Erre nagy patália lett. Forrott az egész falu némbersége, sulykoltak a lányok, szapultak az asszonyok, szállt a pletyka, őrlött a rágalom, a gúny, a káröröm, az irigység, meg minden hasonló nyilatkozata a romlatlan népkedélynek.

- De hogy is esküsznek meg, mikor az a Vera pogány!

- Az a vörös guzsaly!

- Meg sincs keresztelve.

- Csak úgy termett.

- Ágrul szakadt.

Meg így, meg amúgy. Hanem annyi igaz volt, hogy tüzekedett-akadékoskodott a tiszteletes is, a tisztelendő is. Csak valami írást hozna valahonnan, hogy igazán született s hisz-e Istent?

Az édes anya reménykedett, hogy ilyenformán már csak letesz Marczi a bolond szándékáról, hogy annak a gazdátlan lánynak bekösse a fejét. De hát akaratos volt a gyerek. Mit bánja ő most az anyját, mit neki pap, mátrikula, mit az egész világ!

S mert az én történetem nem a járatos népszinműi mese, hanem valójában megesett szomorúság: el kell mondanom hűségesen, hogy a Viola Vera se nem tiszta erényével, sem édes dalolásával nem kérlelte meg özvegy Csekőné asszonyomat, mint teszi azt aranyos Blaháné hetenkint háromszor; sem az nem tudódott ki felőle, hogy egy grófnak a természetes, vagy valami gazdának a mesterséges - már hogy édes lánya. Nem. Fölkerekedett mindkettőjükben a dacz. Győztek, mert szerették egymást. „Csak azért se, Vera!” - „Ne hagyj magad, Marczi!”

És olyant láttak, amelyet még sohasem. Naphosszat, virradatig ott muzsikáltatták magukat a Szróli zsidó korcsmájában. A Péter görnyedve húzta, a Vera meg úgy eresztette magából a hangot, mint soha ezelőtt. Marczi a két könyökére dülve hallgatta és hol megsírt bele, hol a falhoz csapkodta az üvegeket. A kármentőben a zsidó meg a családja szítták a fogukat a nagy bámulástól. A Szróli meg külön is csettegett a nyelvét, ami nála a csodálatnak legnagyobb kifejezése volt. „A pesti primedunna ed bivalbornyó hozzá kípest!” Aztán mikor Péter ráreszelte a frissit, a Zsiga meg a vonó nyelvvel csapkodta a vastag rézhúrokat: felugrott a Marczi, nyalábra kapta a lányt és megforogtak mint a fürgeteg - táncoltak mámorosan és mámorítón rogytig, hamvadásig, mindhalálig. Marczi hullajtotta a bőgőbe a huszast, Vera lobogtatta a keszkenőjét s addig járta, míg a vörös haja kibomlott és boldog keservében zokogva ráborult a szeretőjére.

Mert csak az volt neki Marczi.

Egyszer aztán fogytán volt a pénz.

A babás bankó is, a huszas is, az apraja is. Megpróbálnak dolgozni. A határban folyt a vasuti építkezés. Hátha kubikosnak menne, figurát ásni. Vera meg talyigázna. Szinte tetszett nekik, hogy napszámba mehetnek. De a munkavezető, a „parti fíreg” nagyon erősen megüzte-zavarta a rátartós fiút, a leányra meg rávetette a szemét. Mikor aztán Marczi lobbanó dühében a krampáccsal le akarta döntené a németet, kiadták az útját.

- Hisz' van nekem jussom! dohogott a Marczi.

- Miért is nem kéred ki? biztatta őt a lány.

Özvegy Csekőné átkozódva kergette vissza a fiát.

- Semmi jussod, valameddig a huszonnégy esztendő ki nincs! Addig pedig ki tudja mi lesz? Takarodj, pusztulj!... kiáltá az elkeseredett édes anyja. Ha te megszegyenítettél, majd én megkárosítlak. Eredj!

Mire besötétedett, Marczi már számot is vetett magával. A rossz gondolat magja hamar megfogamzott benne, estig kihajtott, éjjelre már erős gyökeret vert. „Ha lopok is, a magamét lopom!” nyugtatta magát a fiú.

A kutyák dehogy ugatták. Még meg is nyalták a kezét.

Özvegy Csekőné arra virradt, hogy üres a nagy fekete láda. Egy hanggal sem árulta el. Csak merengett. Nem is a pénzt bánta, hanem a fiát. De hogy a komaasszony, aki vigasztaló beszédjével mardosta mindennap az édes anyát, a láda mellett a földön meglátott egy nagy bankót: összerezdült az öreg asszony. Egy szóval se mondta, hogy meglopták. De a sanda vendég nem tágitott. Majd kilocsogja-piszkálja belőle, amit magában tartogat a Marczi édes anyja.

- Tán csak följelentjük, ha meglopták? példázott a komaasszony.

Özvegy Csekőné fölugrott a székről.

- Ne! Ne! Azt kigyelmed nem fogja cselekedni!

Megfogtalak, úgy-e? gondolta magában a firtató jó barátné.

A többi aztán ment a maga útján. Keresték a Marczit. De hol volt már az! Lopott úton vezette a Vera; olyan dülőkön, amelyeket csak ő tudott. Ha önként jelentkezik, az édes anyja szerető tagadásával levehette volna róla a büntetést. Hiszen más is tehetette. A rablót kézre fogják keríteni. Majd kivilágosodik az igazság.

Ne cifrázzam soká: betyárnak állt a Csekő Marczi.

Mert az úgy van arra mifelénk, hogy ha az ilyen kényes gyerekek nem simán, szíve szerint megy a dolog: kapja magát, letér a becsületesség göröngyös útjáról s elbukik az ingoványban. Egy kicsi dacz, egy kis könnyelműség, meg az, amit duhajságnak nevezünk, elég arra, hogy a jóból rossz váljék.

Szegődtek Marczihoz hozzá többen legények, s ugyancsak megkeserítették az egész vár-megyét. S amikor megtudta Marczi az édes anyja halálát, akit a szégyen és fájdalom tört meg, s hírét vette, hogy igazából kitérte a mohó atyafiság: akkor már se tartomány, se maradás! Felrugta a multját, nem bánta a jövődöt és boszút vett a törvényen és azokon, akiket megoltalmaz.

Csak a Verát nem hagyta, csak a Vera nem hagyta őt. Pandurok káromkodása volt az ő frigyök áldása, puskák ropogása a lakodalmi muzsikájok, s vad menyegzőjük éjjelén nem a bor, de a vér folyt. És nem is tanyán rejtőzött Vera, míg oda volt a többi. Velők tartott, maga is lóháton, kivéve részét a nehéz fáradságból, a szorongó bujkálásból, emésztő virrasztásból.

Ment is egy darabig - midőn egy bús nap csak előállt egy piczi teremtés, mely édes gyámol-talanságában lekötötte a fiatal anyát. Soha szebb dalokkal nem altattak el még gyermeket, soha szeretet nem csattant ki szenvedélyesebben, mint amilyenel ezt a babát féltették, ápolták.

- Már most csak magatok járjatok! mondá kedvesének. Ez itt nem ereszt.

Úgy megengedett a vadsága, ha lenézett a keblén pihegő csecsemőre.

- Milyen patyolat, milyen parányi a kezecskéje! szólt az apja, leguggolva melléjük s lágyan a kemény ujja közé fogva az alvó gyermek ujjacskáit.

- Meg a körmöcskéje! Akár a rózsá levele! dicsekedett Vera.

De a perzekutorok nem regényes emberek. Egy éjszaka a pereg puszta rágójtották Marciákra a ház födelét. Míg a lövöldözés tartott, Vera az ő kis lányával deszka-szálon csúszott le a padlásról. El is szaladt vele egy darabon.

- Hé, Veronkám, angyalom! Állj meg egy szóra, eszem a szentedet! kiáltá utána az egyik pandur szörnyű enyelgéssel. Megösmertelek rózsám. Jókorá gyertyát gyújtottunk!

Vera lélekszakadva rohant a szérü felé. A hamvassal testéhez kötött gyermek sírni kezdett.

- Hozzad már azt a kis árvát, te!

Vera elérte. Hát agyonlőtték az ő gyermeke apját. Lépést jött vissza. A lohadó tűz fényénél ráismert Marcziára, amint éppen lóra kötötték a holttestét. El sem is búcsúzhattak. Szanaszét nyögtek a golyótul, égéstül megsebzett betyárok és egy pandur.

Egyszerre megint lángot vetett a ház.

Az anya, kisdédét ölbe kapva, egy iramodással berohant a zsarátnok-máglyába. Az égő ajtóban megállt, karján a kisdéddel. A sístergő félfa lángkoszorút vont köréjük. Azt mondta rá a hajdu, hogy: „Ni, ni! - ne vétsek - szűz istenanyja a pokolban!”

Aztán anyára és gyermekre ráomlott a tűz.

- Tán jobb is neki így, dörmögte a csapat vezetője. Hanem az is igaz, hogy fene vitéz fehér-cseléd volt!

Otthon a falunkban meg azt mondták rá az asszonyok:

- Kutyamód született, ebül vészett.

Éva.

Ember-émlékezet óta nem esett olyan dolog Ér-Szent-Jánoshalmán, mint az a dolog, amelyet most el akarok beszélni.

De mit ember-émlékezet óta?

„Mőte világ a világ!” kajátotta át a sövényen Kis-Nagy Mihályné asszonyomnak özvegy Savadiné; s az imént nagyjából megtilólt kenderfarkkal olyan haragosan csapkodta meg a tiló lábát, hogy a pozdorjája csak úgy kavargott a feje fölött - „mőte világ a világ, ilyen szégyenbe nem keveredett még az alszög. Bezzeg van is öröm, pletyka a felszögön! Czigányasszony lányát szeretni!... hogy az a füstös... oah! Ne vétsek Isten ellen! De ha én volnék az édes anyja, kiszedném a Gyuri haját mind egy szálíg, inkább, hogy sem czigány lány legyen a menyem!”

S mintha annak a legénynek a haja volna, mit a marka köré csavarított, megint jókorákat vágott a kender-sörénnyel a tiló lábához.

Ha azóta tán még sem, amióta világ a világ: de annyi bizonyos, hogy ilyen eset nem fordult elő nagy darab földön, mint amelyet özvegy Savadiné asszonyom emlegetett. Ér-Szt.-Jánoshalmán meg úgy sem. A vásárszéli szent János csorba feje mögül sokszor került már a kelő nap e zsupos és cserepes házfödelek fölé, de még olyasmire rá nem sütött, hogy magyar legény czigány-lányba veszekedjék bele.

Pedig Ér-Szt.-Jánoshalma olyan helység, amelyben még a legcsekélyebb lány sem kivetni való, a legkülönbje pedig minden órán kisasszony számba mehetne. Aztán van ott mód jóformán minden háznál. A város alatt elkanyargó Füzesér, meg a távolabb Zagyva sohasem engedte kiszáradni nagy határát. Olyankor is kétszer gyűjtöttek ott; mikor másutt egyszer sem. A partja országos szárazságban is tündöklött, akár a zöld tűz. Libát akkorákat nevelt, mint a hatyu; a kukoricájából ki nem látszott volna a pikás kozák, a foszlós cipóján összekaptak Pesten, a szalonnáját Bécsbe vitték, a pogácsa-almáját meg Burkusországba. Áldott földje volt; s akinek nem jutott belőle, az fuvaroskodott. Végig a Jászságon le a Mátra tövéig, meg föl Pestig, messziről ráismertek már az ér-szent-jánoshalmi ember lovára, mert az, ha csülökig dagasztott is a vármegyés országút fölengedt sarában, vagy ha kerékagyig sülyedt is a gyapjas vagy „dögbürös” szekér a sikáló homokba: meg nem rekedt egy minutára sem, a jó úton pedig még meg is koczogott a nagy teherrel.

Milyen lehet hát még az ilyen falu legkülönb legénye, az Aszaló Gyuri, öreg Aszaló György uramnak másodszülött fia! - aki nem is muszájból, hanem csak afféle uras tempóbúl vállalt hintós-kocsisságot a kastélyban, mert olyan négy sárga volt ott a keze alatt, mint a sólyom, s mert ő vihette magát az öreg méltóságos urat, aki úgy bizott a kezéhez, hogy vak sötétben is elindult volna vele.

Olykor, ha üresen fordult vissza, utba ejtette az édes apja portáját s nagyokat csördítve az új módi angol suhogóval, a négy táltosa a kapu előtt egy szökésre úgy megállt, mint a czövek. Nagy kedve tellett az öreg Aszaló uramnak a fia jeles kocsisságában, egész viselkedésében, de különösen magában, mert nem csak hogy csinos, deli legény volt, de megbecsülte apját és hű volt az édes anyja emlékezetéhez. Nem is verekedett életében hatszornál többet és akkor is ő bele kötöttek bele. Persze, hogy ilyenkor nem hagyta magát és ott vágta, ahol érte.

Egyszer, hogy megint üresen fordult vissza a kastélyba, a gecseri uton egy gyalogszerrel siető czigánylányt ért utól, aki hosszú bádog tokban hozta vissza Gyéresről a határmappáját, melyet a jánoshalmi fő-indzsellér ur pingált ki szép rózsaszín és zöld kockákra. Akkoriban még

czigány-posta járta, az egyetlen adó, amelylyel a faluszéli cigányság leróta tartozását a község iránt, amért szabad volt neki sátor helyett kunyhót építeni és megtelepednie. De csakis községi dolgokban tartozott vinni-hozni a levelezést s ami vele járt. Némelykor persze a hiteles billagos vékát is, aztán hegyébe a tekintetes szolgabíró úr décz-bundáját, öt nehéz tájtékpipáját, meg a puskáját, ami szintén mind hivatalos tárgy.

Amint Gyuri lenézett a kolesz magas bakjáról az árokparton torony iránt igyekező cigány-lányra, úgy találta, hogy szép; de nemcsak hogy szép, hanem hogy derék is, mert a nagy melegben olyan szaporán rakta a lábát, mint a fekete bogár, melyről a szép fekete szemhez vette hasonlatát a nép. Már pedig ha volt bogárszem a világon, akkor azé a cigány-lányé volt, aki ott lenn karikázott a partos uton a helység felé. Piros kendőjét, mely félig árnyékba fogta kigyult arcját, kissé megoldotta az álla alatt s a naptól szinte forró meleggé áthevült bádogtokot a jobbik vállára hajtotta éppen, hadd azt süsse most.

- Hová, szógám? kérdi Gyuri.

- Oda, ahová maga.

- Nem ülnél föl?

- Hisz ugy se vagyok már messzire a falutól.

- Nehéz az a bádog-pikszis, te!

- Nehéz annak, akinek.

- Hát mégis jobb lesz úgy, ahogy én mondom, szól a legény.

- Ugyis jó az, ahogy én mondom, szól a leány.

- Pedig szívesen fölveszlek.

- Szívesen ám... a vásár kútjáig.

- De tovább is, hallod-e.

- Hát meddig? mondá a cigány-leány s fölneézett a fiatal kocsishoz, aki nem is maga rángatta már a hanyagon tartott gyeplüszárt, hanem elhanyatlott kezét a ló szája rángatta.

- Hát meddig vigyelek? kérdé.

- Meg merne állni velem a piacon?

- Meg én, a grófi udvar kellős közepén is.

- Csak az anyám ponyvája előtt.

- Kapaszkodj föl no!

A cigány-lány a bádog pikszist a batár hasába tette, maga meg mint a madár repült föl a kocsis ülésre.

- Ki a te anyád?

- Hát a Tyutyúné; a Tyutyú Kata. Úgy is hijják, hogy Hörcsögné; de ez az igaz neve, evvel nem él.

- A Tyutyú Kata a te anyád?

- Az.

- Hásze az módos kofa. Aszongyák, cserepes háza van a Paczalszögön.

- Van.

- Mért hogy meg nem váltott a gyéresi uttól?

- Nem vagyok én beteg.

- Vagy a frányát! Hogy volnál te beteg? De ha módjában van az édes anyádnak, hogy másvalakinek akaszsa nyakába ezt a bolond bádog durungot, mért tégedet eresztett utnak mégis?

- Azért, mert megszólt volna az atyafiság. Aki cigány-sorban van, az végezze a maga cigány dolgát, azt mondja az én anyám.

Erre Gyuri azzal felelt, hogy felkapta a gyeplőt, kieresztette az ustort s hajtott be a faluba, mint a fürgeteg.

- Ne szálljak le? kérdé a lány, hogy a kúthoz értek.

- Nem hát! felelé daczosan Gyuri.

- Nem sajnálta meg, hogy fölszedett? kérdi a lány.

- Azt sajnáltam volna, ha nem cselekedtem volna, mondá Gyuri s a leány felé tekintett. Hogy is hínak he?

- Évának.

- Jól teszed Évike, hogy így hínak, biztatá a lányt a legény, mintha azoknak akarna megfelelni, akik sokallják a cigány lánynak ezt az uri nevet.

És a piacon, alku szerint, megállt vele, a Tyutyú Katának poros szilva-gulája előtt.

Már a vásár-kútja s a kő szent János között, hogy elszállt a hintó, a faluszéli házakból kiszaladtak a kis kapuba. Homloka fölé emelve a keze élet: a hány asszony, leány volt, mind nagyot sikoltott bámulatában. Az Aszaló Gyuri, a grófék kényes hintós kocsisa maga mellé ülteti a füstöst és viszi be a helységbe! A méltóságos úr párnás helyén meg a hosszú bádog-pikszis nyujtózódik! Már ez valami!

Mentől beljebb értek, a nagy csördítésre - Gyuri tüntetett - annál többen siettek a ház elé. A vászon-nép, mely az érparton mosott, majd beleejtette a sulykot a vízbe, hogy a pattogásra hátra rándult a feje. Akik szembe jöttek, azok megálltak, aztán megfordultak s hosszan néztek a hintó után. Az egész felszögön nagy volt a riadalom. Mert Ér-Szent-Jánoshalmán a helység két fele csak úgy torzsalkodott egymás ellen, mint a hajdan-korban Korinthus és Athéne s mint az újabb korban Kecskemét és Kőrös. De valamint Kecskemét és Kőrös, a városnak a hány része, annyi pártra szakad: úgy szakadoz pártokra a legkisebb község is. Tudok egy rongyos falut itt közel a fővároshoz a Cserháton, melynek parton-lakói a laposbelieket úgy csúfolják. hogy „csoszogók”, a laposiak meg a partosokat úgy tisztelik, hogy „kopogók”, és a „görhes kocsmá” a megmondhatója, szent vasárnap napos napján hányszor csosszantották már meg a csoszogók a kopogókat s a kopogók hányszor koppintottak már a csoszogókra!

Ér-Szent-Jánoshalmán alszög és felszög még ugyabban agyarkodott egymásra. Ki sem illik mondani, miféle szögnek tisztelte meg az alszög a felszöget és viszont. Mióta az esztét tudja Dudás bácsi, a falu legöregebb embere, kiérdemesült bakter és egymásután négy falu bikájának a testőre (ott is lakott az akolban a piacz közepén, mely a gyalogtoronynyal vagy haranglábbal két fő-monumentuma volt a helységnek) - mondom, még ez az öreg ember sem tudott egy esetről többet, hogy alszög és felszög összeházasodott volna. Három álló hétig ülték is meg ezt a menyegzőt háborúnak beváló verekedéssel, midőn folyt a vér mint a bor, a bor mint a vér, mert mind a kettőnek eredettől bővében volt Ér-Szent-Jánoshalma.

Hogy ne ujjongott volna hát a felszög, mikor azt látta, hogy mekkora székenbe keveredik az alszög legkülönb legénye, akihez fogható erőben, csinoságban, jó módban és társadalmi

rangban - mert hiszen az öreg méltóságának a hintós kocsisa - nem akadt az egész járásban, édes apja szerint az egész vármegyében, talán az országban sem; s amíg édes anyja élt, nagy e világon sem.

Már is faggatódzott egymással egy alszögi meg egy felszögi asszony ott a piacon.

Mond a felszögi:

- Erős ám a cigány hajsza!

Mond az alszögi:

- Erős hát! Látom, hogy belebotlik kigyelmed.

- Az még csak hagyján, feleli vissza a felszögi asszony; de mikor még az erős legényt is lehuzza a hintó bakjáról, aztán odaköti a Tyutyú Kata lányához!

- Nem felszögi olló fogja azt elvágni, mondja Alszöginé.

- *Ha* elvágja!... üti rá Felszöginé.

Mikor Évi a magas ülésről lepördült, a Tyutyú Kata is eltátotta a száját azon a nagy tisztességen, amely érte a lányát. Ez meg kiemelve a batárból a bádóg mappa-tokot s a piros kendője csücskét a szájába fogva, érthetetlen szókat motyogott, de amelyekből kiszedte Gyuri a legkedvesebb köszönetet. Aztán Évi, míg Gyuri nagy ha-hóval fordult meg a piacon, hogy pusztult előle ember, gyerek, kutya, malacz: nyakába emelte a hosszú szelenczét s szaladt vele a szemközt levő faluházába.

Már az indzsellér úr is tudta a nagy eseményt, a jegyző is, a „harnagyok” is tudták, s nem is szalasztották el az alkalmát, hogy a szép cigány-lányt, kiki a maga módja szerint, meg ne hajigálja egy kis tövises rózsával vagy bogácscsal. A faluháza kapujától az anyja szilva-dombjáiig csak egy kis iramodás volt, de ezen a rövid uton jobban elfáradt Éva, mint Gyéresről a geccséri határig, ahol a hintó kocsis-ülésére kapaszkodott föl. Kimerülve esett le a szilvakálvária mellett. A keresztet, a nehéz bádóg-tokot, az utolsó stácziónál: a faluházánál tette le a válláról.

De a csúfokodás még sem fájt neki nagyon. Valami furcsa érzés bizsergett végig egész fiatal valóján, a feje bubjától a lába hegyéig. A piros keszkenőt égő arczára ráhúzva, sírni kezdett, mint a nyári meleg eső. Maga sem tudta, miért.

Özvegy Tyutyúné kövér tenyerével akkorát ütött a maga czombjára, hogy csak úgy csattogott s a kötény öblös zsebében csörgős tánczra kerekedett a sok aprópénz. Hogy még meg is rikatják ő lányát! Azok a parasztok! Azok az irigyek!

- Tán megpánásolják á séréncsijit! Hát micsodá séréncse ázs? Ánnák séréncse, ákit ázs én vérem, gyereken meg lát! Kérte mán est á csibáki prémás is!

És szidta a falut a főbirótul kezdve le a csöngetyűs bótosig, aki ott állt az ajtajában s a szájában sarkát a simléderig fölrántva, gúnyosan hunyorgatott rá a vén cigány kofára, aki összeszidta mind, boritaná be a képüket a fekete gyevla!

Még cziprában is mondta, de azt én nekem nem szabad itt ismételnem. Düh és keserűség fogta el a vastag asszony nagy kebelét. Haragjában félrelódította fejről a fekete selyem kendőt, mely alól nehéz csimbókokban bugygyant ki a szürke sűrű haj, aztán a kofaság nagy részének gyönyörűségére, a többiek multságára, nyögve lehajlott a lányához, széles ölébe kapta annak finom fejét, megczirógatta és énekelt neki rekedt hangon holmi pogány zsoltárokat, melyeknek se szavát, se dúdját soha senkisé is hallotta még. Mintha csak el akarta volna siratni, mintha csak meghalt volna az Évi. Mert a cigányban, mint a zsidóban s valamennyi kitagadott fajban: a bú, harag és vigasság mindjárt a legmagasabb hangokon nyilatkozik. A

betegje fölött úgy kijajgatta már magát, hogy ha igazán gyász éri: szívében nincs új húr, mely keserű veszteségén megrezdüljön; s ha az atyafiságban egy kis purdó, illetve egy piczi zsidócska születik: a Paczalszögöt majd fölveszi az ujuju! - zsidó sort meg az ajajaj! Mikor aztán a keresztelőt lakodalom váltja föl, az elnyomottaknak ez a legragyogóbb ünnepe: a torokban már nincsen új hang, melylyel jó kedvöket világgá kurjantsák.

A Paczalszögön, a faluvégi cigány-részben, volt csak nagy a riadás! Összerezzen az összes füstös atyafiság. S mikor egyszerre csak ott termett köztük az Aszaló Gyuri testestől-lelkestől, igazi forgó-szél csapott bele a Fáraó nemzetségibe. Az asszonyok boszorkánytánczra kerekedtek, a dádék egymásba kapaszkodva ordítottak s a rajkók cigánykereket hánytak.

A Tyutyúné háza a faluban is számot tett volna, a cigányvárosban meg éppen palotának vált be. Ellakhatott volna benne a cigányok császára is. A födele cserép, a tornácza két oszlopra. Kerítése is lett volna, ha az érdemes atyafiság a deszkáit szét nem hordogatta volna; kertje is, ha a hosszú pórázra eresztett süldők ki nem turják s meg nem eszik mind a virágmagot. A pitar tulipántosra volt kipingálva. S ha már a pitar is tulipántos, milyen lehetett a két nagy szoba! Díszesek is voltak azok. Persze, hogy a kék bársony zsöllye a vörös virágú kanapéval; a barna-funéros kaszten a habosra politérozott szőke sifonérral; s az egymás mellé akasztott három tükör, úgy nagyságra mint keretre különböző, bántotta volna a mi szemünket. De annál jobban tetszett az Tyutyú Katának, aki sok licitáczióon váltogatta magához e jeles darabokat s velők méltán nagyra is volt. „Ez mind ázs Évié les!” mondogatta, hogy elégületen nézett körül a „palotájában”. S ennél még több is! gondolá, de még magának sem mondta meg fönnszóval, csak amúgy suddogva. Mert Tyutyú Kata értette a mesterségét annak, hogyan köll szerezni és gyarapítani. A szilva-garmadának arany a feneke. S az árpácskát, zabocskát s búzácskát, mit a méhektől körülöngött gyümölcsért nyáron át apránként összehordogatott özvegy Hörcsögné: ősszel megvette tőle jó áron a santa Hasli, aki meg eladta a pesti gőzmalmosnak. A vásárló morváltul aztán szertelen alkudozás és véres esküdözések és fogadkozások közt egymásután vette a gyolcs végeket, a tarka selyem kendőt, harisnyát. Minek harisnyát? Mikor sem az ő, sem az Évi lábán soha senki sem látott még. El is magyarázta a csöngetyűs bótos, hogy mire kell Hörcsögnének a strimfli. Pamutból kovácsolják ám Hörcsög Katának a verthámat; mert az a harisnya, az mind pénztartó ám, s az első szobának egy elzárható sarkában állító helyükben vannak egymás mellé támasztva az ezüst pénzzel kibélelt merev kék harisnyák.

Ámbátor gazdagnak tudták a Paczalszögön Hörcsögnét s maguk is a legjelesebb cigány-lánynak ismerték el Évit: mégis csak nagy dolog volt az, hogy „magyar” legény jár a cigány-lány után. A hogy megjelent köztük Aszaló Gyuri, olyan volt nekik, mintha valami királyfi tisztelte volna meg ronda utcájokat. Mégis egy pár meszelő-kötő cigányasszony a dült fal mögül piszkot szórt a deli legényre. Persze csak a nyelv lapátján. De ez a mocsokfajta szaporább minden mocsoknál. Egy-egy övig felgyűrűközt vályogvető legény is izgatta Katát, hogy szégyenbe keverik a leányát. Gyalázatot hoz a cigány nemzetségre; s ha tized magával lett volna, tán még rá is merte volna tenni a kezét Gyurira.

Ez meg azért jött, hogy maga kérje meg Évit. Mert senki sem akadt a faluban, aki magára vállalta volna a lánykérést. Még az a vén Dudás bácsi sem. A bikájának nem bánja akár egy egész csordát - de öreg Aszaló György uram fiának cigány-leányt? Soha!

Évit a padlásról kellett lehurczolni. Azután sem engedett még. Inkább oda ült a ház végibe s mind a két kezével betakarta a képít. Gyuri odalépett, arról a kerek orczáról egyenkint lefejtegette a hozzá tapadó ujjakat s az egyikre rá is húzta a karika-gyűrűt.

Évi azt cselekedte, amit ilyenkor nagy e világ minden szerelmes lánya tesz, akár királykisasszony, akár cigány-lány: odaomlott a kedvese vállára. Aztán megfordítván rajta a fejét, nevetett és ragyogó fekete szemével hunyorítás nélkül tekintett bele a fényes égbe s boldogságában egy nagyot sikított. Kata asszony erre szörnyet csapott a czombjára megint, boglyas

fejéről lekapta a selyem kendőt s mint diadalmi lobogót csóválva meg, magához ordította az összes barna familiát s meginvitálta estére arra a süldőre, mely mintegy sejtve a közel halálát, nagyokat visított bele e hirtelen való feljegyzés részeseinek és tanúinak rivalkodásába.

Hogy öreg Aszaló György uram és Gyuri fia között előtte való nap micsoda jelenet folyt le otthon a nagyobbik „házban”, azt apróra megtudni mind e mai napig sem lehetett. Annyit láttak csupán, hogy az ángyi a kezeit tördelve, sírva jött ki onnan s hogy ura, Aszaló János, véres kézzel ment utána. Jézus Mária, tán meg is ölték Gyurit! A családi dölyf, a megsértett fajnőszkeség képes az ilyenre. A szomszédok azt is látták, hogy késő éjjel Gyuri (tehát még sem ölték meg) a Hasli zsidóval (könnyen rá lehetett ismerni a sántaságáról) mentek a kastély felé. Onnan Hasli visszaevezett öreg Aszaló György uram házába, meg vissza a kastélyba. Nyilván diplomatikusan kiegyezésben sántikált. Hogy hasztalan: ez csak azt mutatja, hogy még a Hasli zsidó esze sem elég éles a sziklát keresztül fúrni. Aszaló György uram kitagadta a fiát. Ezt Gyuri nem bánta. Az ő grófja le nem veszi róla a kezét. De mikor betért az istállóba, ráborult a legkedvesebbik lova, a Ráró nyakába és fájdalmas zokogással tele sírta a szép állat hullámozó sörényét. Összeveszett a szerető édes apjával, összeverekedett a testvéréjével, megsértette azt a jó ángyikát, magára uszította a felszögnek, az alszögnek is maró gúnyolódását és - mi tagadás! - magában is a hátulsó lábára állt egy kicsit a kevélység, hogy a megvetett cigány fajtaival keveredjék most sógorságba. De kétségének zavaros éjjelébe két ragyogó csillag világított bele.

A szalma-fonatos ágyra dőlve, félt elaludni. Hátha még édes anyja is ellátogat hozzá az éjjel! Biz’ az meg is látogatta. Föléje is hajolt, fia homlokából félre is simította a fürtös haját, meg is csókolta és azt súgta fülébe, hogy: ha Évi felé húzza a szíve, csak engedjen az erőnek. Ha szeretik egymást, egymáshoz is valók. Abban a fényes országban, melyből fiához alászállott: egy rendben van minden lélek.

Erre a mennyei biztatásra aztán derült lélekkel indult neki Gyuri a Paczalszögnek. Az édes anyja igazságot szolgáltatott neki. Persze, hogy a szerelmes ember olyat álmodik, amelyet óhajt s annak hisz legjobban, aki ugyan-egyed gondol vele.

Azoknak, akik e két fiatal szív kigyuladását nagyon is hirtelennek tartják: azzal felelhetnék, hogy a szerelem gyorsan jár. A gyéresi határtól Ér-Szent-Jánoshalma falu-kútjáig, ha a keskeny ülésen egymás mellé szorul két ifjú teremtés: gyorsabban válik ki a szikra, mint a villamos ütegnek egymástól selyemmel elszigetelt elemeiből ott az urak hátulsó párnás ülésén. De való történetet mondok el s így nincs okom hosszasan magyarázni azt, amit úgy is szívesen hisz el nekem minden olvasóm, ha fiatal és nem kritikus.

A lakodalom zajos volt. A felszög és alszög megvetéssel távol tartózkodott a vigasságtól, melybe bizony egy kis bánat is vegyült, mert apa, testvér, az egész rokonság nemcsak hogy feléje nem ment, de egy álló hétig ki sem mozdult a házból, vagy a tanyán kereskedett beszoruláskor, amidőn kívül semmi dolog s amely időben a menyekzőt megölték. Csak az Aszaló János felesége lopódkodott ki a paczalszögi palotába, hogy a koszorút rátűzze az új ángyi fejére; aztán meg sem izelve a zsírtól csepegő káposztás bélest, fogta magát, haza szaladt. Otthon aztán meg is verte érte az ura; de az asszony nem bánta.

Zajos volt a lakodalom. Sem azelőtt, sem azóta ilyen fényes mulatságot nem látott a Paczalszög. Aki hegedűfogható, klarinétfúható, czimbalomverhető és bőgő-bődíthető kéz csak akadt a cigány-soron, az mind ingyenben muzsikált; mert a legtöbbje mégis rátért, hogy ha egy „magyar” legény elvesz egy cigány-lányt, az mégis nagy böcsület. Elmaradt a Gyuri atyafisága, igaz; de a demokrata méltóságos úr odaküldte a két grófkisasszonyt az Andor kisgróffal, aki megtánczoltatta Évit, míg Gyuri a két konteszkát forgatta meg gyöngédeden, nagyon vigyázva, hogy valami erősebb tapintással meg ne találja reccsenteni a vékonyka

bordájukat. Hörcsög Kata, az örömanya, nagyon fájlalta, hogy a méltóságos úrhoz nem lehetett szerencséje, mert amennyire tiszteli, odakinálta volna magát neki az örömtánczra.

A cigány, ha érti a koplalást, de érti ám az evés-ivást is, mikor van benne módja. A pörkölt, bárha nem esett malaczból került is, nagyon jól ízlett az egész ivadéknak. Kata asszony nem kimélte a harisnyáit; vagy kettőt egész a csücskéig rázott ki erre a boldog ünnepre. Hogy legalább is kettőnek kellett kiüresednie, mutatta az, hogy ma még az ő lábán is harisnya volt. Feszült is rajta, majd kipukkadt bele a morva szövevény.

Még a Hasli zsidó is itt volt. Nem is lett volna szabad elmaradnia, aki Hörcsögnével már oly régtől fogva áll üzleti összeköttetésben. De meg azért sem, mert oly híven fáradozott a haragos apa megkérlelésén. Enni persze nem evett a bőséges lakomának sokféle ételeiből, mert tiltja Mózsés a tréflit. Váltig kínálták, de hiába. Sánta volt lábra, de szilárd az ő vallásos meggyőződésében. Inkább tánczol, de nem eszik. Hörcsögné szaván, karján fogta és úgy megpörgette a kis zsidót, hogy majd leesett a feje.

Pedig ennek még nagy hasznát vette. Addig-addig bicczengetett a grófi cselédház és öreg Aszaló György uram háza között ide-oda, hogy „magyar” purdé unokája mellett elvállalta a keresztapaságot. S ami benne még ellenállt a Hasli rábeszélésének, megtörött az egy éjjeli látogatás alatt, midőn az a jó asszony onnan a csillagos égből az öreghez is alászállt s megengesztelte haragos, büszke szívét; ángyi jól hallotta a másik házból, mikor apósa álmában fölsírt. Vallatta is másnap reggel, s az öreg nem tagadta.

A Hasli zsidó is, pogány kezeire emelve a csöpp gyereket, így fordult oda az öregapához:

- Ha jól megnézi kigyelmed eztet az ártatlan bogárkát, hát megláthatná benne a boldogult Sára asszony fizionomiját. Valóságos fotográfí! És egyet fordulva az ép lábán, meglóbázta a csöppet.

Hörcsögné nagyokat sírt az örömtől a saráglya mellett. Ángyi beszólította, de csak nem ment. Ekkor öreg Aszaló György kilépett a pitarba s oda nyujtotta eléje kérges nagy tenyerét.

- Ne szégyeljen szemre gyünni, *komám asszony!* Hiszen a kettőnk vére!

Erre Hörcsögné megint nagyot ütött tenyerével a czombjára, lerántotta fejéről a kendőt s boldogságában nagyot esett a padkára.

Savadiné asszonyom meg ott a felszögön, a tavalyi tiloltból font vászon-csíkokat öntözgetve az udvaron, a sövény mellől átszólt özvegy Kis-Nagy Mihályné asszonyomnak:

- Hallotta már kigyelmed! A cigány sógorságból cigány komaság lett. Hála Istennek, hogy benne nem a felszögöt érte gyalázat!

Bodri.

- Egy juhászkutya története. -

Ott született az Alföldön, a vakaróczi pusztán. Nem tartozván az úri falkához: nem tudják, az apja ki volt.

Az anyja Kullancs. Kilenczed magával jött a világra s kilencz napig vakoskodott, míg szerelmes szülőjének sikerült: éles, keskeny, szerető nyelvével megnyitni apró kölyök-szemét a világnak, annak a mérhetetlen nagy világnak, melynek pusztá a neve s amelybe a kutya oly bután pislantott bele, amint ez egy kilencz napos kis komondortól csak telik.

Jó, hogy csak egy hét után vette először hasznát a szemének. Mert ha születésének első napján kinyitott volna már, szörnyű dolgot kell vala látnia. A faragó-béresné ugyanis azt mondta, hogy ha már gyermekben sok a kilencz, hát még kutyaiban! És a kötényébe szedett vagy hetet az apróka ebekből s belehajította a Zagyvába, mely tekergős vonalakban szaladt le a ház alatt Szolnok felé. A két napos kutya pedig, ha nem lát, uszni még annál kevésbbé tud. Szépecskén alá is merültek mind a heten.

És bizony könyörületességnek a műve volt ez, hogy a faragó-béresné a vízbe dobálta őket; már csak azért is, mert a Misi fia nagyon könyörgött az anyjának: hadd kerti kis kapával kapálhassa őket agyon. De az anyja meg nem engedte az ilyen hiábavaló vérengzést, amit a vele egyiptvaros juhászné meg is rovott, hogy már mért sajnálja a gyerekitül aztat az ártatlan mulatságot? Könyörületességet azonban csak azért művelt a faragó-béresné ezzel a tetteivel, mert miből tartotta volna el aprait az öreg, mikor neki magának se jut egy kis üszkös kenyér hajánál, csontnál és juhsavónál egyéb? És már ebből sem igen telik, mert nyáron a keszmei doktor, aki savóval gyógyítja betegeit, mind odahordatja; télen meg nem igen turóznak. De már a csontból is mentől kevesebb jut, mert ezt meg a zsidó viszi el Rébogárdra, ahol czukrot főznek belője. Ez az éhes haladás, ez a mohó gyarapodás még a szegény kutya elől is elkapdossa a megélhető falatot.

Nem is valami nagy bőségben voltak istenadta lomposai. Csak egyszer esett nekik bő lakozásuk, hogy a rébogárdi zsidót szedték le a löcslábairól, s úgy megették, hogy nem maradt meg belőle egyéb, mint a sipkájának a simléderje, a csizmája patkója, meg a fütyülője. Persze, hogy azóta nem is esett több zsidó-tor a vakaróczi határban, mivel hogy most kocsin járnak már ki oda a rongyászok és csont-szededegetők; azaz, hogy nem is maguk szedegetik, hanem a készet veszik: zsákban a rongyot, batyuban a csontot. A zsidó nevelte batyussá a tanyás népet.

Mindezekből a szükséges előzményekből azt láthatja a szives olvasó, hogy valóságos négy-lábú juhász-kutyáról leszen itt szó s hogy ez nem holmi ízetlen tréfa, rhetori tropus, mely alatt - mint ennek a szerény rajzolatnak a címéből hihette - valami ide fölvetődött zsidófaló pusztafiról akarok megemlékezni; egy amolyan nyalatlan gyerekről, aki a kávéházakat járva s a hazulról kapott keserves pénzecskét elnasivasalva, nyárára művelt budapesti gavallérnak kerül haza, ahol aztán, meggyőződve róla édes apja, hogy semmi sem lesz már a fiúból, roppant szótöbbséggel szerencsésen „el is választatja követnek”.

Igazi négy-lábú juhász-kutyát beszélek: egyet abból a farkasvérű, koplaló kuvasz-hadból, mely esőben-szélben kívül tanyáz, fagyon hál, delelő nyári napon lóhátas gazdája mögött, arasnyira lógatva ki a nyelvét, elkutyagol a városba meg vissza, vitézül marakodik sok ellenségével és ha nem fordul föl éhen, úgy vész el, hogy agyonverik; persze, hogy ezt is könyörületességből cselekszik vele, ne kínlódják a vénség mián.

A Misi gyerek, hogy másodmagával maradt a kis Bodri az anyja alatt, meg is szerette a pulikát. A tarkát odaadta a juhásznő hatesztendő Boriska lányának, aki egyszer „malaczt” játszott vele s azon-öletlen lökte bele a nagy kenyér-sütő szájába s elejébe akasztotta a tévőt, ki ne szökjék onnan. Pörjének huzták ki a kutyát; csak a megfiheredett csontocskáit rakták el. Jó lesz a zsidónak. A Boriskát mindössze avval büntette meg az édes szüleje, hogy a kender-szösz csepp kontyocskánál odakötötte a saraglyához s az apró kezeire vörös pecsenyét adott, amely rosszabb volt még a kutyapecsenyénél is. A kenyéren se talált idegen ízt, aki nem tudta, hogy a kis tarkával együtt sült. Nem is mondták meg a gazdának, csak ősszel. Azért volt hát olyan kozmás ize annak a kenyérnek!

Magára maradt hát a bodri. Bodri is lett a neve. Baglyas fehér kutyácska volt. Hiába igazgatta a hátulsó két lábára ötöt Misi, mint szokták a sajtos taljának a tudományos pudliját: csak nem akart ez a bamba szolgálni; sem elkapni röptében a kukoricza-csutkát, pedig jól megköpdöste a kis gazdája, mint a jáger úrtól látta, mikor a kegyelmes urak jöttek ki vadkacsázni az öntésekbe. Sült paraszt kutya volt biz’ a Misié (csakhogy nem oly mértékben, mint a Boriskáé) s meg is hagyta a maga módjában. Nem tölt bele nagy idő, úgy tördelés körül, a Bodri már olyan tagos, lompos juhász-kutya volt, mint akármelyik őse. A bordái csak úgy játszottak, mikor egyet lépett. A félfület valami kutya-háboruban lehasították, czafatos farkáról meg ökölnyi gubancokban lógott le egy fél határ bogácsa, bojtortánja. Csak néha nyilalt ki belőle a fiatalság, s mutatta egy-egy mulatságos ugrással, hogy még teljesen nem nőtt ki a kölyök-sorból. Ám az inség gyorsan megérlelé, a koplalás csakhamar ráfanyalította a gyalog bodzára is, a folytonos harc korán elvadítá, napjai védelemben és támadásban teltek, s ugatása, mely még nem is oly régen élesen riadozott végig a cselédházak során, mint a fiatal kutyáé szokott, ha ingerkednek vele: már-már darabos vakkanássá lett, éjjel meg rekedt üvöltéssé. Testén itten-ottan tar szigetek is mutatkoztak, s nem akadt jótevő kéz, hogy a sajgó tisztásokat enyhítő kulimászszal bekenje.

Kezdett resignálni. A bolhát föl sem vette (azaz hogy ki sem rázta mocskos bundájából) s lefogyott borzas testének fekélyeiről megsulyosodott farkával csak néha kergette el a gyalázatos legyeket.

Igazi kutya-napokat élt. Ekkor történt; hogy egy úri vadász-társaság jött ki megint kacsázni az ingoványokba. A sok előkelő kopótól, vizslától a pusztai ebség, szocziálista morgással ugyan, de csak távol maradt. Az urak egyike dévajul leemelte válláról a puskát, hogy aszongya: azt a czondrát, aki ott szélről áll, egy kissé megserétezi.

A vadász-társaságban volt egy művész is; ez kegyelmet kért a juhász-kutya számára. Az úri vadász nevetett és lőtt. A lompos komondor egy szörnyű ordítással összerogyott. A Bodri volt. Ennek szólította egy szöszke paraszt fiú, aki odaugrott. A művész is odaszaladt. A boldogtalan állat könyörögve nézett rá, mintha segedelemért, vagy legalább kiméletért esdekelné. „Meglesz mind a kettő”, mondá a művész, mintegy válaszolva és megnyugtatta a sebzett állatot.

A társaság már messze járt, míg a művész a béresnék segedelmével ápolni kezdé a Bodrit. A cselédasszonyok nevettek. Még hogy ezt a mihaszna párát!... Hiszen van elég!

A művész elkérte a nyöszörgő ebet. Meg is fizeti. S adott a béresnének annyi pénzt, hogy birkát is vehetett volna az árán. De mért éppen ezt a rongyos kuvaszt, aki már úgyis dögróváson van? Szolgál ő, ha parancsolják, tíz elevennel.

A sebesült ápolásában, látva az úri vendég érdeklődését, segített az éppen ott levő baromorvos úr is, aki egy drága faj-koson vágott az imént eret. A baromorvos úrnak is adott pénzt, hogy, míg visszakerül a többiekkel, gondozza, mint a legnemesebb rambouilletet. Az „állat-

gyógyász” furcsán mosolygott a vastag vörös bajusza alatt, a béresnek meg összedugták a kontyaikat, hogy ebben valami babonáság van.

- Soha sincs ebben, asszonyok! Csak megsajnáltam a kutyát, s hogy láttam a szenvedéseit, meg is szerettem. Már most az enyém, viszem is magammal.

A társak nagyot nevettek a művész bogarán; ez még szólt valamit szívtelen kedvtelésről, s mikor vagy húsz kacsát, szárcsát ledurrantottak a légből vagy kipuskáztak a nádasból, visszatértek a tanyára.

Az a vadász, aki meglőtte Bodrit, gúnyolódva kérdezte: hogy van a pácziens? Biz’ a Bodri kutya nagyon kutyául volt. De az állat-gyógyász úr ügyesen sebészkedett körülötte, lege artis kapargatta ki belőle a seréteket, s aztán olyan jól kötözgette be a megcsillapodott ebet, hogy Budapestre élve vihette be a művész, Ferenczy Tamás úr, mert hogy ennek hitták.

Be is hozta.

Ebcsont összeforr. Nem tölt bele hat nap, már a négy talpán állt a Bodri. A szenvedés hat napja alatt bizony nem szépült meg, sőt inkább csunyább volt, mint valaha.

És itt kezdődik a juhász-kutyának olyan élete, amilyenről a hetvenedik őse sem álmodott a pajta árnyékában.

Azon kezdődött, hogy Bodrit elküldték a kutya-feresztőbe az alsó Duna-partra, ahol egy tudós pápaszemes német nyirogatta rendre a fővárosi ebeket, ha arra valók voltak, vagy hozta rendbe a bundájukat, mivelhogy a helyes borbély jól ért a fodrász-mesterséghez is. Először melegített Dunavízzel öntötte le, aztán zöld szappannal mosta ki Bodrinak a kutyaszőr-kabátját, a farkából mindenféle szerszámokkal kitilólta-gerebenezte a bogácsot, bojtort, aztán belelökte a Dunába, öblögesse ki bundájából a szappant, hadd uszszék meg tisztára. És így: két vízből kimosakodva, megrázkódott s megállt a gazdája előtt, aki nagy meglepéssel nézett rá.

- Mit nekem!... szokta volt mondani - mit nekem az a tanult abroncs-ugró pudli vagy egyéb sváb kutya? Kutyában is a magyar puszták fiát szeretem, a természetes, tanulatlan ebet, aki nem kótából vonít, mint holmi operista, hanem a maga szőrös kutya-kepliből, könyv nélkül ugatja ki az érzéseit!

S mintha Bodri megértette volna gazdáját: egyet vakkantott azon a rekedt éjszakai hangján s meglobbantotta a farkát.

Míg a művész dolgozott, Bodri az asztal alatt feküdt. Reggel bőven járt ki neki a tüdősvagdálék, ebédelni a gazdájával a Szikszayba járt, ahol sült-hús-maradékkal tartotta, amit a pusztai atyafiság csak a szagáról ha ismert. Délután aztán benyitottak egy szivaros-boltba szivart venni; azután mentek a kávéházba egy kis feketére, meg egy kis tartlira; onnan este a „vad emberhez”, ahol a ferencvárosi polgárok diszével esett a művésznak vidám találkozója. Kinek uszkára, kinek ratlerje, kinek pincserje volt közülök, de kutya nélkül egy sem járt. Méltán kérdezhették tehát Ferenczy Tamás urtól, hogy a menydörgös-ménkübe tudott már magának ilyen ronda állatot hozni, aki még a maga balháját is lusta elfogni! Amire a művész megint csak azzal felelt, hogy: mit neki az az abroncs-ugró német pudli? - kutyában is a puszták fiát keresi, aki stb. (L. föntebb.)

Bodri az asztal alatt emberséges módon viselkedett. S ha műveltebb társai néha összeszólalkoztak is körülötte, ő nem vett részt a disputában, mert németül egy csahintásnyit sem tudott; de azért kifogni sem engedett magán, mert ha marakodásra került a dolog, ekkor ki is mutatta a foga fehérít, a mátrai farkasokkal való rokonságát, s ilyenkor rongyos bár, de diadalmas zászló gyanánt emelte föl lehasított fél fülének a leffentyűjét, melyet a művész már az

okból sem varratott vissza a tövéhez, mert szerette, hogy a kutyája vitézkedik és leteperi azokat a „német kutyákat”.

Nem tudom, hogy Bodriból, mikor ebéd utáni emésztésben a kanapé alatt elnyúlt és szuszogott, nem-e inkább valami sóhajtás nyomult-e ki, mint a jóllakás nyehintése? Nyilván az atyafiságra gondolt, mely otthon a vakaróczi pusztán fül, fázik és koplal egyre. Vajjon ráismernének-e odalenn? A szőre puha lett, a farka ki van fésülve, a testén minden seb behegedt s a nyakában lóg egy medália, mely tíz forintjába van a gazdájának s mely megóvja őt a peczértől.

Roppant jó dolga van. De mi tagadás benne: egy kissé vágyakodik biz’ ő a rokonság után. Mikor néha a Kerepesi-úton, gazdája mellett ügetve, egy-egy parasztszekér alatt látott ügetni falusi kutyát, mindjárt oda is szaladt, kikérdezte elülről-hátulról: hova való, mi járatban van, meddig marad? Jól esett neki a találkozás. Egyéb fajtával nem szeretett barátkozni; s amelyik ő hozzá szegődött az utcán, persze egy kis félreértés következtében, arra ráfordult.

Nem tagadhatom, hogy Bodri kezdett mogorvásodni, jóllehet fiatal volt még. Komoly kutya lett. Nem igen szerette a mókát, s ha megveregették a fejét vagy a hátát, nem is vette nagyba.

Elfelejtettem mondani, hogy a művész úr nőtelen volt; ami egyébként magától is értetődik; mert micsoda asszony tűrte volna meg a háznál az ilyen lomha juhász-kutyát, ahol birka, bárány csak sült állapotban kerül az asztalra? Ha még valami takaros ebecske volna, amelylyel el lehet játszogatni! De ilyen ordinaré pusztai kuvaszt?

Ahová lányos házhoz be-beszólt Ferenczy Tamás úr, ott mind csak ezzel a „csúf állattal” hozakodtak elő, ami a derék művésznek mindannyiszor fájt; néha nagyon is megharagudott érte. Ha kérdezték: mért nem házasodik meg? - azzal felelt: hogy tudna ő elvenni olyan leányt, aki a hűségnek e példaképeire egyebet sem tud mondani, mint azt, hogy „csúf állat”, „ronda kuvasz”. S megint csak azt felelte, hogy: mit neki a kótából vonító tudományos uszkárja! - a kutyában is a puszták fiát szereti stb. (L. föntebb.) Meg aki a hűség jelképe ellen ilyeneket szól, az maga sem lehet hűséges természetű. Majd ha akad, aki Bodrit nem találja sem csúfnak, sem rondának: azzal, nem mondja, hogy nem juttatja a fejébe a megházasodást.

Mert már egyszer volt is úgy, hogy akadt egy csinos leányzó, aki a szíve csücskét megilleté Ferenczy Tamás úrnak, s már olyképen akart fordulni a dolog, hogy meg is lesz a kézfogó - mikor egy este a lányasszony a Bodrit elzavarta a konyháról s forró lúggal öntötte le, hogy a kutya a „Hét Bagoly-utczát” majd fölvette a sivalkodásával. Ilyen még a pusztán sem esett meg rajta. Már ezért nagyon megneheztelt a művész. Mihamar vége is szakadt a szépen szőtt viszonyoknak.

De végre is: az ember gyarlandó. Meg vagyon írva a csillagokban: senki sorsát el nem kerülheti; a végzet utjai beláthatlanok; a gondviselés az ő örök igazából nem enged; szegény ember szándékát boldog isten bírja, sat., sat. Még tudnék vagy hat ilyen remek mondást, amely mind arra való, hogy valamely szokatlan fontosságú eseménynek elbeszélését vele indítsák meg.

Csakugyan: nevezetes dolog is történt - mert egyszerre hire futamodott, hogy a mi kedvelt művészünk jegyben jár. „Ne mondja!” kiáltották a házbeli nők, mikor egymásnak a nagy eseményt elújságották.

Valóban úgy is volt. A XI. kerület (azelőtt Mátyás-külváros) egyik házában nyílt meg művészünk előtt a paradicsom, melyben lakott egy kis kedves Bözsike, akit hogy meglátott, mindjárt magának szánt, pedig azt sem tudta még, milyen véleménynyel van a Bodrija felől. Nehogy előfordulhasson, hogy az ő kutyájáról kedvezőtlenül nyilatkozzék az imádott kis-asszony: inkább el sem hozta magával, ami bizony nagy küzdelmébe került jó Ferenczy Tamás úrnak, mert nagyon ragaszkodott az ő juhász-kutyájához, aki bár jobb kabátban járt

most, de azért csak megmaradt pusztafinak. Hát még ha el találná venni Bözsikét, mi lesz akkor? Az új asszonyka szintén nem fogja szeretni a bundás kuvaszt, a ronda komondort. Vagy Bodri, vagy Bözsi: választani kell a kettő közt! És szerelmes művésznünk választott is - és otthon hagyta a kutyáját.

De Bodri sem járta ám hiába a pesti iskolát. Furfanggal kimenekedett a lakásból és megindult fölkeresni a gazdáját. Elment a Szikszayba. Ott nem volt. Szemtanuk beszélnek, hogy a rendes trafik ajtájának kilincsét maga nyomta le az első lábával, benyitott s a boltot körülszagolgatta. A gazdáját ott sem találta. Nyakába szedte aztán az összes ismeretes külvárosi borméréseket - de itt is hiába kereskedett, csak nem akadt rája kedves gazdájára. Bodri kezdett szűkölni. Érezte: kutya van a kertben, angyal a paradicsomban. Fogyatékos helyrajzi ismereteit megsegíté ez a tudat s lába közé vont zászlóval, felhuzott orral, högyösre legyintett félfüllel, ami vállalkozó szinben tüntette föl, nekivágtatott a házak sűrűjének.

Estefelé volt már, mikor fáradtan megállt egy földszintes ház előtt, aztán éleset csahintott s berohant; az udvarból a pitarba, a pitarból egy szobába, ahol Ferenczy Tamás úr ugyancsak udvarolt egy szép kisasszonynak.

- Hát rám akadtál, te bolond kutyám! - kiáltá a művész. De most menj haza szaporán, itt semmi kereseted; majd nemsokára hazamegyek magam is.

Bözsike ránézett a Bodrira és azt mondá:

- Ejnye, be derék, szép kutya! S milyen okos feje van! Az öné, Ferenczy úr? Ugyan hol szerezte?

A művész mélyen meg volt illetődve. Hogyan? Hát akad nő, aki az ő Bodriját nem találja csúf állatnak, ronda kuvasznak? Hol szerezte? Hol egyebütt, mint a pusztán. Mert a kutyában is szereti a szabad pusztafit, aki nem kótából vonít, hanem borzas melléből őszintén ugatja ki érzéseit sat. (L. föltebb.)

Ferenczy Tamás úr boldogabb sem lehetett. Lesz hát felesége aranyos és megmarad a hű Bodrija is.

Az aranyos feleség meg is lett.

De másnap este hült helye volt a Bodrinak.

Most már a művész futott körül a városban. Be is jelentette a kapitányságnak és hogy nagy jutalmat ad annak, aki megkeríti. Ki is ragasztották még aznap az utcák sarkára, hogy „Elveszett egy közönséges juhász-kutya, aki a Bodri névre „hallgat” s hogy „létrehozója” 50 forint jutalmat kap.” Egy órával később vagy tíz lompos kuvaszt vittek a rendőrségre, de egyik sem volt az igazi.

Bodri eltűnt.

* * *

Néhány nap múlva nagyságos Zagyvamarthy Timót levelet kap a pusztavakaróczi kasznárjától, melyben a többi között postscriptumban furaságképen azt is megírja, hogy az este fáradtan és kimerülve érkezett a béresházak elé egy városi paraszt-kutya, melynek a nyakában sárga rézből való bádog fityeg egy lánczon, s ezen a „Ferenczy Tamás” úr neve van kivésve. Egy béres-gyerek rá is ösmert a kutyára, s ha ő nagysága parancsolja, a művész úr kedviért vigyáztat is rá egy darabig, amíg elviteti onnan; vagy pedig rendes komondornak eresztí vissza, bátor a kutya-atyafiak erősen demonstrálnak ellene.

Ferenczy Tamás úr még aznap utazott le, persze feleségestül, hogy hűtelen hívét visszahozza. A tudatlan fiatal asszony vitt is neki monogrammos takarót és csokoládé-koczkákat. Ezzel vissza nem édesgeti; de hátha a puha keze simogatásával?

Bodri az ő kutya-lelkének éles szimatával rátért, hogy ő csak eszköz a fiatal asszony házi politikájában. Meg aztán - az ő kedves gazdája nem koncz. Ő nem osztokodik. Mit is neki az a csokoládé-bonbon, monogrammos takaró? Amabban méreg van, ezalatt árulás rejtőzik.

Bodrit kibocsátották az óvó rekesztékből. Alázatosan megkonyította a maga másfél fülét, farkát a mocskos hasa alá húzta - mert ah, Bodriból megint szegény pusztai kutya lett! - s mély nyomot húzva a homokban, az ő jóságos gazdája felé mászott. De alig, hogy ez a Bodri fejét meg akarta simogatni: mérges üvöltéssel az egész kuvasz-had oda rohant és rámászott a pesti kutyára. A fiatal nő megrettenve hátrált, Ferenczy Tamás úr meg hasztalan igyekezett szétverni közöttük a selyem ernyőjével. A két béres-asszony is oda perdült, az egyik pláne egy nagy fazék forró vízzel; de még az öreg kocsis sem röstelte magához fütyenteni a czudarokat a boglya tetejéről, ahol éppen szénát faragott le - sőt ami a legtöbb: maga a kasznárné egy halommal csontot s kenyérhaját hintett nekik - hasztalan! Hajdan vitéz Bodri még csak nem is védekezett; éppen hogy a fogát vicsorgatta kevésbé. Nagy magamegadással oda tartotta a nyakát az atyafiaknak, s ezek egy percz alatt szétmarczangolták.

Elvégezvén szörnyűséges művöket, nehéz ügetéssel visszaloholtak a góré meg a pajta mögé.

Ferenczy Tamás úr rámeredt legyilkolt hivére. Ez pedig végső búcsuzásképen gyöngén meglóbázta szétrongyollott farkát, kedves gazdájának megnyalta a jótevő kezét, másfél fülét leeresztette, szakadozó szemével ránézett és meghalt. A béresek már éppen el is akarták onnan takarítani, midőn felriadt a művész.

- Soha! Ezt meg nem engedem!... kiáltá. Viszem magammal!

- De hisz így be sem eresztik a sorompón! mondá oda lépve a vörös bajuszú veterinárius. Kivéve persze, ha ki tetszenék tömetni.

- Kötömetni? De hát ki ért itt hozzá?... kérdé a bús művész.

- Akár én is! Méltóztassék rám bizni, felelé önérzettel a baromorvos.

S kevés idő multán ott pompázott szegény Bodri, mint a Ferenczy Tamásék lakásának legszebb dísze, a kályha ormán. Félszegen, mint a milyen világeletében sohasem volt, meresztette el magától otrombán bélelt lábait s üveg szemeivel bután bámult fel a szoba tetejére, s dugta ki szájából azt a csorba, kemény vörös papirosból ragasztott nyelvét. A fél füle-botjának anyagveszteségeit a gyakorlott praeparator a disznó-hólyag darabjaival pótolta, goromba öltésekkel róván össze az u. n. folytonossági hiányokat.

Így állt ott éveken át, mint a bálvány, midőn egy nap Menyuskának, Ferenczy Tamás úr elsőszülött kis fiának, kedve szottyant hottózni. Mivel pedig a hinta-ló minden eresztékeiben ropogott-recsegett már, a gondos dada a már-már feledésbe ment Bodrit szólította le a kályha tetejéről s a fiucska tömzsi czombocskái közé tolta. „No már most lehetsz huszár, Mendikém! Gyű te!”

Szörnyű lovaglás volt az.

Alig termett a kis huszár a kutya-paripa hátára, már is szertemállott az, mint a pozdorja. A kóczbul sodorított belek a megszakadt két oldalán buggyantak ki, a szemei csörömpelve hulltak le ferde koponyájából a padlóra...

Ott hevert izzé-porrá törve az agyonlovagolt kutya-tetem. Szomoru volt nézni eztet.

S hogy másnap hajnalban a szemetes legénynek a csöngetyűje végig sivalkodott a házon: a Bodri maradványait annak a lomha szekérnek az öblébe dobták bele s vitték ki a bolgár kertészek hagyma-telepére.

A kölcsönvett napsugár.

- Elbeszéli Czenczi néni. -

Mit is tagadnám? Öreg leány vagyok, vén kisasszony.

Nincs szándékom férjhez menni, tehát bátran kimondhatom.

Nem maradtam hoppon, mert sohasem is akartam a más felesége lenni, amíg az Endre bátyám két gyermekét föl nem segítem nevelni.

Nem mintha nem lett volna nekik édes anyjuk. Sőt éppen azért, hogy volt. De mert olyan volt, amilyennek én ismertem: jobb is, hogy híjával maradtak. A gyermek neki nem öröm-, de teher-számba ment. Mért hogy a kegyetlen sors azt nem jutalmazza meg a lelkéről lelkedzett magzattal, akinek utána esik a szíve, aki megéhezi ezt a boldogságot; annak az asszonynak pedig, aki nem szereti, büntetésképp adja?

Az történt aztán egy reggel, hogy hült helyét leltük Szidinek.

Megszöktetett egy fiatal tanítót, egy csinoska, gyámoltalan fiút, aki a sarka-vége se lehetett volna az ő urának. Az én - ne vétsek Isten ellen! - az én bolond öcsém azt követte el, hogy azért a hitvány asszonyért agyonlőtte magát. Ó, mekkora siralom és gyász!

Már most mitevő lettem volna? Csak annál szorosabbra öleltem magamhoz azt a két kicsi babát, s tündérmesét hazudtam nekik az anyjuk elmaradásáról, az apjuk messze utjáról.

A fiúcska, a nagyobbik, elhitte. A férfiak hülyesége már ilyen korán ütközött ki rajta. Annuska, a bamba fiú huga, némán és hosszasan nézett rám azzal a nagy sötét szemével. Megláttam benne a kételkedés csillámját. Ez a csöpp leányka, aki azt is elhitte, hogy a Gilimbán tündérkirálynénak cserecsnye-magból faragott hintócskája elé aranyos hámba négy katicza-bogár van fogva, s hogy rózsaszínű muslicza annak a kocsisa: mélyen hallgatott beszédemre, alá-siklott az ölemből, s a szalon asztaláról leemelte a szülei fotografiáját - ott álltak egymáshoz simulva. Szidi a menyasszonyi ruhájában. Aztán a szőnyegre terülve, egy székhöz oda támasztotta, elejébök feküdt, s míg sötét lett, nézte őket. Nézte könytelen és szóval. Nézte folyton. Heted napra kivittük Annuskát a temetőbe.

Rövid betegsége alatt egy jajszavát nem vettük. Nem panaszkodott, apró tömzsi fehér kezében szorongatta a képet. Mikor már meg volt halva, alig birtuk kifejtetni a merev ujjacskáiból, olyan erősen fogta.

A bátyám és Annuska halála után a Bandi-gyerek örökölte azt a nagy szerelmet, mely megtöltötte szívemet s még meg is gyülemlett azzal az aggodással, amelylyel most ezt a zajos fiút féltettem. Jézusom, annyi volt a difteriás gyermek az utcánkban! A házak emeletein is vagy három piros czédula rémítgette az embereket.

Harmadnapra én is kiragasztottam, s két nappal később kísértük ki kevesed magammal az én végső reménységemet is, Bandikát.

Hát így maradtam egész magamra. Már most azért sem megyek férjhez.

Nem is panaszképp emlegetem az én bánatomat. Énnekem arra nincs is szavam, nem is keresem. Jól esik, szívem három nagy sebével elzárkóznom abba a kicsi szobába, melyet a régi nagy lakásból megtartottam. Majd csak elvérzek tán, hiszen jó az Isten. De erőszakot magamon nem teszek. Még bizony, hogy ne a két kicsi gyerekem mellé kerüljek föl az égbe, hanem

onnan alulról folytassam panaszos sírásomat az én Annuskám - ó, én édes Annuskám! - meg Bandika után.

Vagyok a vén Czenczi kisasszony, aki napról-napra hanyatlik testben, napról-napra izmosodik lélekben. Mikor az ember bizonyosra várhatja, ami után vágyakozik: az megnyugtatta a szívét. Nagy ünnepem is lesz nekem a halálom napja. Kár, hogy új gyászom csüggesztő óráiban nem jutott eszembe a két gyermeket egymás mellé temetni, magamnak meg közöttük választani pihenő helyet. De hát, ha meghallgatja imádságaimat az Úr, együtt leszek az én bogárkáimmal. De csak jó lesz!

* * *

A belső városnak abban a szűk utcájában lakom, melyben még vannak padlás-szobák. Ablakom északra tekint, s így csak akkor van részem egy kis napfényben, ha a szemben levő házak vastag üveglemezeiről verődik vissza. Nem igazi napsugár, csak amolyan kölcsönvett fény, mely hirtelen lövell be a szobába, elsurran a tapéta holt virágain s meleg rózsaszínbe vonja. Ilyenkor az én öreg fikusom is nyújtogatja fagyos karjait s halovány-zöld búbját vidáman fűrészi a sugárban. S az én fagyos lelkemet is megbizseregteni az idegen sugár. Mintha külön úton érkezett volna hozzám ez a mennyei köszöntés.

Vajjon ki lakhatik ott szemben a harmadik emelet fölött?

Egy fiatal pár a fülkében. A csinos nő melléhez egy kicsi baba szorítja oda kerek arcát. Fölibe hajlik az ifjú apa s mutató-ujjával nyomkodja a dundi szopós gömbölyű pofácskáját. Nyilván azt vizsgálja, tegnap óta mennyit hízott a piczike. Aztán egyszerre, apai pajkossággal, lehúzza a baba fejéről a bokros bóbitát s az apróságnak megsimogatja kopasz fejét, amely haszontalanságáért jókorát üt az asszonyka az ura keze-fejére. Aminek aztán nagy kacagás a vége. Milyen kár, hogy nem hallom a boldogságnak ezt az édes muzsikáját! Most felkapja fejét az emberke is, és nyilván gögicsél. Ennél a terczettnél szebbet nem költött Mozart sem.

Az én kicsinyeimnek ha ilyen jó dolguk volt volna! Az anyjok feléjük sem nézett. Csak én meg a dajka, ha odatartottuk szegény Andrisom elé a gyermeket: csókolná meg. Volt, nincs.

* * *

Ma az öreg Durinczay, nyugalmazott kapitány, látogatott meg, vagy, amint ő mondja, „óhajtott udvarlásomra lenni”.

Bizony szegény fejét nagyon megszédte az idő. De azért az én hajdani való tánczosom a vármegyei bálokon még ma sem hagyja magát. Ami hajfűrtje megmaradt, a ragyogó tar koponyáján szélesre tapasztja szét fekete pomádéval, míg seprőbajszának szárnyait levágatta s most bajuszkának hordja s feketére festett végeit hunczutkásan kunkorítja fölfelé. Meg a teste merev tartásával is azt akarja mutatni, hogy legény ő még a maga talpán.

Hát uram fia! - mért jött? Azért jött, hogy annak rendje és módja szerint megkérje a kezemet. Összeütötte a sarkantyús bokáit és azt mondta, hogy: „Lám Czenczikém - bizalmasan így szólított régi leányka-nevemen, engem, a fehér hajú Crescentiát - a szentírásban is meg vagyon írva, hogy nem jó, hogy az ember egyedül legyen.” Tíz év óta özvegy, fiai biztos állásban, lányai jól mentek férjhez - hát ne is teketóriázzunk sokat. Rég ismerjük egymást, tudjuk, ki fia-lánya vagyunk; neki egy kis penziócskája, nekem egy kis vagyunkám, tegyük szépen össze, csöndeskén eléldégélünk mi abból holtig - így meg amugy - itt a keze, vágjak bele, gyorsan, katonásan.

Te jó Isten, aki özvegyi árvaságomban még megszerezted nekem ezt a vig perczet! Rég nem élvezett olyan jóízű nevetésre fakadtam, hogy szinte megfájdult bele a fejem.

- No csak rázza ki magát Czenczike jól! - mondá hunyorgatva az én daliás kérőm, aztán adja meg a választ.

Erre kijózanodtam s tartozó köszönettel hajlítottam el magamtól az ajánlatot. Nem is hozakodtam elő az én nehéz bánatommal. Az az én egyetlen, drága örököm s féltem, hogy el ne vegye tőlem senki, semmi. Csak ezt a kései virágzást nem tartottam magamhoz illőnek.

Durinczay kapitány nagyot nézett, aztán hátra szegte a fejét, egy harsányat köhintett, összeütötte a sarkantyúját, meghajlott s távozott. „Ahogy tetszik!” - csak ennyit mondott.

Szegény jó kapitány! Megvallom, hogy a midőn már elhangzott a lépcsőházban vitézi kardjának csörtetése, megint a székre dőltem s nevettem a könnyezésig. S hogy már benne voltam a könnyezésben, az én drága kis halottaimra gondoltam s oly zokogással, mely majd szétvetette mellemet, ráborultam az asztalra és sírtam, sírtam, sírtam, mintha nem is reméltem volna, hogy még találkozom velők az égben.

Pedig ott meglátom őket, úgy-e bár, én könnyörülő Istenem!

* * *

Megvallom, oda-oda lopóztam a függöny mögé, ha megláthatnám a szemközti ismeretlen kis családot. Ne vegyék észre, hogy figyelem őket. Rosszul esnék nekem, ha tudnák.

Három egész hete nem volt a piczike a fülkében. Csak nem beteg?

Ah!... most hozzák éppen. Boldogságos szűz!... mekkorát gyarapodott e rövid idő óta! Meg is nyúlt, meg is kövéredett. Ott ült a szép mamája karján, s mert gyöngye még a nyaka, ide-oda ejti kerek nagy fejét. S milyen ragyogó tiszta! Mekkora boldogság is az, ápolni egy kis gyermeket!

Már ugrálhat az anyja karján. Csakhogy el nem röpül róla! A fiatal nő nem győzi lefogni. Egyszerre a baba az ő párnás kacsóját rátapasztja az ablakra és pofozza kedvére. A feje utána esik és tömpike orrát oda lapítja az üveghez, hogy a helyén csak egy fehér pötty látszik - két rózsza között gyöngyvirágszem.

* * *

Rossz dolog, amit cselekedtem?

Ma messzelátót vettem, amolyan hosszú szárút, mint amelyet az urak használnak futtatáskor a gyepen. Nappali szolgálatra ezt ajánlotta a kereskedő, mert mondtam neki, hogy színházi lorgnonra nincs szükségem.

Kémlelni fogok. Egy idegen ház életébe akarom ártani magam, s szememmel kikaparni annak édes apró titkait. De Isten látja lelkemet, csak téged akarlak többször látni, te édes kis Annuskám, Bandikám, ismeretlen drága kis angyalom, vagy minek nevezzelek? Hiszen azt sem tudom: fiú vagy-e vagy lány? Nekem elég, hogy gyermek vagy.

Midőn ma korán reggel a csövön átnéztem hozzátok, ott feküdtél a bölcsődben, arczocskád kigyúlva az egészséges álmom melegétől. S hogy a nap beosont szobátokba s megcsillant a függő lámpás, a gyertyatartók s a kályha tévőjének érczén: olyan volt, mintha csillagok tündököltek volna fölöttem és alattad és körülöttem, s az én messzelátóm mintha elhordott volna mennyországnak kellős közepébe, s látnám az én Annuskámat egy hónapos korában. Mert - így olvastam ezt a régi legendában - aki öregebb volt is életében, gyermek-angyallá változik át az örök üdvösség országában.

A fiatal családapa, úgy látszik, valami kisebb hivatalnok. S szorgalmas ember. Iratokkal jó és távozik. Éjjel soká van ébren s dolgozik a szomszéd szobában. Az asszonyka csak egy kis pesztrát tart, legyen, aki fogja néha a kicsikét. A többi: dajka, szakácsné s szobaleány egy

személyben maga a hivatalnok felesége. Ej mit!... fiatal, erős és egészséges. Dolgozzék ő is. Áldja Istenét, hogy van kiért.

Nem tudom, hogy hívják őket. Nem is bánt érte a kíváncsiság. Nem a virág neve az illatos, nem a gyümölcs neve az édes.

* * *

Késő éjjel dörrenő kocsi állapotodott meg éppen a házunk előtt. Aztán léptek kopogása, halk hangon folytatott beszéd. Nem birtam többé elaludni. Valami sajátos nyugtalanság fogott el. Vagy rossz álom volt csupán?... Figyelek. A zsongás elhalt. Lovak patkós lába kongatja meg az utca köburkolatát. Semmi nesz. Csak egy éles fütty hasítja át az éjjeli csendet... s hasítja át az én szívemet. Miért? Mi ütött hozzám?

Felhúzom az ablakom függő vásznát s lenézek az utcára.

A szemközti kapu előtt áll egy hintó. A fázó kocsis leszállt a bakról s látom, amint csapkodja hóna alá fagyos karjait s váltogatja a lábát.

A kapuban magas férfi-alak. Amint egyet-egyet mozdul, az oldalán és a mellén felvillan a fény: az ő kardja és számtáblája. Rendőr volt.

Szemben sötétség. Még az én szorgalmas szomszédom lámpása is kialudt már. Egyszerre a nagyobbik szoba ablakai mögött gyúl ki a világosság. A vásznai le vannak eresztve. Nem láthatok. Csak az el-elsuhanó, hol kisebbedő, hol növekedő árnyak mutatják, hogy oda át valami történik. De mi az? A mindenható Istenre!... csak nem bántják a kicsike apját?

Egy iszonyú sikoltás hat ki az utcára s belenyilal a szívembe. Aztán zavaros hangok... küzködés zaja... a kapu nyílik. Két rendőr legény, egy tiszt vezetése alatt, emel a hintóba egy ifjú embert. A nyitott kapun át a lépcsőházból egy rettentő női kiáltás víjjog felém. „Megfojtom a gyermekünket!... Kálmán, én veled megyek!... Ereszszetek!...”

A kapu becsapódik, a hintó elrobog, az utca elcsöndesül. Néhány kíváncsi megértvén, hogy itt most elfogatás történt, összedugja a fejét, tanakodik; aztán, friss szivarra gyújtva rá, az éjjeli csoport ismét elszéled.

S én ott állok ablakomban, remegve a hidegtől s a rémülettől.

Egek ura! Mi történt?

Szememre nem jó álom. Alig várom, hogy megvirradjon. Tán ha valami ürügy alatt beléphetnék oda?

A kapukat nyitogatják. Magamra kapom a nagy kendőt és futok le a lépcsőn. A kihordó asszony épp szembe jön, s örülve, hogy nem kell az én magas lakásomig fölmásznia, kezembe nyomja nedves példányát annak a lapnak, amelyet járatok.

„Ma nagyon érdekes!” mondá. „Éppen a szemközt lévő házban fogták el az éjjel Ladányi Kálmán bank-tisztviselőt, sikkasztás miatt. Csak tesszen elolvasni. Nagyon interesszant! Kezeit csókolom.”

S eltűnt az oszlopok mögött.

Mohón fordítottam rá a lépcsőházi lámpás gyér világánál az „érdekes napi hirre.”

A lap kiesett kezemből. Tehát igaz.

* * *

Benyitottam az idegen házba.

A férj elfogatásával a házbbeliek huzódóztak a szerencsétlen asszonytól. A kis pesztra bután himbálta a síró gyermeket. Az édes anya ott feküdt a vetetlen ágypárnái között. Szeme tűzben, arcza lángban... martaléka a fogyasztó láznak; zavaros beszédjén nem tudtam eligazodni.

Itt gyorsan kellett intézkedni. A kis cselédet elszalajtottam orvosért, egy hordárt a Klárikáért - ez az én egykori leány-pajtásom, egy öreg tanácsosnak vezeti a háztartását - a többihez meg magam fogtam hozzá serényen, míg a goromba munkát a szolgálómra bízam.

Aztán odarohantam a bölcsőhöz, felkaptam a síró babát, aki rögtön elcsitult, s mintha én volnék az édes anyja, hozzám simult. Ó édes boldogság! Ismét kezemben tartok egy kis gyermeket, szintén egy félig árvát, mint volt az én kis Annuskám. És rám hajlik, és kövérke ujjával az orromat gyúrogtatja és fogatlan szájával beleharap az én hegyes államba s rátapasztja apróka tenyerét az én síró szemeimre. A sajnálat, az öröm és bánat könnyei voltak azok, melyek arczomon lefutottak.

* * *

Rózsika anyja tíz nap múltán meghalt. Apja vizsgálati fogságban, honnan az út csak a börtönbe visz. Sem közel, sem távol rokon vagy jóbarát. Ha van is, de ilyenkor nincsen.

Ami régi házi fiskus bácsink hamarosan kicsinálta, hogy a gyermeket „egyelőre” magamhoz vehessem.

Egyelőre. Mert hiszen nem az enyém. De azt az egyet mégis megszereztem magamnak, hogy Annuskának szólítom. S már ért is róla.

Oda ültettem a kis tulipános ládámra és oktatom, hogy ha majdan kikerül arról a sötét helyről, az apját nevelje jóra. Ő az apját, igen, igen.

Az elpusztult tűzhely ablakaiból odavillan Rózsika-Annuskára a visszaverődött fény.

A kis lány hozzám kéredzkedik.

Kölcsönvett napsugár.

PAPP DÁNIEL

**UTOLSÓ SZERELEM
ÉS
EGYÉB ELBESZÉLÉSEK**

BUDAPEST.
LAMPEL RÓBERT (WODIANER F. ÉS FIAI)
KÖNYVKERESKEDÉSÉNEK KIADÁSA.

Utolsó szerelem.

Bodroghy Sándor levéltári tisztnek volt egy nagy szerencsétlensége. Az tudniillik, hogy tiszták voltak a szívhangjai. Ezek a tiszta szívhangok aztán valóságos fátum gyanánt nehezültek a szegény fiú életére. A tiszta szívhangok következtében ugyanis minden külvárosi orvos, akitől tanácsot kért a fiatal ember, hypochondernek minősítette Bodroghy Sándort. Ezek a külvárosi orvosok különben is meglepő egyértelműséggel vígasztalták a beteget.

- Ön egy kissé ideggyöngye és egy kissé vérszegény. A vérszegénysége fokozza az idegességét, az idegessége fokozza a vérszegénységet. Igyék ronccognói vizet, szívdobogás ellen írök tinktura digitalist. Szervi szívbajtól ne tartson, mert egészen tiszták a szívhangjai.

Az izmos vállú szőke fiatal ember az ilyen nyilatkozatokra rendesen igen felvidult és egy pár órára teljesen egészségesnek volt szuggerálva. Mégis csak nagy dolog az - gondolta magában - ha az embernek tiszták a szívhangjai.

Pedig a szíve már nagyon, nagyon gyöngye volt akkor. Annyira gyöngye, hogy a szegény Bodroghy Sándor veszedelmesen kezdett hasonlítani az anyámasszony katonájának típusához. Ha tavaszi reggeleken, amikor véletlenül jól kialudta magát és nem nagyon nehezen lélekzett, ha ilyenkor átment a lóvasúttal Budára, már az országúton elfogta a lírai hangulat. Pedig ott csak prózai vadgesztenyefák leveleznek; közönséges lombokkal, amelyek korántsem tudnak oly szépen suttozni, mint a nyárfa és távolról sem rejtegetik magukban a hársfaillat mézédese költészetét.

Bodroghy Sándor a Szép-Ilonánál rendesen leszállt a kocsiról és valami öntudatlan Oertel-féle kurából szép lassan mászta a hegyet. Az Árny-út tölgyfái alatt tarka kis bogarak mászkáltak. Sándor megsimogatta a bevágás füveit:

- Füvecském, szeretlek, akarta volna mondani, de a lombsuttogástól, a gallyak hajladozásától már könyezett a beteg ember. Csak a torkát érezte szorulni, ha szép volt az idő és reszketett a meleg májusi levegő.

Egyszer az egyik fordulónál megállt, hogy a sarokkövek lármás tücskeit hallgassa. A lármás kövek mögül pedig kibukkant ekkor Mózer Vilma, az iskola-utcai fűszeres leánya. Nem is bukkant ki, hanem csak kilebbent, mint egy báránnyel.

Nagyon szép volt Mózer Vilma ezen a tavaszi délutánon. Barna szalmakalapján két halovány pipacs hajolt a csipkedész fölé, szőke hajába volt tűzve a harmadik virág. A mamája szólította meg Bodroghyt, nem ő. Ő nagyon meg volt lepelve, Sándor is. Sándor azt gondolta magában:

- Hála Istennek, hogy már egyszer találkozunk!

- Hol jár, Bodroghy úr? - kérdezte Mózer Vilma. - Már felénk se néz.

- Köszönöm, nagysád. Gyöngéledtem a múlt hetekben, azért nem kerestem fel önöket.

- Maga mindig három hétig gyöngéledik, három hétig meg egészséges. Azt gondolja, hogy én elhiszem az ilyen meséket, - duzzogta a kis Vilma.

Bodroghy Sándor hallgatott; gyáva volt bevallani, hogy a dolog csakugyan úgy van. Hogy ha nagyon izgatott a szíve, akkor hetekig kerüli a találkozást, mert fél, hogy egyszerre csak megreped az egyik kis billentyűje. Hogy akkor nem mer feljárni a Mózerék második emeleti lakására, mert hiszen úgyis dobog a szíve, hát még az ötvenhat lépcső megmászása után mi történhetnék vele?

Bodroghy Sándor mindezt nem merte bevallani Mózer Vilmának. Mózer Vilmának csak azt szabad tudnia, hogy Bodroghy szereti őt. Szereti nagyon; úgy amint bevallotta neki egy év előtt, amikor egy juliusi zápor után villámlás és mennydörgés közt csattant el az első csók. Valahol künn a gödöllői erdőben, ahová lopva ment ki Bodroghy Sándor, mint egy tolvaj és ahonnan gazdagon jött haza, mint egy király.

- Már most haza kísér bennünket, ugy-e? kérdezte a leány.

Bodroghy nagyon udvarias volt, udvarias túl a szívbelhártyalob megengedett határain. A szívbelhártyalob ugyanis nagyon sok boldogságot nem enged meg a gyöngélkedő halandónak. Bodroghy Sándor azonban sohasem törődött ezzel, ha Mózer Vilma mellett ült és érezte a leány csupasz karjának illatát, amelyet a halpikkelyéhez hasonlít Guy de Maupassant.

A lóvasuton is szorosan egymás mellett ültek.

- Hol jártál? - suttogta a leány, hogy az anyja meg ne hallja.

- Haragudtam rád, hazudta Bodroghy. Nem merte megvallani, hogy kezd már nagyon beteg lenni. Tudta, hogy a betegség a szerelem bontó eleme; vége lesz egyszerre minden gyönyörűségnek, ha Mózer Vilma megtudja, hogy neki sebes a szíve. Gyáva volt, önző volt, ember volt.

Otthon a mama leült a zongorához, Chopin-keringőket játszott, csodálatosan tiszta taktushordozással, úgy, hogy Vilmácska csupa pajkosságból megtánczoltatta Bodroghyt. Csak egyszer forogtak körül a szalonon, de ez elég volt Bodroghy Sándornak.

Egy pillanatra megállt a szívverése és a szegény fiú nagyot horkantott levegő után. Lopva tette, hogy észre ne vegyék a fuldoklását; de azért nagyon meg volt ijedve és titokban bevett egy jódkálium-port. Azután hazament.

Vilma kikisérte. A lépcsőházban még egy tiltott csókot váltottak; nem tudták, hogy az az utolsó volt annyi sok között.

*

Mert Bodroghy Sándor negyednapra már belékerült a kórházba. Egy tisztára surolt betegszobába, amelyet eddig csak a tárlatok telt levegőjü képeiből ismert a szegény.

Ugy esett a dolog, hogy Bodroghy Sándor egy hatalmas tizenhetedik-századbeli fasciculusban valamelyik Illésházy-leánynak szerelmes leveleit kereste. A levéltár hamuszínü boltívei alatt már senkise volt és a hosszú májusi estét csak ő használta fel egy történelmi tárcza megírására. Mikor aztán az Illésházy-leány szerelmes leveleivel visszaemelte az állványra az iratcsomót, megint csak elállt a lélekzete neki. Azután félig ájultan vágódott le a lajtorjáról.

Ott feküdt aztán a padló fakoczkáin egy darabig; várta nyugodtan, hogy mikor jön be a János. Megmozdulni nem is igen tudott, meg nem is igen mert. A János meg a portás emelték később a kocsiba, amely lépésben vitte haza a beteget.

Reggel, amikor fel akart kelni, azt érezte, hogy a lába fáj; és valóban meg is volt dagadva mindakét bokája.

- Ah, igen, megjött a hydrops; eredj a kórházba, jó Bodroghy Sándor, - gondolta magában.

És megint több hétre eltűnt Mózer Vilma elől Bodroghy Sándor.

A kórházban nagyszerű kopogtatást és hallgatózást rendezett a kecskeszakállu főorvos; egy halavány asszisztens és egy lusta kórodai gyakornok álltak mellette. Bodroghy Sándor szép higgadtan feküdt az ágyon.

- Mit gondol ön? - kérdezte a főorvos az asszistenstől, aki szintén szorgalmasan kopogtatott.

- A tünetek a balvisszeres szájadék szűkületére vallanak. Különösen az erős cianózis szőlőamellet, - válaszolta a szerény ifjú. A kezefeje, a szája széle egészen kék: szóval stenosis ostii venosi sinistri. Persze, valószínűleg billentyű-elégtelenséggel komplikálva.

- Nagyon szép, hogy asszisztens úr olyan pontosan, belát a betegbe; - szólt a pikáns primárius. És ön, kedves barátom? - fordult azután a gyakornokhoz.

A lusta gyakornok szintén nagyon komolyan vette a dolgot. Erőteljes kopogtatások után meg is nyilatkozott a derék ifjú:

- A tüneteket nem találom elég kifejezeteknek, - különösen a billentyűelégtelenséget nem merném megállapítani, mert hiányzik a pulmonális ékeltség. Azt hiszem, hogy a myocarditis-nek, a szívizomzat gyuladásának esete forog fenn.

A főorvos ismét pikáns volt:

- Tisztelt uraim, jegyezzék meg, hogy a szívbeteg mindenekelőtt ki kell kérdezni. Még pedig alaposan. - Azután a beteghez fordult:

- Voltak önnek nagy és állandó pszikikus izgalmai?

Bodroghy Sándor bólintott a fejével, de nem szólt semmit se. Mit is szóljon? Minek mondja el a doktornak, hogy ő hat esztendő óta bizony egy üldözött rablógyilkos kinszenvedéseit érezi. Hogy amióta másodéves bölcsész korában apja sikkasztott és a börtönben öngyilkos lett, hogy amióta elcsábította a nővérét egy haszontalan ember és amióta az édes anyját is megölte a bánat - hogy azóta mindez rettentően gyötörte az ő gyöngye szívét. Minek mondja el, - gondolta magában - hogy évek óta retteg, elsápad szégyenében és szívdobogást érez, ha a főváros utcáin szembe találkozik egy vidéki ismerőssel, aki tudja az ő szomorú történetét. Minek mondja el, hogy attól is fél, ha erős szívdobogás közt megy fel Mózerékhez, hogy az erkölcsös nyárspolgárok időközben megtudták az ő tragédiáját, és hogy neki aztán borzasztó lesz a sorsa. De mi lesz ez a borzasztó sors?

Az, hogy szégyelnie kell majd magát megint, mint ahogy évek óta sokszor szégyenkezik, ha régi ismerősök közé kerül...

Bodroghy Sándor mindezt nem mondta el az orvosnak; azt se mondta el, hogy a hosszú időn át egyre ismétlődő szívdobogás mindig gyöngébb és gyöngébb lett és az energikus szívmozgás végre csak fullasztó lüktetésekként mutatkozott. Bodroghy Sándor csak bólintott a fejével a főorvosnak:

- Igen, pszikikus okok voltak, nagyon voltak, sokat voltak.

- Alkoholista, morfinista, csúzos, köszvényes sohase volt?

- Nem, válaszolta a beteg.

- Ime tehát uraim, - szólt diadalmaskodva a főorvos, - a szívbelhártyalobrára rávallanak kétségkívül a vízkóros eltávozások, az általános visszeres pangás szintén. Azonban nekünk nem szabad ilyen szövődményeket alapbántalomnak tekintenünk. Pedig éppen az alapbántalom kiderítése a legfontosabb feladata a diagnosztikának. Én, uraim, itt az idiopathikus szívtagulást ismerem fel első kór-oknak; a beteg szíve határozottan az, amit a halhatatlan Stokes weakened heartnek, gyöngye szívnek nevez. Soror Leona - fordult azután az apácához - csak nyugalom, magas fekvés és a jégkapszuláról se tessék megfeledkezni. A daganatok ápolásához ön ugyanis ért; majd meglátjuk, hogy mi lesz a dologból...

Bodroghy Sándor egyedül maradt az apácával, egy halaványarcú, erős szemöldökű leánynyal, akinek okos fekete szemében még benn volt a harminczas évek fojtott lángolása. És multak a napok és a szegény Bodroghy Sándornak egyre dagadt a lába; a szíve lüktetése

meg legtöbbször átlátszott a takarón. Máskülönben nyugodtan érezte magát a négy fal közt, ahol senkivel se kellett találkoznia.

Alkonyatkor, amikor a vízkórosok gyöngye láza fogta el, soror Leona fehér fejkötője sokszor úgy tűnt fel neki, mintha valami jóságos nagy lipe mozogna a szoba homályos hátterében. A lipe azután meglebbent és hozta feléje a digitális forrázatot; még a lábát is bekötözte neki, és beszélt hozzá kedves, mély althangon:

- Kérem, ha a dereka alá gyűri a párnát, akkor nem lehet elég magas a fekvése, és ne forduljon kifelé, mert akkor baloldalt kell dőlnie...

Délutánonkint az apácza előhozta rejtve tartott kedves könyveit és olvasott sokat Bodroghy Sándornak. Az újabb német poétákat olvasta, akik visszaidézték az irgalmas nővér emlékeztetőbe thüringiai hazájának fenyveseit. A beteg hallgatta csendesen a Hamelni Patkányfogót meg az ifjú Werthernek keserveit. Mikor meg Frau Holde fehérségéről szólt a jambus, Bodroghy Sándor előtt kibontakozott a függöny mögül a pogány istenasszony képe, amint hosszú fehér szárnyára hullik zajtalanul a fenyőtű; és Frau Holde szárnyából lassankint kétlevelű fejkötő lett, a mitológiai alak fényes köntöse meg felvette az irgalmas nénék ruhájának sötétkék színét. Frau Holde egyszerre csak beléolvadt soror Leona alakjába; az alak ott ült előtte, finom természetén egy urasszony pongyolájának tetszett a ruha...

- Ah, soror Leona, himbálódzik velem a szoba!

Az apácza gyorsan megdörgölte a beteg halántékát, a homlokára meg jeges ruhát tett, elriasztani a gonosz embolusokat, ezeket a parányi izomfeszültyőket, a melyek leválnak a szívről és együtt keringenek a vérrel, hogy megrepeszszék az agyvelő finom edényeit.

...És Mózerék még mindig nem jöttek el. Multak a napok és elmúlt a negyedik hét is, amidőn végre elhatározta a családi tanács, hogy Bodroghy Sándor, tekintettel a vőlegénységhez közel állott baráti vonatkozásaira, meglátogatható a kórházban.

A nagy jelenet elől lebukott a nap is; a kórház ablakain sárga esti fény törött meg, amidőn Mózer Vilma és az édesanyja belépett a szobába. Bodroghy Sándor levéltári tiszt pedig szürkés-sárga volt már, mint a legrégebb levéltári pergamen, melyet valaha a kezében forgatott.

A látogatás nem is nagyon sokáig tartott. Mózer mama egészen közel ment az ágyhoz, a szerelmes Vilmácska egy féllépéssel hátra maradt; onnan szorította meg a beteg verejtékes kezét.

- Hát majd csak megsegíti a jó Isten! mondta Mózerné, és az ember szinte azt hitte volna, hogy ez a bátor nézet teljesen meg van indokolva.

Vilmácska nem szólt semmit se, csak a bal szemöldökét húzta le egy kissé, mint ahogy a fiatal lányok szoktak cselekedni, amidőn meg vannak rémülve.

- Hová rejtőzött a szerelem? kérdezte magától a vízkóros fő.

A szerelem pedig nem rejtőzött el, korántsem. Midőn vége volt az ötperces látogatásnak, a párnába temetett Bodroghy Sándor világosan látta, hogy a szerelem egy hirtelen párafelhő alakjában suhan ki a Mózer Vilma szívéből. Kisuhan, és körülcsókolja a szőke leány kicsiny fejét, azután meg szépen elsompolyog a szobából. Egyenesen a Mózerék sleppje mögött, ki a nagy szürkéségbe...

A kerek fali óra állhatatos ketyegéssel kísérte a szerelem hurczolkodását; odabenn nem maradt más, csak a jóság, az apácza fejkötőszárnyain lebegő. Az benmaradt, hogy elkísérje a szegény Bodroghy Sándort egész a sirig; Amor Isten borzongva lemaradt az útról.

A halálos beteg megfogta az apácza kezét:

- Soror Leona, édes, csak téged szeretlek!...

Tilos a betegség.

A délelőtt nem volt világos, hanem fehér; hó szállott alá a ciprusokra. Azok mozdulatlanul túrték a nehéz gyapjút, csak a babérsorok csepegtek és ingadoztak. Panebianco háza, e szürke terméskövekből épült keskeny ház széles süvegével, mint egy kíváncsi szavojárd nézett ki az olajfák közül: - Mi történt az éjjel? Barna fatáblás ablakai előtt kétfelé hajoltak ekkor a fák roskadozó lombjai, az olajág sirt, suhogott és zokogva mutatta a vén kaszinónak, hogy mily fehér az egész völgy, le egész a tóig. Ott a kék hullám minden egyéb szint elnyel, a tó nem ismeri a telet. De a dolomit hegyoldalokon dagadni fognak a patakok és ime Tenno vára mögött is vastag torlaszba állt már a hó. Kétoldalt a vastaghéjú szőlő czölöpépületei, a barackfák, melyek itt takarítást sohse várnak, a gránátalmák és a citromfák fakulisszái, melyek az északi szél elé tolattak, mind-mind nézik, mily kaczer a december. Vastag, szürke felhőket hoz északról, hol az Alle Sarche kaput nyit neki és ezzel a sűrű, durva pokrócczal bevonja az eget, leszorítja a gőzt. És ekkor Garnano alatt, az új promenádon, melyet két sor alacsony mirtus bokor jelöl, mérgesen járnak a vendégek és aki kocsin tolatja magát, az ki se jön. Brunecke, az Olivo kövér szállodása, selyem-sapkával takarja be fejét és körülforгатja vastag nyakát a négy világtáj felé:

- Szirocco van - mondja - bár csak esnék már az eső!

És reggelre aztán valóban leesik a hó; az ég még szürke, de délfelé ismét kékre válik és a nagy völgyre megint mosolyog Gargnano. Platóján megint testszinű a sétaút, a nedvek felszívódnak és lefolynak susogva, mint megannyi ujszülött forrás. A szállodás leveszi fejről a selyemsipkát és az Olivo kapuján jönnek ki a vendégek és csak karon viszik már a takarót. Azután sétára indulnak. Jobbra egészen föl az olajerdőkbe, messze túl a Panebianco házán, az első vizesésig, a honnan tiszta napon lelátni a lombard síkokig is. Balra, a falun keresztül, egész a kis fensik sarkáig, a honnan egy mély sziklatengerre látni. Ott nincs babérfa, csak skorpió és ha onnan visszajön az ember, a falun keresztül még jobban kell sietni. Az utcák szűkek és a kétemeletes parasztházak földszintje csupa kamarája a szegénységnek; mert felül a fatáblák és a ketrecz-erkélyek frissen mosott, színes ruhával vannak ugyan teli aggatva, de alól az üvegezetlen ablakokból szárított bőrök, kukoricaszárak, rozsdás, törött száru kapák, vékony, szüretelő lajtorják néznek az útra. Fázik az idegen a faluban mindig és ha kiéhezett, apró embereit nézi, nem tudja megérteni doktor Caponeronak, az új klimatikus gyógyhely első ismertetőjének könyvecskéjét:

- Népünk magas kort ér el és nem ismeri a tüdővést, ellenben a gyuladósos bajoknak kedvez a klíma...

Doktor Caponero bebizonyította, hogy Gargnanóban három fokkal magasabb a köztemperatura, mint odaát Arcoban; kimutatta, hogy köd is negyven százalékkal kevesebb, mint odaát. Csak ezzel a bolond csapadékkal nem tudja az ember, mit bizonyítson? Az mindig rendetlenül jön és hó lesz belőle, amikor nem is várják... Doktor Caponero hegyes, szürke szakállát simogatva, barna felöltőjében, amely látta volt még a vörösingeseket is aláereszkedni a hegyekről, doktor Caponero ebben a vén felöltőben megállt a templom előtt. Don Marco, a pap, háromszögletű birétumában ugyancsak ott állott és leseperte a havat, amely egyetlen kamélia-bokrára, a szegény adminisztrátornak a legfényesebb, kövér zöldlevelű beneficiumára esett. A doktor megállt a pap előtt és ekkor megcsendült a déli harangszó; sima, csengő, behizelgő, vékony harmónia indult a levegőbe...

- Ah, don Marco, nézd, a te harangozód mily pompásan exorcisál!... - mondá a doktor.

A pap visszafordult és ime a harangszó csakugyan ördögöt űzött; a nap delelőn állt és látható gyorsasággal olvadtak a nagy fehér foltok, amelyek háztetőkre, kerti lejtőkre és bokrokra valának tapadva. A hó futott a harangozó előtt, az örök tavasz előtt és Panebianco háza előtt is összehajolni kezdenek a hótól púposra nyomott olajfák; halaványzöld levelük a füzekéhez hasonló illatot terjesztett és vigan integetett a friss levegőnek. Az friss volt valóban, lágy és csalogató. A keskeny háznak fel is pattant még egyetlen zárt ablaka és a rótbarna fatábla mögül egy fehér leányarc nézett ki a kertbe. Nem hajlott ki egészen, szinte csak úgy gondolta az ember, hogy hamvasszőke fürtök hullanak a keskeny, tiszta homlokra, a sűrű, világos szemöldökre; a nyak, az vakítóan fehér vala. Arról már világosan lehetett látni, hogy elsoványodott és kétszerte vékonyabb, mivel rózsaszínű kendővel van bekötve.

- Giannina, nem fogsz köhögni?...

A lány összerezsent és előbb kereste a szemével, hogy merről beszél az apja. Azután megpillantotta Panebianconak zömök, nehézkes alakját balról az ablak alatt. Akkor szeliden megrázta a fejét és hátrább vonult egy kissé; Panebianco pipált és tömött, barna szakállát tele fújta füsttel. Miután ígéretet kapott, hogy Giannina nem fog köhögni, tovább nem beszélt a leányával. Odatámaszkodott a terméskövekhez és le, a sétatér felé küldte számító, sovár pillantását. Egészen magányosan érezte magát ebben a bájos déli órában; a felesége még nem jött vissza a tópartról, nyilván sokáig alkuzik a karácsonyi pizstrágra; az öregek, az apja, meg az anyja, késő délutánig a selyemgyárban vannak, mert illik dolgozni, ha már meg is öregedünk. Tonio, a legényfiú, katona és haza se jöhet az ünnepekre; Giannina, az meg nem számít. Az köhög tavasz óta és ebből baj lehet. Az első emeleten egy porosz család lakik, azzal a vértelen két gyerekkel, a kit úgy féltének gazdag szüleik minden kis szélőtől; a második emeleten meg két bécsi úr lakik, mert Gargnanoban a napsugár elűzi a tüdőbajt. Mindezek már kiszorultak a szállóból és Panebianconak száznolczzvan forintot fizetnek havonta. Szép pénz, de Giannina köhög tavasz óta és ebből baj lehet. Ha egy nehéz köhögési rohamát meghallják, lehet, hogy ezek az ijedős lakók, a kik a betegségnek még a nevétől is rettegnék, rögtön elhagyják a Panebianco házát. És akkor oda a szép pénz és azért is Gargnanoban csak az idegennek szabad köhögni. Az idegenek már jöttek is a második reggeli után haza, a vértelen porosz gyerekek horgolt vörös sipkája előtt az olajlombok, kacskaringós fatörzsek között.

- Giannina, nem fogsz köhögni? - kérdezte Panebianco aggódva.

A lány kedvetlenül ingatta a fejét, azután betette az ablakot és fáradt, lázas testét odahúzta az ágyra, mely mindig gyűrött volt és vetett. Itt lakott, ebben a kemény ágyban már október óta, mert a hogy elmúlt a nyár és megjött az első idegen, ki még látta érni a szőlőt és a gránátalmát, a hogy Gargnano télire fizető uraké lett, Gianninának többé nem volt szabad mutatni magát. A lány maga se akart a szülein rontani és zúgolódás nélkül maradt kicsiny kamrájában, melyet csak a nyitott tűzhely világított meg este. Azon főzték a tésztát és vacsora után arra ült föl nagyanyja, hogy gémberegett testét melegítse. A lázas fejű lány ekkor azt álmodta, hogy a padkán guggol egy vén boszorkány és nem ereszi őt a szabadba, mert ő fiatal és tüzesszemű és ha kilép az ajtón, nyomban elolvadnak a Panebianco aranyai... és ha mer még tovább is járni és lesuhan a sétatérre is, ott meg a mirtusbokrok közt kísértő fehér szellemmé válik és fut tőle messze földre mindenki, ki köhögve jött Gargnanoba, bizni a levegőben és fizetni érte... Doktor Caponero néha eljött hozzá és kis skatulyákat hozott a zsebében. A doktor most is a keskeny ház felé tartott, elvált don Marcotól és Panebiancohoz jött. Az ember bólintott a fejével neki.

- Panebianco - szólt a doktor - mégis igazuk van, ha irigyelnek a többiek. A te házad jó déli fekvésű, pénzelsz is hát belőle. Egyébbel úgy se lehet itt keresni valamit. A szállodás még a kecskehúst is Bécsből hozatja és az idegenek a mi termésünkből semmit se fogyasztanak. A

szőlő vastag héjú nekik, az őszi baraczk fanyar; a gránátalma ezer piros magvát kinevetik és borunkat lenézik. Csak a levegőt veszik tőlünk és azért is Bruneckernek fizetnek, nem nekünk. Fortiné, a szegény özvegyasszony is most sirt nekem, hogy a sétátérre még a tehenét is hiába hajtja. Senkinek sem kell a frissen fejt tej; pedig én mindenkinek rekkommendálom. Zamboni a szabó, új szövetekeet hozatott Trientből; hiába, itt nem csináltat az idegen ruhát és don Marco azt kérdezte tőlem, hogy a betegek miért nem imádkoznak? Ő meg szép új perselyt hozatott Trientből, de az is hiába függ a Szent Jakab képe előtt; nincs idegen, aki valamit belé dobjon. Panebianco, igazuk van nekik, csak a te perselyed telik.

Panebianco mosolygott és bicczentett a fejével.

- A tied is, doktor, - mondta bizalmasan. Ezelőtt harmincz krajczárt kaptál, ha éjjel mentél egy gutaütöthöz, ma meg tizszer annyit kapsz, ha nappal még egy idegenhez... Caponero - suttogta aztán - mi lesz a telekkel?!

A telek alacsony kökeritéssel volt bekerítve és a gargnanói parasztoznak közös földje volt, amelyből Panebianco négy nemzetségrészt vett és örökölt. Valaha régen kapta húsz család ezt a feudális jutalmat, mely most békén növesztette a kukoriczát és az eperfát. Arra volt legjobb a földje. De fekvése (az Olivo mögött ugrott be egy lapos, lombos szögletbe) a kis plató legkedvesebb tájkává tette. Tudta is mindenki, hogy délután fél négyig süt reá a nap és ha Gargnanóban több szálló meg villa épül, akkor a telek lesz a legdrágább talaj. Akkor kivágják az eperfákat, kikapálják a tengerit és jön talán egy főherczeg is kastélyt építeni. Szellős teraszszal, a honnan naplementekor gyönyörűség lesz nézni a Monte Pregasinét. Akkor lesz pénz, ha az idegenek nem is akarják inni a fekete bort, és gazdag lesz húsz parasztház, köztük a Panebiancoé a leggazdagabb...

- Mi van a telekkel? - kérdezte Panebianco.

A doktor hunyorított egyet:

- Most van itt egy gazdag német építész és itt van a Gandolf főherczeg titkára is. Minden este együtt vagyunk, Panebianco, és ők kezdenek hinni Gargnanóban. Járnak-kelnek egész nap és csupa egészséges parasztot látnak - és mily gyorsan elolvadt ma ez a hó! Gargnanóé a jövő, Panebianco... - Panebianconak ragyogott a szeme.

A lány ismét kinyitotta ablakát. Hallotta, hogy az orvos jár feléjük.

- Giannina, nem fogsz köhögni? - kérdezte az apja, kinek hirtelen megzökkent az öröme.

- Nem - suttogta a leány és bólított az orvosnak.

- Giannina, neked jobb az egyenletes levegő odabenn - mondta az orvos. Idekünn éles neked minden szellő, mert még nagyon gyöngé vagy. Várj májusig, gyermekem!

A lány visszahúzódott.

- Ugyis most keveset köhög - mondta az apja.

Az orvos szomoruan csóválta a fejét, Panebianco fujta a füstöt. Tudta, hogy vége van Gianninának, és a fiára gondolt, akinek most már az egész szaporítani való pénzhez lesz jussa. Az embernek pedig, ha fiatal korában hálókötő legény volt és ha később látni kell neki, hogy mennyi pénzt költenek az idegen gazdagok, kedve kerekedik összeszedni ezt a pénzt. Gianninának titokban kell betegnek lenni és mintha bűn volna ez a titkolózás... De mégse az, mert ugyis mindegy.

- Vége van, ugy-e doktor? sóhajtotta Panebianco.

- Az. Mondta Caponero. Menthetetlen a szegény. - Azután arra gondolt, hogy Giannina után nem lesz tüdőbajos a gargnanoiak közt egy se. Előre persze nem lehet tudni; megbetegedhetik

más valaki, mert végre is nedvesek a házak és csak kukoriczalisztet és olajat esznek az emberek, - de egyelőre igaz lesz ismét az ő könyve és az ő statisztikája. A doktor ezt nem mondta hangosan és Panebianco nem erre gondolt. Most szeretett volna bemenni, megsimogatni a lányát. Elbúcsúzott a doktortól és felment a lépcsőkön és az jutott az eszébe, hogy csak éjszaka lehet majd elhozni meg kivinni a koporsót, mert az emeletről meglátnák az idegenek. És az építész és a titkár is megtudhatnák, hogy Gargnanóban nagyon köhögött egy leány.

Az pedig nem köhögött többet, mert nem volt mit. Csak nyögött és a következő negyedórában a párnákat kezdte harapdálni. Vége volt. Egy kis párna a foga között maradt, sovány fejét azzal együtt lógatta le, az ágy szélén és az édesanyja még mindig oda járt, vásárolni a karácsonyi halat. Csak az öregszülék jöttek meg a selyemgyárból. Nagyapó aztán kiment megint Panebiancoval, csak az öreg asszony guggolt benn a tűzhelyen, mert még fázott a nagy gyalogúttól. Néha leszállt, és megigazította a haldoklót, gyertyát gyújtott neki és barkát égetett. Panebianco kívülről látta a gyertyafényt és betette gyorsan a fatáblákat. Azután visszanézett a folyosóra, hogy be van-e téve mind a két szobaajtó is. A levegőn, mikor nem látta a haldoklót, megint az üzletre gondolt. Az ajtók be voltak téve, az üzlet rendben volt. Ott járkáltak aztán a ház előtt mind a ketten.

Még verőfényes volt a délután és a gargnanoi fensík előtt kényelmesen terpeszkedtek a makadámutak fehér szalagjai; a januárius életet lehelt. Friss, langyos levegőt, amely bolondítja a beteget és nem javít a durva szíven se. A hegyi falvak keleten, száz meg száz csillogó ablaküveggel búcsúztak a naptól és vasuti fütty, kürtszó vagy kőbányák zaja nem háborgatta a széles, tarka völgynek csöndjét. Délről a tó valami óriási kék szem gyanánt bámulta a fölséges órát és fák és kövek nem tudtak róla, hogy Giannina haldoklik.

A cseléd elment az orvost keresni és az öreg odakünn így szólt Panebiancohoz:

- Mind a hat kanonokot elhívod a temetésre, csak ötven soldo jár egynek-egyenek. Teheted, fiam.

Az apa azt mondta, jól van, és látta, hogy holnap vagy holnapután violaszínű gallérok közt állni fog egy kék koporsó. Odakünn a Campo Santon, a hová titkon kerül a gargnanói halott. A hol egy vékony czipruságot szurnak a földbe és néz Gianninára a feszület írása: „Élőknek reménysége, holtaknak dicsősége”... Panebianco könnyezett és összeszorította a fogát. Azután le a sétatérre pillantott; ott a „telek” körül, hol napfényt vert vissza a fikuszlevél, sötét és világos alakok, ürge hölgyek, plaides urak és kiöltöztetett gyermekek jártak-keltek. Egy-egy tolókoszi körül egész tarka, napernyős társaság haladt és mindezek nem tudták, hogy a fejük felett összeszorított ököllel szidkozódik egy ember:

- Bolondok, rabszolgatartók, azt hiszitek, a ti pénzetekért örökké fogunk élni!...

Most a házból öreg anyónak jajgatása hallatszott ki, azt már nem rejtették el a falak. Panebianco állt mozdulatlanul és meredt pillantása az országutra szegeződött. Azon már ünnepi ruhában, durva barna posztóban haladt négy-öt gargnanói paraszt, a „telkesek” közül. Mind zsebre dugott kézzel, előrehajolva jártak. Nyakukon azzal a görnyesztő, nehéz parancscsal, hogy itt tilos a betegség.

A gyámok.

I.

Pünkösdre kimeszelték a templomot, Méhes tisztelendő úr gyönyörűséggel nézte a bádog-fedelű istenházát. A nagyajtó előtt gömbölyűre vágott akáczfák bólongattak a reggeli nap-sugárnak, a plébános úr letette a padra Kempis Tamás könyvét. A fejét odatámasztotta a parókia zöld zsalujához, kopottas reverendájához hozzádörgölődött a vizslája, Hektor. Az ezüsthaju lelkipásztor balkezevel a kedves házi állatját simogatta, közben nagyokat fújta a pipája füstjéből. Nyári reggeleken, mise után, mindig egészen fiatalnak érezte magát, pedig már közel járt az ötvenhez és rég elmúlt az idő, amidőn Méhes Pál harmadéves teologust a viczerekter elé idézték, ahol is a következő zord intelemben részesült:

- Tisztelendő úr, a szeminárium portásának leányával fölösleges oly gyakran beszélnie. Fölösleges az is, hogy szorgalmi időben az udvari muzeum ablakából folyton a kapus szobájába nézegessen. Önt ezért át is helyezem az utczai muzeumba és figyelmeztetem, hogy az árva hűgára való tekintettel, igyekezzék méltó maradni jövődjéhez és az érseki egyházmegyéhez, amely abban a kellemes helyzetben van, hogy számos kisebb parókiai közül már egészen fiatal papoknak is osztogathat javadalmakat, ha családi körülményeik és lelkipásztori erényeik ezt úgy hozzák magukkal. Különben béke velünk, tisztelendő úr.

*

Az omladozó udvarház előtt Lodomér kapitány üldögélt, az invalidus katona. Családi czimere, a busongó griff, már lábatörött volt; nem akadt falusi kőfaragó, aki a homlokzat faragványait rendbe hozta volna. Az invalidus csukaszinű zubbonyára néha lehullott egy-egy kis törmelék, Lodomér kapitány csendesesen szívta a virzsiniáját. A svájcz tehénkéje lassan kibotorkált a galambduczos kapun, a kapitány belenézett a reggeli porfelhőbe. Őszülő, vastag szemöldökét nem ránczolta össze, a pillantása megnyerően kedves volt ilyenkor. Nyári reggeleken egészen fiatalnak érezte magát és sokszor úgy rémlett neki, mintha kardot kellene kötnie, és amott a ház sarka mögül nem János, a béres, hozná az ujságot, hanem az inspekziós őrmester hozná a rukkolási parancsot. Ilyenkor gyakran eszébe jutott az utolsó velencei rapport is, amidőn egy világos májusi éjjel után, az ezredes így szólt hozzá:

- Hadnagy úr, Lodomér, ön át van helyezve Innsbruckba, a tiroli vadászezredhez. A legfelsőbb szolgálatnak korántsem áll érdekében az, hogy a lombard-velencei királyság területén, politikai megfigyelés alatt álló családokkal, legyenek bár azok a legelőkelőbb és legszebb leányok családjai is, a véderő tagjai közelebbi összeköttetésbe lépjenek. Haladékat nem adhatok és jól esik nekem, hogy a szülei akaratával is találkozik ez a felsőbb rendelkezés. Lesz szíves még ma este útra kelni.

*

Lodomér kapitány felállt és átballagott a kereszt-utczába. A községháza előtt hanyagul szalutált a jegyző udvarias köszöntésére és sipkája ellenzője alul félig fürkésző pillantást vetett a fekete hirdetőtábla alatt összegyűlt urakra. Gerjenire, az elhízott adóvégrehajtóra, aki méltósága külső jeléül állandóan vörös nyakravalót hordott; Májerre, a közgyámra, aki üres óráiban, midőn a közt nem kellett gyámolítania, keleti fűszereket árusított, hallatlanul olcsó áron; Pajor Istvánra, a kékdolmányos törvénybíróra és más egyéb dignitásokra. A kereszt-utczá sarkán már megpillantotta Méhes tisztelendő urat, az ő kedves pajtását. A plébános úr ebben a perczen nem pipált, hanem élénk figyelemmel hallgatta Czabafi Ádámnénak, a

helység egyetlen szürszabója feleségének élénk és helyenkint szinte markáns előadását. Czabafiné egy három-négy esztendő kis leányt fogott kezén és erőteljes bass-soprán hangon szónokolt:

- Ehun ni, tisztelendő úr, kezit csókolom, ez a kis féreg maradt a nyakamon. Mán csak mosdatom, füsülöm, agygyig, amegygyig, de mán csak aszongya a gazda, hogy ki füzet meg érte. Tudhassa lelkem, tisztelendő uram, egymásután holtak meg mindaketten. Fulér is, az asztalos, meg még a felesége is. De mán - aszondta a gazda - mikor bégyültek a tanyánkba zselléreködni, ezen prangratérozott tislér nem sokáig huzza, mert hogy igen nagyon hókkadt az ábrázatja. Ugy is lett. Oszt' alig hogy kiterítették az embert, mán meg az asszony is utána halálozott. A magam tulajdon ködmönyivel takargattam be, mikor a hideg rázta; tudhassa tisztelendő uram, nem volt aki a búcsuztatóért megfizetett volna. Mán még a jegyző urnál jártam, hogy aszongya, csak tartsam a gyereket még egy pár hétig, később majd árvaházba teszi a vármegye. De mán csak nehéz vóna más cselédjét megápolni...

A sovány Czabafinétől elszakadt a kis Fulér Bözsike; parányi kezével végigsimogatta a tisztelendő úr fényes reverendáját és bátran föltekintett Méhes Pál szelid kék szemébe. Azután összefogta feketepöttyös kis vörös szoknyáját, úgy mosolygott a jó plébánosra. A tisztelendő úr nem állhatta meg, hogy ne csókolja meg a fényes, szőke gyermekfőt. Lodomér kapitány akkor ért a plébánia elé. Épen csak hogy kezet fogott a plébános barátjával, már ő is megsimogatta a gyönyörű kis lányt:

- A néni nem akar kalárist venni - panaszkodott Bözsike. - Kék kalárist a nyakamba...

- Veszek neked én kalárist, kis lányom - mondta a kapitány; - gyere ide hozzám...

A kis leány nem ment a kapitányhoz. Karolin kisasszony, a tisztelendő úr huga jött ki a plébánia ajtaján, Bözsike az ő ölébe futott. A gyémántszívű öreg lány, aki soha egy perczig se volt boldog, csak akkor tudott örülni, ha kis gyereket ölelhetett. Nem is eresztette el Bözsikét, ahogy megkaphatta.

- ...Gyerünk már, Bözsike, gyerünk, majd haragszik a bácsi, ha soká oda leszünk. Oszt' baj lesz, ha megharagszik...

A kis lány bizony nem akart menni. Karolin kisasszonynak is elcsicseregte a kalárisügyet. A száját összecsucsorította, a szemét összehunyorította, azután meg odasimult az öreg kisasszony mosolygó, fehér arczához.

- ...Itt maradok, néni, - pötyögte a szürszabónénak.

- Bizony, már itt is hagyhatná addig, ameddig árvaházba nem viszik, - mondta Karolin kisasszony.

- Ugyan, hová gondolsz? vetette közbe a tisztelendő úr, de azért ő is mosolygott, hol a hugára, hol a gyerekre. Lodomér kapitány, a lovagias férfiú, természetesen a kisasszony pártjára állott.

- Igen, igaza van, kisasszony. Ha Suta Tót Jánosné, a mindenesem felesége, nem volna olyan buta teremtés, szívesen elvállalnám én is a szegény kis árvát. De ő nem ért a kisdetek ápolásához; ő csak tyúkokat tud nevelni... Bocsánat, ha goromba voltam.

Lodomér kapitány márczius előtti udvariassággal hajlott meg a kisasszony előtt.

- Jól van hát, ha Czabafiné ideadja, csak sivalkodjék minálunk a gyerek, én nem bánom, Karolin, ha neked úgy tetszik. Lodomér, te meg a gyámtársam léssz. Gyámtársam, érted?...

Lodomér kapitány szerfölött kitüntettettnak érezte magát. Ő gyámtárs lesz... Az invalidus büszkén mosolygott és bőkezű nyilatkozatokat tett.

- Ti fogjátok táplálni, én fogom ruházni. Helyes, Czabafiné asszonyság? Hiszen úgy se tart sokáig az egész.

- Hiszen úgy se tart sokáig az egész, ismételték a papék. Czabafiné csak huzogatta a vállát; ő tulajdonképpen örült annak, hogy az urak olyan bolondok. Karolin kisasszony megölelte a bátyját és vitte be a kis lányt az udvarra. Rögtön bemutatta neki sötétzöld levelű gránátfáit, a falusi plébániák e komoly őrállóit; a sárgásbarna kis kacsákat, a folyondáros verandát, a csukott levelű estikéket. Benn a maga szobájában még a harmoniumot is megszólaltatta. A kis Bözsike tágra nyitott szemekkel figyelt a fehérarczu néni keze játékára, azután úgy elaludt a bőrdívánon, mintha egész életében csak bőrdívánon aludt volna.

II.

Igy került a kis Fulér Bözsike Méhes tisztelendő urékhoz és játszott a virágos kert fakerítése mellett addig, amíg csak fel nem nőtt; árvaházba dehogy adták volna már azután, hogy ott volt a plébánián. Esténként, amikor az Ave Máriára a tisztelendő úr elimádkozta az Üdvözlégyet, Lodomér kapitány meg a torkát köszörülve nézett ki a verandáról: a kis leány odakúszott közbük és befogta a szemét valamelyiküknek.

- Már megint kirojtosodott a kötényed, csunya kadétja - mondta a kapitány ilyenkor és Bözsike másnap művészi himzésű köténybe szedte a homokot.

- Ugyan ne kényeztessék már - mondta sokszor Karolin kisasszony.

- Csak neveljük, kedves nagysád, csak neveljük, válaszolta a kapitány. A plébános úr bólintott a fejével és mindaketten igen boldogok voltak, hogy ők nevelhettek valakit.

Mikor tizenegy esztendő lett Bözsike és nagy gyakorlottságra tett szert mindazon komoly tudományokban, amelyeket Szilva Mihály, a nagytudományú kántortanító terjesztett a magyar Alföldnek ezen a tájékán, Méhes tisztelendő úr egy szeptemberi napon bekocsizott az érseki rezidenciába és a Miasszonyunkról nevezett iskolánénak fejedelemasszonyánál több kano-noktól nyert protekció alapján kieszközölte, hogy Fulér Erzsébetet félfizetéses alapítványi helyre felvegyék; előbb a polgári iskolába, azután meg a tanítóképzőbe.

- Tizenöt forintot teszünk félre minden hónapban a hozományára; még tizenöt forintot fizessünk érte havonként? - töprenkedett a plébános.

- Mit sokallod, ha én nem sokallom, páter? Feleztünk eddig tizenötöt, felezünk ezután harminczat. Punktum, - mondott, mint ahogy az a számár körjegyző szokta mondani, aki csak ezt az egy szót tudja latinul.

Ez volt a kapitány úr véleménye a dologról.

Az azután szomorú egy nap volt, mikor Méhes Pál, Fulér Bözsikével felült a stájerkocsira, hogy a kis lányt bevigye az érseki városba. Karolin kisasszony még az ablakból is utána nézett a porfelhőnek, majd meg sirva borult a hortenziáira. Lodomér kapitány szemébe húzta a sipkáját és elgondolkozva ment hazafelé. Az nap este a kapitány házanépe súlyos káromkodásokat jegyzett fel a krónikába.

Az azután ragyogó egy nap volt, mikor hat esztendő múlva hazakerült Fulér Erzsébet okleveles néptanítónő. A stájerkocsi zörgése ekkor mintha csak muzsika lett volna és a plébánia verandáján már ősz fejjel vártak rá mindahárman.

- Megjött a fiatal kisasszony! mondogatták a parókia cselédjei.

A kocsiról egy fejlett alakú, édes, szőke hajadon szállt le és a folyosó komor bolthajtásai egyszerre megvilágosodtak, mikor Fulér Erzsébet rózsaszínű ruhája suhogott végig a köveken. Karolin kisasszony megint csak sirt és a szép lány úgy érezte, mintha nemcsak a jó nénikéjét kellene összecsókolnia, hanem azt a két ősz férfit is, akik csillogó szemekkel álltak az öreg kisasszony jobbán-balján. Mégis csak kezet csókolt az öregeknek, bár Ladomér kapitány ez alkalommal oly hevesen kapta el a jobbját, mintha véletlenül darázsfészekbe nyult volna.

- Majd csak eljársz, Erzsike, a lányokat tanítani, addig, amíg meg nem választanak valahová, mondta Méhes tisztelendő úr.

- Igen, édes bácsikám! felelte Erzsébet és a hangja olyan volt, mintha csak az emberi szót is meg lehetne ezüstözni.

III.

Az evangéliumi mellékoltáron volt egy régi, sötét kép; a földesúr, a nagy műbarát, felismerte benne az ifjabbik Palma Purgatóriumát, csak nem tetszett neki; hogy a művészi másolat alsó balsarkán a szép asszony sárgásfehér válla és karja egészen megfeketedett; lehozatott hát Münchenből egy nagyszemű olasz piktort, egy huszonöt éves legényt, akivel utazásközben ismerkedett meg. Cesare Mantovani napközben restaurálta az ifjabbik Palma képét, este pedig kiült a tanítóék kertjébe. Ott lakott a plébánia tözsomszédságában és ha félrehajtotta a jázminbokrot, a kerítésen át Fulér Erzsébetet is megláthatta, amint áttetsző, fehér fejkendője kivillant az orgonalevelek közül. A kert már javában virágzott, körtefák apró levele hullott a gyalogösvényre és ha végiglebegett a szellő a virágos galyakon, szinte havazott a május. Cesare Mantovani vacsora után rozzant gitárja kíséretében énekelte a sorrentói dalokat.

Ugy ismerkedtek meg, úgy beszéltek egymással törött német nyelven, mikor a plébánia öregei künn voltak az utcai padon és fogadták alázatos köszöntését a járó-kelő parasztnak. Mikor a purgatórium helyre volt állítva, az olasz becsomagolta a tizenhét ecsetjét és ment vissza Münchenbe; Erzsébet meg egyszer ősszel sírva vallott be valamit Karolin néninek, azután nem is jött ki többé az udvari szobából. A plébános úr és Ladomér kapitány igen rossz kedvűek voltak ekkor.

- Elvérzett! - mondta egy hideg februáriusi napon Fuchs doktor, a községi orvos és vékony szája remegett az izgalomtól. Méhes tisztelendő úr megragadta a zsidó orvos karját és szólni akart valamit, de nem tudott. A parókia folyosóján jeges borogatáshoz való sajtárokat hordtak a cselédek, Molnárné, a bölcs asszony, hol az öreg kisasszonynak dörgölte fejét spiritusszal, hol az ujszülöttet ápolgatta. Fulér Erzsébet lassan kihült az ágyon.

- Este ájtott Ladomér kapitány a plébániára.

Együtt voltak Méhes Pállal a dolgozó-szobában, a könyves polczok alatt. Karolin kisasszony is bejött a férfiakhoz; nagyon meg volt törve, a homloka teli daczczal, a haja fésületlen.

- Mi lesz a kis fiúval? - mondta végre siránkozó hangon.

- Mi lesz vele? Lelenczházba adjuk a porontyot; mi lenne vele? - szólt a kapitány és felkelt a helyéről, úgy járt fel-alá a szobában.

- Elég volt már nekünk a nevelésből, próbálja meg más is. Lelenczházba küldjük, igenis, mi közünk hozzá? mondta a tisztelendő úr keserűen.

- Persze, hogy mi közünk hozzá! - tódította Ladomér.

- Lelenczházba akarjátok küldeni az édes kis Bözsike fiát? Mi közötök hozzá, a kis Bözsike fiához? zokogta az öreg kisasszony. Derék emberek vagytok... Szegény kis Bözsikém...

A derék emberek összenéztek és csakugyan eszükbe jutott nekik a szegény kis Bözsike, aki tiz év előtt egyikük térdéről vándorolt a másikéra, és nagyokat kaczagott, mikor a kapitány bácsi karikafüstöt fújt a szivarjából. A két öreg ember egyszerre csak arra gondolt, hogy ennek az örömnak még folytatása is lehet. A pap odaszólt a hugának:

- No ne sirj, Karolin, itt tartjuk hát a gyereket minálunk.

Ladomér kapitány erre csak némán bólintott a fejével és kissé szégyelte magát a következetlenségeért.

Odaát a halottas szobában szomorúan lobogtak a viaszgyertyák. A szegény Fulér Erzsébet selyemszemfödele nem volt fehérebb, mint keresztbe tett sovány keze. Molnárné éppen egy teli rózsát tűzött a hajába és odaszólt a virrasztó asszonynak:

- Mintha csak mosolyogna szegényke!

A nagy Jakob.

Udvarunkban, lombos, árnyas udvarunkban, mindig jól megvoltak a rabok. A mi lombos, árnyas udvarunkban mindig fát vágtak és fűrészelték a rabok és én most emlékezetből igen jól le tudnám írni, hogy a mi udvarunkban merre görbültek a vénebb fák, hogy ugyanott merre nyíltak május elején az orgonalombok, hogy továbbá melyik sarokban csípett meg egyszer egy élemedett darázs; - mindezt most emlékezetből igen jól le tudnám írni. Ha végül megerőltetném a memóriámat, talán még annak is el tudnám mondani az okát, hogy miért írok én most fákról és miért nem ültetem őket inkább; ezt is el tudnám mondani. De hiába nézek vissza a multba, hiába szólítom játszani memóriámat, arra az egyre csak nem tudok visszaemlékezni, hogy miért vágtak folytonosan fát minálunk a rabok. E szürke emberek, halovány, ólmos arczukkal, halovány, ólmos kezükkel folyvást, télen-nyáron ott mozogtak az udvarunkon. Mire való volt a töméntelen ölfa és mire való az ő felaprózása? Miért suhogott folyvást a fűrész és miért koppant nagyokat a fejsze? Miért nyáron is, a mikor lassankint tavaszi illatukat veszítették az én kedves orgonafáim és miért télen is, mikor az akácokat megczukrozta a dér és elpusztult az én egyetlen lovacska, a gümőkóros Hanzi? Nem tudom, nem tudom, s fejemet hiába hajtom le, okra nem akadok azért; látom csak csukott szemmel a lombos, nagy udvart, a hová immár sohase kerülök vissza, - hallom a fűrész suhogását, a fejsze koppanását és nézem a mint apró tornyos halmokba rakodik az apróra szakgatott ölfa. Az udvar közepét előnti a fűrészpor, nincs már fölaprítani való; ólmos fejüket összehajtják a mi napos rabjaink és munka után szívják a szabadság levegőjét. Ott vannak mindannyian a szürkületben; Szemes Miska úr, a kúttisztító, most lopásért van vizsgálati fogságban és beszél társainak, hogy csak egy tömlőcz van a világon: a kufsteini. Mellette pompás keveredésben hevernek Csokán, a bánsági bolgár, a ki ájtott a Tiszán részesnek és mindjárt belelökte a feleségét a Tiszába, hogy idegen földön szabad legyen, mint a madár. Mellette egy borjúsáju ing terpeszkedik a földön; Pöczöm István karja nyúlik ki belőle. Napbarnított, erős kar; széttépi a legelésző állatok békóját és huzza maga után a legelésző állatot, mint a Herkulesé. Mausz, Haasz és Krebsz svábok a római sánczok mentéről; nem csináltak egyebet, csak megunták a falu jegyzőjét és éjnek éjszakáján kihányták a faluházából. Azután a saroglyához kötötték a község legintelligensebb elemét és mint az híres lótenyésztőkhöz illik, galoppban futottak vele a határköig. Ott veszett a jegyző, de mentve van az autonómia és a Mausz, a Haasz meg a Krebsz most az állam nyelvét tanulják Szemes Miskától és Pöczöm Istvántól.

Emlékszem, hogy favágás után pipált az egész bezárt értelmiség. Egyszerre csak megkondult az esti harangszó és végig rezgett a délvidék nedves levegőjében. A rabok elhallgattak, a Mausz, a Haasz, a Krebsz még keresztet is vetettek, pedig jobb lett volna a jegyzőt meg nem fullasztani. Pöczöm az ingújjába énekelte kedves, alkalmi dalát:

Látom, jaz törvényben huszonnégyen vannak,
Mind a huszonnégyen rúlam tanácskoznak...

és egy elszabadult pehely leszállt a rabok fölé. Az udvaros jött kosarakkal és kérte a rabokat, hogy segítsen neki valaki. Szemes Miska, a doyen, tagadólag rázta fejét:

- Az nem fejszemunka, az nem a mi kezünkhöz való.

Pöczöm István lustán szólt ki az ingujjából:

- Hét vas napszá mért tán még a bogár is megcsípjen?

Csokán, a bolgár, ingadozott:

- Egy pár vöröshagymáért megpróbálnám...

Az udvaros lehurrogta:

- Nem kellesz, bolgár, elijednek a nagy kalapodtól, de az öreg bácsinak adnék egy pipa dohányt.

Szemes Miska, a veterán gonosztévő, föl is kelt és tartott valami kosarat az udvarosnak a dohányért. Azután hozott a társának is egy kis zacskóra valót; szép sötétbarna dohányból, a mely nedves volt és rengeteg búzzal égett. A rabok az estében csendes kaszinót alakítottak aztán; sűrűen hullott rájuk az akácznak tavasztól nyárig egyre hulladozó levele és baj nem volt egész addig, míg csak a kiskapu föl nem nyílt. Az pedig egyszer mégis fölnyílt és bejött rajta a nagy Jakob; először is a piros sapkája volt látható, azután rövidre nyírott szürke feje, azután az egész nagy Jakob.

A nagy Jakob! Ő, - börtönőr volt, a ki jött a rabjait hazakísérni. És nem tudom, szemfényvesztést is tanítanak-e a fogházi ipar tudományai között, de a nagy Jakob láttára füst is meg pipa is úgy eltűnt a rabok kaszinójából, mintha az emberek és a rabok sosem is dohányoznának. A nagy Jakob pedig megállt a kiskapuban és fölütötte az állát:

- No!...

Erre aztán mind fölállottak a rabok és megindultak párosan. Ugy gondolom, hogy a lusta Pöczöm volt akkor a legfürgébb közöttük; utána kaszált régente vashoz szokott lábával a Miska, és a három sváb sehogy se tudott páros sorba szakadni, míg a nagy Jakob egyet nem nézett rájuk. Akkor mindjárt rendben volt az igazodás és az egész álló szakasz bizony nem mert a kapuból visszanézni, mikor a nagy Jakob beljebb jött az udvarra. A nagy Jakob pedig beljebb jött az udvarra és az akácfák tövéből pipákat, dohányt szépen fölszedett és mosolygott hozzá kajánul.

A nagy Jakob! E férfiútól félni kellett valóban. Magas, de izmos alakja körül egész legendája fűződött a borzalmaknak. Ő volt az, a ki bűnvádi nyomozások alkalmával sajátköltséges önkéntes gyanánt szokott a vizsgálóbíróhoz és a csendbiztoshoz csatlakozni és ő volt az, a kinek nemzetközi szabadalma volt egy igen elmés készülékre. A készüléket a magántulajdon ellenségei röviden csak Jakob fülbevalójának nevezték és féltek tőle rettenetesen, mert az egész szerkezet kizárólag csak a fülczimpák részére volt berendezve. Bűnvádi nyomozások alkalmával azután - úgy mondták, - a nagy Jakob szereti, ha a készüléke fungál. Ilyenkor ezzel a készülékkel nyomogatja a terhelt egyéniség füleczimpáját és állítólag innen van az, hogy mifelénk csupa beismerő vallomásokról szól a bűnvádi statisztika. A nagy Jakob borzasztó egy ember volt valóban és én bizonyosra vettem, hogy a pipák kinyomozása után most már következik a fülbevaló. Néztam is a távozók után kíváncsian.

- Előre, mondta Jakob.

Az alkonyat porfelhőiben tovakúszott a rabok szakasza és én a kiskapuból csudálkoztam, hogy a Jakob fülbevalója még mindig nem került elő. Egyszer aztán, vagy húsz lépés után csak megállította embereit a Jakob.

- Már besötétedett, ehun van a dohányotok, pipátok - mondta nekik szép csendesen. Szívjátok csak, de az elnök háza előtt aztán zsebre vágjátok!

A rabok kicsiholtak és beléfüstöltek a kocsit porába, úgy ballagtak tovább éjjeli nyugodalomra. Hátul a nagy Jakob is pipált és igen megelégedettnek látszott, mert a rabjai illedelmesen kalapot emeltek az utcán ülőknek. A Szemes Miska mélyhangu köszöntése messze hátra hallatszott:

- Nyugodalmas jó éjszakát...

- Nem - gondoltam ekkor, - a nagy Jakob mégse olyan rettenetes.

*

Aznap éjjel pedig tűz ütött ki a községben. Alig hogy szomszédunkban rendes esti veszekedését végezte az ó-hitü esperes és felesége és alighogy elhangzott a főtisztelendő asszony mindennapi végszava:

- Takarodjál aludni, te kopasz tolvaj, - egyszerre csak hirtelen lángra kapott a hátsó szomszédban a doktor Schmerznek egyik háza.

Mikor egy nádfedelű ház kigyulad az éjszakában, akkor az mindig egy mintára történik. A nádból az első szempillantásban égnek tör egy félméternyi füstös láng; e kis lángoszlop után a másik szempillantásban valamivel magasabbra vetődik egy jó maroknyi égő zsarátnok. Az már a légnyomás örömeire tánczol. A zsarátnok után pedig lángok kezdenek terjeszkedni a robbanás helyén és egyre világosabb az udvar és a környék és az emberek még mindig alusznak mélyen. Ekkor fölébred valaki a házban, rendesen valami asszony és egy rettentőt sikolt. A sikoltásra kívül tudomásul veszik a házörző kutyák, hogy most már nekik is szabad jelt adni, mert addig csak bámulták a világosságot. A fülsiketítő üvöltésre azután felerődik a környék és kezdődik az oltás, a melynek befejeztével megérkezik a községi fecskendő is. Szaksztottan így történt Schmerz doktor házával is, azzal a különbséggel, hogy a doktor maga pláne elkésve érkezett meg. A községi fecskendő után jött ő, futva, szemüveg nélkül és ott kezdte tördelni kezét a pörnyés udvaron:

- Meine Häute, meine Häute...

A kis doktor egy megmaradt létrán fölmászott a padlásra és kotorni kezdte az elhamvadt, rosszszagu tömeget. Hiába kotorta, mind odavesztek az állati bőrök, a melyeket oly szeretettel gyűjtött, mint a tudósok a régi pöcséteket és a melyeken úgy szeretett nyerni, mint a tudósok a régi pöcséteken. Schmerz doktornak, a vörösszakálu ideges kis községi orvosnak a fél vagyona odaégett aznap éjjel és ehhez persze, meg az egész tűzhez semmi köze se volt a nagy Jakobnak, de azért a szegény doktor Schmerzhez mégis köze lett neki.

A tűzre következő napon az a gonosz zsellér, a ki a doktor házában lakott és sohase fizetett házbért, a kit a jó doktor mindazonáltal sohase dobott ki a házból, hanem csak fenyegette a kidobással, boszút állt a fenyegetésekért. Följelentette a doktort, hogy az este kijött a házába, fölment a padlásra és sokáig kotorászott az eresz alatt: bizonyosan kanóczot rakott oda meg taplót, mert két óra múlva tört ki a tűz és mert alig egy héttel előbb biztosította a házat. Világos, hogy a doktor a gyújtogató.

- Uram - mondta ekkor a vizsgálóbírónak doktor Schmerz - ne bolondozzunk. A dolog úgy áll, hogy én Skoda tanítványa vagyok és orvosi gyakorlatom első éveiben rajongtam a belgyógyászatért. Volt egy ideám is, a mit most az angol orvosok hódítanak el előlem. Azt mondtam: mi itt hideg borogatásokon, meg meleg borogatásokon veszekszünk és folyton csak medicinázunk. Gyerünk a laboratóriumba. Elkezdtem kutatni és már-már rájöttem csudálatos kémiai ujdonságokra; rájöttem arra, hogy a szívnek és a vesének betegségei úgy együtt nőnek, mint az egy ágnak rügyei; rájöttem arra, hogy az ízületi csúznak micsoda pompás köze van a vérhez és e közben kaptam husz krajczárt a nappali látogatásért, negyvenet az éjjeliért. Ebből nem lehet analizálni. Akkor a feleségem, az én áldott, gyönyörű feleségem azt mondta: Fiam, a községi orvosnak kereskedni kell, ha meg akar élni. Elkezdtem hát kereskedni és ma már van két kis házam; az egyikben lakom, a másik leégett. Abba égett az egész üzleti tőkém, a sok timáryanag, a mely bizony nem volt biztosítva. Minek gyujtottam volna fel a házamat? Azért hogy megint húszkrajczárokon kezdjem?

A kis ember majdnem sírt a bőreiért.

- Urambátyám - mondta a vizsgálóbíró Hantossy bácsinak, az alügyésznek - tegyen indítványt.

Hantossy bácsi, az öreg alügyész, a kit számos rétű nyakravalóján és csudálatos pályafutásán kívül humánus érzelmeiről is ismertek, nem tagadta meg magát. Hantossy bácsi régi alügyész volt és örökös alügyész volt. A forradalom előtt vármegyei alügyész volt, azután császári alügyész lett; később ismét vármegyei alügyészt, majd meg királyi alügyészt teremtett belőle az unalmas sors. Hantossy bácsi e negyven év alatt folyton virzsiniázott és a sok virzsiniától, meg a sok mellőztetéstől mégse nagyon kesernyésedett el. Nyáron pláne rajongott az édes-ségeknél egy különös neméért, a tutti-frutti fagyaltért. A szikár aggregényke jellemében is így keveredett el a virzsini-keserűség meg a tutti-frutti. Most ismét az édesség dominált benne:

- Hát, a mi az indítványt illeti, - recsegte a vizsgálóbírónak, - azt hiszem, hogy a tárgyi tényálladék meg nem állapíthatása tekintetéből talán beszüntetést...

Ekkor a mellékszobában elszólta magát hangosan egy fiatal aljegyző:

- A Hantossy bácsi már megint beszüntet, pedig jó volna előbb tudni, hogy mennyit értek azok a bőrök...

Az öreg erre a megjegyzésre megint virzsinihangulatba esett és mérgesen kiszólt:

- Várja meg a végét, uramöcsém... Tehát, tisztelt vizsgálóbíró úr, a bőrök, mint szintén a tárgyi tényálladékhoz tartozók, értékük szempontjából volnának a vizsgálat körébe vonandók. Az erre irányuló nyomozást terhelt hogy meg ne hiusíthassa, indítványozom a vizsgálati fogság elrendelését.

Schmerz doktor így került a nagy Jakob keze alá.

Azt mondták, hogy a börtönben folyton sír és folyton rázza az ablakvasakat. A törvényszék udvarából, a hol a kaszinókert bejárata volt, többször láttuk is szemüveges, vörös arcát; az udvaron virágokat tenyésztett a nagy Jakob és ha doktor Schmerznek arcza visszaverődött a rózsatámasztékok fényes üvegcsúcsáról, akkor az igen ijesztő látványosság volt. A doktor még a karját is kilógatta az ablak rácsozatából és ilyenkor nagy, szeplős kezek mutatkoztak a fényes, napsugaras üvegen. Mindez azonban nem tartott sokáig, mert a Hantossy bácsi és a vizsgálóbíró sehogyse tudták megállapítani a tárgyi tényálladékot. Tizednapra kiszabadult a doktor és egy szép estén épp úgy, mint annyiszor azelőtt, megint átlátogatott hozzánk. Ott ültünk a pinczelejárattal előtt és ott volt a doktor felesége is; szép szőke asszony volt, egy szál a sok gyönyörű rózsaszirmból, a melyet szerte szórt az Úr e földön. Lejebb a fák alatt megint csak fűrészeltek a rabok és fűtültek szomorú nótákat.

- Meine Gnädige - mondta a doktor az anyámnak - ezek között voltam tíz napig. Szida, mondom sokszor a feleségemnek, csak a korsóból adj innom, mert elszoktam a pohártól. Rab voltam, pedig nem bántottam senkit se és most még újra kell megkeresnem, a mit elvesztettem. Hozzá az urak és parasztok mind azt mondják: a doktor gyujtogatónak! El kell innen mennem, mind, mind halálos ellenségem nekem. A levegő is, a kovács is, a ki az ablak-rácsokat kovácsolta...

Doktor Schmerz a térdére csapott, azután lehorgasztotta a fejét és botjával rajzolgatni kezdett a porban, keresztvonásokat, mint a hogy a tömlőcz-ablakok vannak vasból összeróva. Az udvarunk is elcsöndesedett és a rabok egy csomóba feküdtek: némelyik valami esti pillét akart fogni. Összezsapta a két tenyerét és pukkantott egyet. Az volt az egész láрма.

- Mire várnak ezek? kérdezte Schmerzné az anyámat.

- A börtönőrt várják, a nagy Jakobot. Az kíséri őket haza.

A doktorné összerezzen erre a magyarázatra és magára vette a kendőjét:

- Gyerünk Schmerz, gyerünk. Meg vagy hűlve úgyis és nedves az este... Azután az anyámnak a fülébe súgta:

- Borzasztó volna, ha meglátná a börtönőrt. Hajnalig se tudom elaltatni úgyse; mindig azt látja, hogy a Jakob jön érte, kulcsokkal, vasakkal. Viszem hamar a szegény uramat és a kertek felé kerülünk, hogy ne is találkozzunk az őrral.

Schmerzék elmentek és tíz percz múlva csakugyan benyitott kikapunkon a Jakob. Kurtára nyírott fejére, vörössipkájára nem tudtam most ránézni. Utálatos lett előttem az egész ember és szerettem volna, ha a rabok fejszékkel mennek neki és darabokra aprítják. Beszaladtam is végre a házba és úgy gondoltam, hogy a kitől annyira fél valaki, az mégis csak gonosz ember lehet. Rettenetes hát csakugyan ez az idomtalan nagy Jakob...

Hogy a Schmerz doktort nem sokkal azután megkötözve szállították a vasútra, mi gyerekek kíváncsian körülálltuk a szekeret. Ott feküdt sötétkék vászonban a szegény őrült; meredten, mint a kire ráesett a földi igazság, a valódi nagy Jakob. Az óriás, az idomtalan, a hóbortos, a zsarnok. Az, a ki az egyikre kényszerzubbonyt ad, a másiknak meg pipadohányt kínál.

A Chester-jelenet.

Tisztelt tárgyaló bíró úr, aki házassági törvény értelmében jogutóda a szentszéki ülnököknek és így szinte kétszeres tekintélynek örvendez, - én ezennel határozottan kijelentem, hogy a feleségemet sohase ütöttem meg.

Ön erre azt mondja, hogy a válni akaró fél az én tagadásom nem remélt esetére a nagynénémet kéri tanuképp kihallgatni. Ön tehát, tisztelt bíró úr, korántsem beszél oly szabatos magyarsággal, mint Döbrentey Gábor és azonkívül bizonyos morális kényszert akar rám gyakorolni. Én ezt a kényszert semmiképp se tűröm és kivált azt nem tűröm, hogy a nagynénémet ide beidézzék és vallassák, mint a tojás- és uborka-árusnőket, a kik a hazai judikatura fénykorában állandó és változhatatlan alakjai a becsületsértési pöröknek. Az én Vilma néném nem arra való; ő egy elegáns öreg kisasszony, daczára annak, hogy most már csak igen kopott selyemszoknyában jár, - és én nem akarom, hogy ő idehurczoltassék tanúnak. Inkább visszavonom a vallomásomat.

Igaza van tehát, - tisztelt bíró úr - a feleségemnek és én beismerem, hogy minden úgy történt, amint ő azt a keresetlevélben előadta. Én valóban hozzávágтам a törvényes hitvesemhez egy majolika-tányért, úgynyira, hogy az ezen edényen található Chester-sajt a szélrózsa minden irányában repült szerteszét. A fehér függönyök novellisztikus csipkéje ugyanekkor nagyot libbent, a feleségem meg a zongora görbületébe hanyatlott és a hangszer érczhúrjai bizonyos fájdalmas nyöszörgést hallattak. Épp úgy, mint a feleségem maga is. Láthatja bíró úr, hogy a kérdéses alkalommal teljes volt a szobában a hangulat.

- Miért kellett ennek így történni? fogja ön kérdezni, tisztelt bíró úr.

Az egész viszálykodás, amely különben már régen lappangott, egy magában véve jelentéktelen incidens alkalmából tört ki. A feleségem ugyanis paradicsomlevest főzetett és a közérlelmezés leirhatatlan veszedelmére, véletlenül maga ellenőrizte az ebédkészítést.

- Kedves rózsám - mondtam aztán ebédközben - a paradicsom-levest már csak a nomád népeknél szokás berántani. A művelt szokással ellenkezik és én nagyon csudálom, hogy a te eleven szellemed, amely messze meg szokta előzni korunkat, most az egyszer az elmúlt századok sötét hagyományaihoz szállt vissza. E leves tehát, kedves Rozám, úgy fog visszamenni a konyhába, amint ideérkezett: tisztán és érintetlenül.

Vilma néni csendesen kanalizott, a feleségem meg mérgesen vágott vissza:

- Ért is maga ahhoz, maga élhetetlen!... Ugy-e, Vilma néni, ugy-e, hogy nincs hiba ebben a levesben?

Vilma néni az ő kedves alt hangján válaszolt:

- Középuított van az igazság, édes fiaim, mint mindenütt. A rántás ugyanis nincs teljesen száműzve a paradicsomlevesből, de csak egy finom hangulat szerepét viheti benne. A fenforgó esetben azonban ő a vezérmotivum és így tagadhatatlanul túllépi hatáskörét, midőn a levest fajsúly szempontjából a főzelékhez teszi hasonlónvá. No de azért nem baj, meg lehet en...

A feleségem elsápadt és fölugrott a helyéről:

- Maga, néni, egy kiállhatatlan vén csoroszlya és én már régen meg akarom magának mondani, hogy én magát végre is ki fogom innen dobni...

Vilma néni erre az inzultusra sirva fakadt és a Chester-sajt, tisztelt tárgyaló bíró úr, ekkor tette meg a fent leírt villámgyors mozdulatokat. Ez a száraz tényállás; oly igaz, mint ahogy Heves Györgynek hívnak és a hogy a klasszikus nyelvekből van tanári diplomám...

Megütöttem a feleségemet, mert Vilma nénit nem szabad bántani. Ő most ötven esztendő és húsz esztendeje, hogy ismerem, tehát régiebb idő óta, mint a feleségemet; nagyon kicsiny diák voltam, mikor a szegény édesanyám gazdag unokatestvére, a Vilma néni, magához vett és én akkor minden reggel kezét szoktam csókolni. A néni ibolya szappannal mosta mindig a kezét és én ha jól érzem magamat, még most is az ibolya illatra emlékezem, meg a kézre, amely engem ápolni kezdett, mikor meghalt az anyám. Később megnőttem és megházasodtam; kopaszodni is kezdek, tisztelt tárgyaló-bíró ur, de azért a Vilma nénit ne bántsa senki.

Egy nyári estén kerültem hozzá. Valami kis bánsági faluba vittek, ahol a nagyutcza végén állt egy öreg kuria; vén faragványokkal a homlokán, fiatal verandával az oldalán, ahonnan gyönyörűség volt lenézni egy kerek, zöldülő völgybe. A völgynek tulsó karimáján meg csillogott egy kopár hegyoldal és én azon tűnődtem, hogy vajjon mi lehet az: csillámpala-e vagy csak az alkonyat fénye? Ebben az úri házban lakott a néném és mikor lefutott elémbé az udvarra, én nem is tudtam elhinni, hogy az az uri kisasszony az én gyámom lesz már ezentul. Fehér köténye volt neki, meg mosolygó fekete szeme; lehetett úgy vagy harmincz esztendő akkor, de én sokkal öregebbnek tartottam, midőn megcsókolta a homlokomat és megvigasztalt:

- Majd meglátod, milyen jó dolgod lesz, te szegény kis árva.

És azután csakugyan jó dolgom volt, uram. A Vilma néni édesapja, egy szélütött öreg táblabíró, nem törődhetett a gazdaságával, mi ketten voltunk hát az urak. A néni iskoláztatott is azután és ha vakációra hazajöttem, a kuria hegyoldali kertjében pompás volt hűsölni. És még pompásabb volt a nénémel sétálni; lenn a szilvásban, amelynek gyümölcseit mindig lelopták az oláhok, meg a Karas partján, ahol apró kis gyufaskatulya-malmok kelepelnek és oly szelidek, hogy szinte az ember vállára repülnek a füzesbeli csókák. Sohase volt olyan jó dolgom, mint ekkor, a néném piros napernyője alatt. A néném bizony akkor még gazdag volt és én nem hittem volna, hogy ő rám fog szorulni még egyszer.

Ez persze csak nagy sokára történt; előbb még mindenféle jót tett velem a néném. Mikor meghalt az édesapja, és ő már az egyetemre küldte nekem a havi pénzemet, egyszer betegen kerültem haza karácsonyi vakációra. A tájék köröskörül be volt havazva, szán se járt a falusi ház ablaka alatt és fehér volt az én régi ismerősöm, a csillogó hegyoldal is. Ott ültünk a nénivel az ablakban; az ő arcza is fehér volt és láttam, hogy mint szaporodnak szeme körül az elsímithatatlan ránczok.

- Orvosod megírta, hogy tüdővérzésed volt, bizonyosan a sok korhelykedéstől. Nem is eresztelek vissza Pestre, hanem elviszlek telelni Meránba.

A Vilma néni el is jött velem Meránba: én, tisztelt tárgyaló bíró úr, oly vézna legény voltam akkor, hogy csak a Passaier völgyének minden virágai, csak a déli tavasznak minden fuvalma segíthetett rajtam. A Vilma néni volt ezeknek a gyógyszereknek a főnyilvántartója. Dél előtt kizavart a szobámból és vitt hegyet mászni és reggelinél annyi vajat kellett ennem, hogy meg voltak szégyenülve az összes jelenlévő észak-német kisasszonyok, akik ha délután találkoztak velünk az esplanadon, tréfásan suttozták egymásnak:

- Fräulein Wilhelmine und ihr Sohn!

Emlékszem, hogy egyszer, amikor a Kurhaus mázsáló szolgája szilaj örömmel konstatált rajtam hét kilogrammnyi testi gyarapodást, a Vilma néni valami hosszabb sétát proponált. A hegyek hamuszínű várromjai között kanyarodott az út és egy nagy szirtes lejtőről látszott, amint az Etsch tavaszi párája belépszürküllik a végtelenbe. Ugy éreztem akkor, hogy nincsen

bizony más asszony a világon, csak az én Vilma néném és tán a tulipánok súgták, hogy a nénémtől megkérdezzem:

- Néni, maga sohase volt szerelmes?

A néném elpirult és eleresztette a karomat:

- Te ostoba fiú, mindjárt itthagylak, ha ilyen dolgokról beszélsz...

Ez volt, tisztelt bíró ur, egyetlen beszélgetésem a nénémmel szerelemről, és ezt azért jegyzem meg, hogy valamiképp eszébe ne jusson bennünket gyanúsítani. Én magam különben csak később tudtam meg, hogy a nénémnek fiatalkorában volt egy zongoramestere, aki órák közben klasszikus zenét játszott, óra után meg szerelmes barkarolákat, és ez utóbbiakat oly szépen, hogy a néném férjhez akart menni hozzá. Az öreg táblabíró azonban semmit sem akart tudni a dolgról és a néném régi szobalánya egyszer azt mondta nekem:

- Az úrfinak épp olyan fényes szőke bajsza van, mint a kisasszony zongoramesterének volt. Olyan még a szeme is...

Ekkor én nagy erkölcsi kötelezettségben éreztem magamat és viszonzásul azt gondoltam:

- Az én feleségemnek meg épen olyan mosolygó kis fekete szeme lesz, mint a Vilma néninek, mert én ezzel tartozom a Vilma néninek...

Ezt gondoltam magamban, tisztelt bíró úr, és a feleségem most a Vilma nénit ki akarta dobni.

Mert, amit kétségkívül el méltóztatik hinni, utóbb megházasodtam és feleségül vettem nőm ő méltóságát, aki vörös hajú és júnói termetű. A szemére már nem találok mithológiai jelzőt, mert a szeme dióbarna. Házasságom egyszerű volt, mint a mezei virágok története. Mikor a néném kigyógyított és ismét szárnyamra bocsátott és én helyettes professzor lettem a XII-ik kerületi államgimnáziumban, később meg rendes tanár és levelező (tehát nem gyümölcsöző) tagja az Akadémiának: én e kedvező körülmények közt elvettem egy egyetemi professzor leányát, aki először jelentette ki előttem, hogy szeret. Az ilyen nyilatkozatokat az ember komolyan veszi, ha az ember nem szokta meg őket: tehát megházasodtam és éltem zavartalan csöndben. Még a nénémet is meglátogattuk egyszer, az ő csendes falujában, ahol még most is oly szelidek a csókák.

A néném egy félesztendő előtt visszaadta a látogatást; nagyon halavány volt, mikor megérkezett és nekem feltűnt, hogy nincsen vele a régi szobalánya. A régi elegáns bőrkofferjei közül is csak egy volt vele.

- Nincs már szobalányom, nincs már bőrkofferem, édes fiam, mondta, mikor magunkra maradtunk. - Fizettem, gyermekem, az apám adósságait, amíg tudtam, de háromszor egymásután nagyon rossz volt a termés és mindenki megcsalt, az ispánom is, a vén gazember, megszökött a maradék gabona árával. Azután jöttek a bankok! Oh, a bankok! A bankoknál depónáltam azt a kis pénzemet is, ami mindennek eladása után megmaradt és nekem háromszáz forintot fog már most évenként hozni. Mit csinálok, bizony nem tudom, édes fiam!

A néninek elfuladt a hangja, a néninek a felindulástól reszketett a keze, és a nénit most a feleségem mégis ki akarta dobni...

- Nénikém, mondtam neki - hát majd csak itt marad nálunk.

- Jól van, ha beleegyezik a feleséged és ha az én kis jövedelmemet elfogadjátok a tartásért.

- Beleegyezik, elfogadjuk, mondtam, mert tudtam, hogy a néni ingyen nem akar semmit.

Azóta nálunk volt a néni és most már csak én nálam van; elsején persze néha még az a kis pénze se volt meg, ami kellett volna neki és ő csak úgy tudott fizetni, hogy én titokban visszaadtam neki az elmúlt hónapra valót. Így élt nálunk a néni csöndesen és a feleségem most ki akarta őt dobni.

Tisztelt bíró úr, láthatja, hogy érthető az a Chester-jelenet, melyet már az imént egész terjedelmében beismertem. Tisztelt bíró úr, ön erre komolyan ingatja a fejét és azt mondja:

- Ime, egy érdekes probléma; ennek az embernek szívében a hála legyőzte a szerelmet...

Tisztelt bíró úr, ha ön így beszél, akkor önnek épp olyan rossz a pszikológiája, mint átlag véve minden bírónak. Mert minden bírónak rossz a pszikológiája; az elsőfokú bíróé elsőfokú rosszságban szenved, a harmadfokúé harmadfokúban. Én ezzel természetesen nem sokat törődöm, de erősen meg vagyok győződve arról, hogy az igazi szerelmet sohase győzi le a hála. A Chester-jelenet tanított meg erre. És az ember valóban sokat köszönhet a véletlennek, mert például én a Chester-jelenet nélkül talán sohase tudtam volna meg, hogy nem szeretem a feleségemet. Ilyen körülmények közt igazán nem csoda, ha a hála erősebb a szerelemnél.

Punin és Baburin.

Öregedő arcukból, melyet együtt látok vénülni magammal, kihalászom íme az ő ifjúságukat. Míg karöltve járnak az utcán Uri Péter és Pfaff Mihály, az agglevények, én arra gondolok, mily igaz lehet a szeretet, amely régi és mily érdemes beszélni a szeretetről, amely igaz. Árnyékos, kavicstalan útával, virágos rondójával, amelyhez egy kisebb négyszögű tér csatlakozott, az ugynevezett „negyven platán”: rég kiirtatott már, a bántási kis park, ahol valaha fiúbarátságot kötöttek ők. Hullott fakéreg se áll már a lombok helyén és bizony még mindig szereti egymást a két sváb. A kisvárosi park zöldjét, mit tépegettek ifjúkorukban, most szívük köré fonva, koszorúban hordják. És az nagy fájdalom lesz egykor, ha válni fog egymástól Uri Péter a zömök, és Pfaff Mihály a hosszú.

*

Mert nagyon szerették egymást, kezdettől fogva Puninnak és Baburinnak neveztettek. Még otthon is, ahol pedig a Thun-féle alapítás óta örök szabályrendeletnek tekintette a tanuló ifjúság, hogy gimnazistának és reáliskolásnak kölcsönösen meg kell vetni egymást. A város két végén a középiskola teljesen különálló két polus gyanánt csoportosította maga köré a jó gyermekeket és így évekig tartó föltűnést keltett az, hogy a negyven platán alatt folyton együtt volt Uri, a reáliskolás, és Pfaff, a gimnazista. Csak hűvös nyári estéken, természetesen, midőn illatozott a park díszé, a magányos olajfa és fehér jázminlevélkék havaztak a fűre. A platánok mögül néhány fényes jegenye sutogott az égbe és ilyenkor azt mondta Pfaff a gimnazista:

- Vége a tavasznak, vége. És milyen kevés jutott belőle nekünk...

- Ejnye, be szépen mondtad ezt, Mihály!

- Ajhaj, mit ér a szép beszéd, ha nem tudom levezetni az inga törvényét.

Uri Péter még két esztendő előtt tanulta ezt a reáliskolában. Fogta azonban mégis a meggyfapálcáját és nyomban levezette a rettentő képletet, a porba firkálván Pfaff Mihálynak. Ekkor viszont Pfaff Mihály bámulta az ő matematikus barátját és nem lehetetlen, hogy ez a kölcsönös bámulat ölelte őket össze legelőbb.

Uri volt az alacsonyabb, erősebb, öregebb. Gyönyörű metszésű homloka alatt erős judicium lakozott, sőt valószínűleg fantázia is. Ez utóbbit persze elnyomta a nevelés, de megmaradt a zömök fiúban mégis a kedély. Skandálni persze sohase tudott, míg Pfaff Mihály forma szerint is foglalkozott a költészettel, amelyre rácsábította a gimnázium. Pfaff erre hiú is volt; míg Uriban csak titkon lakozott a hiúság. Egyforma szívük daczára azonban sohase voltak konkurrensek, mert más-más országokat mutogattak nekik a könyvek. Egymás vállán át pillantottak azután az ismeretlen útvonalakra és szorosan egymás mellett kezdtek haladni, mert tudták, hogy egyik se féltheti a maga csapását a másiktól. Így jutottak föl a fővárosba is. Ez különben félig-meddig csodaszámba menő dolog volt, mert senkise hitte volna, hogy Pfaff Mihálynak, akinek senkije se volt, a professzorai helyet és kenyeret fognak találni egy budapesti ügyvédi irodában és senkise hitte volna, hogy Uri Péter, a szegény parasztfiú, aki nem is tudta, hogy mi az a protekció, éppen protekcióval fog stipendiumhoz jutni.

Az eset úgy történt, hogy a reáliskolai érettségén Uri Péter a Corvin Mátyás humanistáiról beszélt.

- ...Ezek az urak, a királyi udvarban, azt hitték, hogy ők valami rettentő nagy tudósok, azért, mert latinul és görögül tudnak...

Uri Péter büszkén körültekintett, mert tudta, hogy most nagyot mondott. Az érettségien egy kövér műegyetemi tanár volt a kormánybiztos és én most biztosíthatom a kormányt, hogy a kövér műegyetemi tanár a nagyjelentőségű vizsgálat alkalmával oly mélyen szundikált, mintha a saját öregapja lett volna. Ő nagysága csakis az Uri Péter harsány mondására ébredt fel és fölfogván rögtön a vehemens szavak értelmét, azt morogta a szakállába:

- No, ez derék fiú és úgy látom, hogy a legjobb bizonyítványa is van az osztályban. Ennek keritünk valami állami stipendiumot...

A professzor azután megint csak elszunnyadt, de szerencsére már ébren volt ősszel, midőn a műegyetemre iratkozott a szegény Uri Péter. És így lett Uri Péterből stipendista, és így lett Pfaff Mihályból joghallgató.

Nagyon szegényes vala az ő köntösük akkor és én hamarjában nem tudok olyan szürke színeket keríteni, hogy Uri Péter technikusként és Pfaff Mihály joghallgató úrnak közös őszi kabátját lefesthetném. Ez a kabát ugyanis már abban a stádiumában volt a kopásnak, midőn megszólal minden böcsületes szürke pelerin:

- No, most mindjárt kisül, hogy sohase láttam gypajut.

Három álló esztendeig vala a tisztos öreg kabát ebben a kínos helyzetben, mert három álló esztendeig semmit se változott Pfaffnak és az Urinak barátsága. Ez pedig nagy szó, mert az aszfalt kitűnő egy barátságháborító: úgy ketté választja az embereket is, mint az utcát. Punint és Baburint nem rontotta meg a nagyváros. Hónapos szobájokban üldögélvén el a téli estéket, midőn mégis csak olcsóbb a fűtés, mint a kávéház, úgy rémlett is nekik, mintha közülük se volna az egész fényes világhoz. Az Uriék otthon egy vasuti őrházban laktak és Pfaff Mihály hűségesen eljár az ő egyetlen barátjához, télen és nyáron is. Most is, ha együtt pipáztak a meleg szobában, csak annyiba vették, mintha odakünn rohanna a gőzkocsi. Messze, ismeretlen világok felé, teli fényes, gazdag emberekkel, tükrökkel, bársonypamlagokkal, duzzadt erszényekkel, mindennel, ami szemük előtt tovasuhan, annélkül, hogy közülük volna hozzá. A város ragyogó esti vonata zakatolt az utcán, Punin és Baburin benn tárgyalt a kis szobában, diplomáról és vagyonról, amit meg kell szerezni okvetetlen. És épp úgy bántódott a petróleumlámpa itt is, mint valaha otthon.

Három esztendő múlva kizárólag csak Uri Péterre maradt a szürke pelerin és megváltozott nagyon a kis szoba is. Pfaff Mihálynak ugyanis nem volt keresetképtelen édesapja, mint Urinak, - Pfaff Mihálynak tehát katonává kellett lenni. Bő, államköltséges bluzot húzott föl a jó fiú és elhagyta Horvát Sára ugorkaárusnő ő nagyságának molnár-utczai szobáját és átköltözködék vala a Károly-kaszárnyába, ott is a második emeletre, ahol a falakon ezen bölcs mondások ékeskednek:

*Minél jobban lövünk mi,
annál kevesebbet talál az ellenség.*

Továbbá ez, hogy:

Fegyverrel könnyű bátornak lenni...

továbbá még más egyéb feliratok is, a melyek mind igen frappáns igazságokat tartalmaznak, de egyáltalában nem világosítanak föl bennünket arról, hogy hát mi csakugyan jól lövünk-e és minekünk vajjon könnyű-e bátornak lenni?

Pfaff Mihály tehát befűzte a bakancsát (fuszbeclájdung Nr. 1.) és ismét azt mondá:

Vége a tavasznak, vége.

*

A Pfaff Mihályból szomorú egy katona lett valóban. Az igaz, hogy az önkéntes iskolában ő volt az egyetlen sváb, aki németül is tudott, nemcsak svábul és így könnyű volt neki elsőnek lenni; az is igaz, hogy érezvén magában, miképp sok latintudományát egyedül el nem viselheti, tizenöt forint havi fizetésért ezen nyelvet is vesztegetni kezdé egy jómódu polgári családban; mindez igaz volt, de Pfaff Mihály azért mégis szegénysorsu katonának vala nevezhető. És ámbár a kaszárnyában tartózkodott ő, mégis inkább a régi kis szobában szokott lakozni, odasietvén barátjához minden áldott téli estén, midőn hat órákor már sötét van és az utcán járók nem látják, hogy mily igen nagyon kopott egy államköltséges önkéntes.

Egyszer, nem tudom, karácsony volt-e avagy farsang keddeje, de vastag, gyapjas hó feküdt meg az utcákat, hűvös, tiszta lélegzetével a nagy házak közé egy kevés csöndet, még kevesebb falusi hangulatot hozván. Belül a Molnár-utcai ház udvarán is csönd volt és nyomok nem vetődtek a kövek hótakarójára; még Pfaff Mihály is az eresz alatt járva érte el a barátja udvari szobáját. Ott ült Uri Péter a felsőbb mennyiségtan ménkü vastag jegyzetei fölé hajolva és sötét konyhán át jutott hozzá Pfaff Mihály, mert Horvát Sáraék se voltak otthon. Az udvar egyéb lakói is szerteenyésztek a mulatós téli éjszakában, csak Kristofóriné ő nagysága ablakában volt gyertyavilág. Ő, aki sohasem pihent, most se mehetett el szórakozni, mert sajnos, az anyatermészet se pihen sohasem és Kristofórinéra szükség lehet minden pillanatban. Azért is a jó asszony báslikban ült még otthon is és ha tudós, kerek feje megmozdult az ablakban, a szomszédasszonyok azt mondták:

- Már indul megint a vén sárkány. Jaj, dehogy kellene nekem az utálatos...

A báslik mozgott az ablakban és Pfaff Mihály midőn bejött, azt mondta:

- Ereszszük le a függönyt, belát a Kristofóriné. Én pedig le akarok vetkőzni, mert itt hálók nálad. Legalább meleg szobában alszom egyszer. Kértem hajnalig kimaradást, hogy együtt teázhassunk, fiam Péter.

A fiam Péter felrúgta az egyik házicipőjét a levegőbe és elkapta a balkezével:

- Éljen, nagyon jól van, nagyon jól van, még vacsorát is kapsz, vén bűnös.

Azzal leeresztette a függönyt és előhúzott az asztal alól egy kis ládikát. Az pedig nem volt üres, hanem tele volt halavány rózsaszínű parasztszonkával, amely darabokra mállott a fagytól és akkép vala fölfüstölve és besózva, hogy ahhoz foghatót ugyan még a prágai királyi szőlőhegyekben se tudnak előállítani. Uri Péter mindjárt le is ült az ágya szélére és szokása szerint átengedte a divánt Pfaff Mihálynak. Hadd üljön puhán a szegény katona.

- Egyél, Punin, - mondta, - de a tea tekintetében már nem tudnám egymagamban viselni a terheket. Mert van ugyan husz krajczárom, de hát abból szivarra nem marad, akkor ugyan ne is teázzunk inkább.

Pfaff Mihály az asztalra dobott egy vén húskrajczárost.

- Ime a szivarra való, drága Baburin, és most már menj, lelkemnek jobb fele, bevásárolni, mert ünnep van és becsukják a boltot és aztán teázni fog ma az állam és a társadalom és mindenki, csak mi nem. Indulj, indulj, Baburin, mert én már vissza nem fűzöm a bakkancsomat, ha kifűztem egyszer.

Uri Péter elment és hozott spirituszt, rumot, cukrot, teát, meg szivart. Azzal a sonkához látott a két sváb és úgy megette az egészet, mintha szilvásgombóc lett volna. Vacsora után szép lassu tempóban szivarra gyújtottak és mire előkerítették valamelyik sarokból a teafőzőt, amely pléhből volt és egy darabból volt készítve, már éppen zárta a házmester tótja a kaput. Ekkor pedig egy rémes drámai bonyodalom zavarta meg az idillikus estét.

- Behorpadt a földő, nem tudom kivenni - mondta Uri Péter.

Pfaff Mihály kivette a kezéből az egész kis bádogmasinát.

- Add ide, majd kifeszítem én.

Azzal kihúzta a szuronyát s a hegyét beékelte a föld és az edény karimája közé. Szép, óvatosan kezdte csavargatni a pengét.

- Nyomd, hisz nem törik el, nem penicilus!

- Nem nyomom, mert még kilököm a fenékét.

- Nyomd, Punin, az én felelősségemre!

A szurony azonban csakugyan nem volt penicilus és midőn Punin úr a Baburin felelősségére nagyobb energiához folyamodott, egyszerre csak engedett a föld, de ugyanabban a pillanatban két nyílás is volt látható. Már pedig az sohase jó, ha egy teafőzőn felül is van lyuk, meg alul is. A fennforgó eset azonban csakugyan két lyukat mutatott, kivált mivel a másodikat a szurony hegye alul ütötte, az edény szélén, közel a fenékhez, ott ahol az Uri Péter felelőssége nem fejtett ki valami nagy ellentállást.

- Alló, mondta Uri Péter, és megcsóválta a fejét.

- Máskor, tisztelt barátom, ha tanácsokat osztogatsz, ne az erkölcsi törvényre gondolj, hanem a testek tehetetlenségére.

- Nem baj, mondta Uri Péter, és ismét ő vette ki Pfaff Mihály kezéből az edényt. Majd meg-reperáljuk.

Azonban bolond a világ folyása. Ha ugyanis valamely milliomosnak a lokomotívja romlik el, akkor a gépet egyszerűen elküldik a javító-műhelybe és könnyű szerrel megigazítatják; ellenben ha egy szegény diáknak romlik el a teafőzője, akkor alszik a modern technika mélyen. Uri Péter forgatta a kis bádogedényt, meg nyomogatta, meg szitkozódott; Pfaff Mihály mérgesen levágta magát a pamlagra és nézte a Baburin kínlódását. Az meg végre is földhöz vágta az egész masinát:

- No, hát nem teázunk!

- De bizony teázunk - mondotta Pfaff Mihály. A kályhán forralunk vizet.

Uri Péter előre nyomta a fülét.

- Talán rosszul hallottam? Vagy csakugyan azt méltóztatik hinni, hogy én szénkereskedést űzök?

- Ha szén nincsen, fával fűtünk.

- Nincsen fa, - dörögte Uri Péter.

- Itt van a sonka ládája. Szétdaraboljuk.

- Nincsen balta, - dörögte Uri Péter.

Punin kedvetlenül csettintett a nyelvével. Azután félrehúzta a függönyt és elkezdett könyörögni:

- Nézd, Péter, odaát még ébren van a vén asszony. Eredj, kérj tőle kölcsön teafőzőt.

- Nem megyek, nem megyek, - nevetett Uri Péter, - még megoperál.

- No, ne tréfálj, úgyis te vagy az oka.

- Én vagyok az oka? Én lyukasztottam ki? Eredj át te a Kristofórinéhoz.

Már akkor szemközt álltak és Pfaff Mihály mérges volt nagyon:

- Bugris! Mondta Uri Mihálynak.

Az nem szólt semmit se, csak összehúzta a szemöldökét és elkezdte letakarítani az asztalt, hogy itt ma vége a mulatságnak. Pfaff Mihály is befűzte a bakancsát, felhúzta a köpönyegét, felcsatolta a szuronyát és azt sem mondta, hogy beföllegzett, de az ajtóban még azt mondta:

- Bolondulj meg!

Az udvaron aztán átgázolta a havat és elért a sötét kapualjába. Ott tapogatózni kellett a csöngetyűnyomó után, de Pfaff Mihály nem igen tapogatózott. A fagyos éjszakában másodpercek alatt szállt el az ő nagy haragja és a mint megállt egy pillanatra Pfaff Mihály, az éjjel csöndjében, az elhagyott órában valami messzi, régi csöndre gondolt vissza. A negyven platán alatt, későn nyáron ül együtt két diákgyerek és az egyik szól valamit a hulló levelekről és azt feleli a másik:

- Ej, be szépen volt ez mondva...

Most bizony ugyanezt nem felelte a másik, mert Punin goromba volt nagyon és úgy látszik, ezért most ki is van lökve a szobácskából. És ott jó békén lenni, midőn zakatol kívül a fényes vonat... Pfaff Mihály visszafordul és kereste, hol legmélyebb a hó. Ugy lépegetett az Uri Péter ablaka alá vissza. Ott háromszor is kopogott, mert Baburin kétszer nem akarta meghallani. Harmadszorra végre félrehúzta a függönyt és kimosolygott a bűnbánó Puninra. Punin visszamosolygott és azt mondta:

- Persze, Baburin, csak nem veszünk össze azért, mert kilyukadt a bádóg...

*

Uri csak egyszer volt szerelmes; Pfaff Mihály szerelmes volt vagy hússzor, világos tehát, hogy egyikük se házasodott meg. S mert lágyszívűek voltak, szabadgondolkodók és lusták, természetes, hogy tisztességes diplomát se szerzett egyikük se: a technikusból számvizsgáló lett valamely műszaki számvevőségnél, a jogászból meg pénzügyi titkár. Még ma is együtt laknak és külön szobáik között közös a harmadik, a szalon. Ott a félezüst szamovár körül, midőn várják, hogy csészéjükben egészen megfeketedjék a Souchong, még gyakran összekapnak Punin és Baburin és ilyenkor azt mondja egyik vagy másik:

- Csak nem veszünk össze azért, mert kilyukadt a bádóg?

Erre aztán mosolyognak mind a ketten és elfelejtik, hogy az ő életük is egy kilyukadt bádóg.

Válás.

Az intermezzo természetesen kora tavasszal történt; alig hogy elhordták a havat, alig hogy rügyezni kezdett az akácza, alig hogy zöldre vált a Szent Gellérthegy oldala s a hegyek mögül kibukott az első nedves, langyos szél:

- Itt vagyok megint, szerelmes szíveknek nagyokat mesélgetni.

Nincsen följegyezve az egész incidens seholse; nem találjuk nyomát régi krónikákban, még ujságba se került az esemény, de azért mégis tagadhatatlan dolog. Szücs Eszter végig libegett a Dunaparton, mint egy eleven hajnali álom; kis szőke kontya volt, sötétkék ruhácskája volt és szép volt, mert nem klasszikus arcvonások tették széppé, hanem az ifjúság; nem a napsugár, ez a nagy kémikus, aki felolvast minden rideg valóságot.

Szücs Eszter végiglibegett a Dunaparton, fehér fátyolát csak félig húzta le, mint ahogy fitos kis leányhoz illik. Minden lépésnél körülfutó vékony vonalat mutatott a kurta szoknyája, az egész kis leány szinte világltott a korzón. És meg is bámulták a kis leányt sokan; ugymint a hullámok, a börziánerek, de legfőképpen maga Szegedi Pál. Ő még meg is fordult utána:

- Ni, az én piczi cukrászkisasszonyom!

A piczi cukrászkisasszony meg azt gondolta magában:

- Ni, a mi barna vendégünk!

Azután ment, libegett tovább Szücs Eszter és egyszerre úgy érezte, hogy az a bölcslektor, aki neki soha se szokott köszönni az utcán, nagy mulasztást követ el ezzel az ignorálással. Mert tagadhatatlan, hogy minden ifjú levante köteles kalapot emelni annak a tizenhét esztendősnő leánynak, akinek tetszik. Szücs Eszter majd hogy sírva fakadt, amikor erre a sértésre gondolt; azután felsorolta magának mindazokat a hódító férfialakokat, akikkel eddig találkozott. Nevezetesen az unokabátyját, a hittanárát, a zongoramesterét, a háziúr jogász fiát, és végül megállapodott abban az örökkévaló igazságban, hogy egyik se tetszett neki annyira, mint ez a komoly uracska. A tavaszi szellő beléfújt a fátyola alá:

- Talán szerelmes is vagy Szücs Eszter!?

Szücs Eszter elpirult, ámbár senkise szolt hozzá és ment egyre csak tovább. Közbe pedig feltűnően szépnak találta a túlsó part napos hegyoldalát meg az eget, amelyről egy legendában azt olvasta egyszer, hogy apró angyalok mosták tisztára.

Szegedi Pál még mindig a leány után nézett.

- Vajjon honnan jön a kicsike?

Szegedi Pál azt hitte, hogy ezt kíváncsiságból kérdezi magától, nem pedig féltékenységből. Neki általában is voltak ilyen téves nézetei. Így például régen gyökeret vert a lelkében az a hit, hogy ő csak üzleti szempontból járt a Szücs Xavéri Ferencz cukrászdájába. Igaz ugyan, gondolta sokszor, hogy abban a tiszta kis cukrászboltban van egy fiatal hölgy is, akivel ő sokszor el szokott beszélgetni, de azért mégis csak földolog a Dobos-torta. Mert ha nem ez az élvezeti cikk volna a földolog, akkor ő nem ennék már egy félesztendeje mindennap Dobos-tortát. Világos tehát, hogy a tortáját szereti Szücs Xavéri Ferencznek, nem pedig a leányát.

Szegedi Pál szépen megindult és ment ő is a Ferenczváros felé; a tavaszi hangulat ellenállhatatlan erővel ragadta a külvárosi sütemények közé, épp úgy, mint a téli esték is, amikor hazatérőben a cukrászbolt üvegajtaján keresztül hívogat a lámpa, a marczipán-szelet meg egy fehér, kis leányarcz. Most, mikor benyitott az ajtón, Szücs Eszter már fűgén kezelte a

mákospatkók különböző válfajait; a nagyra fonottakat és a kisebbeket, a pozsonyi kiflinek jól ismert halavány utánzatait. A tavaszi verőfény nem ragyogott közbe, mikor Szegedi Pál kezét fogott a leánynyal és volt még egyéb drámai motívum is ebben a találkozásban. Például az, hogy Szücs Xavéri Ferencz és hitvese ez egyszer kivételesen nem voltak otthon. Valami öreg cselédasszony őrizte a boltot, az is kiment, mikor hazajött a kisasszony.

- Egy pohárka allast kérek, - szólt a derék ifjú tompán, mintha csak mérget akart volna az allasba keverni.

Szücs Eszter elébe tette a tálcát és nagyon megijedt, mikor a vendég hirtelen kezét csókolt neki.

- Jól van, - mondta - most kezét csókol, de az utcán nem akar észrevenni.

Ha jobban nem haragszik, akkor még a homlokát is meg fogom csókolni, gondolta magában a vakmerő Szegedi Pál és félig áthajolt az asztalon, úgy, hogy érezte a lány ibolya-bokréta-jának szerény kis illatát.

- Hogy vehetném észre, mikor még be se mutatkoztam magának; különben Szegedi Pál vagyok és nagyon szeretlek, kis Eszter. Már nagyon régen meg akartam ezt mondani, de egyrészt csak ma jöttem tisztába a dolgommal, másrészt meg mindig tele volt a bolt...

A jelenlévő pogácsák vígan mosolyogtak és Szegedi Pál megcsókolta a kis leányt. Nem a homlokán, hanem a száján; nem egyszer, hanem háromszor. A szemérmes kis lány behunyta a szemét és nagy szivdobogást érzett az ő kettős tavaszától. Azután mindketten halaványan néztek egymásra és hallgatták, a mint egy koraszülött darázs dongott nekik a boldogságról.

- Holnap, mondta végre a lány.

- Azután majd mindig, mondta Szegedi Pál és még egyszer megcsókolta a kis leány kezét.

*

Odafönn az üllői-úti harmadik emeleti lakásban már ásítózott a szerelem résen. Foszlányokba szakgatott hangulat lakott a barátságos két szobában, és Szegedi Pál, a „szobaúr” régen érezte, hogy nem jól van ez így. Egy harmincz éves férfi és egy negyven esztendőss asszony, akik valaha szerették egymást, lassanként együtt látták eltűnedezni a lángokat; ha a törvény köt bennünket össze, a hűlő parázs hagy valami meleget közöttünk. Az asszony azonban egy sokat szenvedett asszony, csak épen szerelemből találkozott Szegedivel. Azután sokáig együtt voltak; és szegény Passiflórának kezdetben sötét hajára már szálingózott a hópehely, mikor észrevette, hogy itt van a válás ideje. Azt hitte, hogy nem is szereti már az ifjú férfit és úgy gondolta, hogy már éppen csak jó hozzá; sajnálná, ha senki se szeretné ezt a derék fiút, együtt marad hát vele addig, amíg meg nem leli azt a virágot, amely hozzá illik az ő ifjúságához. Párnak, igazságnak.

- Keressen már magának valakit, - kedves barátom, - szokta volt mondani.

Szegedi nem keresgélt, mert nagyon csunya dolognak nézte volna azt, ha hűtlenségbe esik. Nem keresgélt, csak éppen rábukkant Szücs Eszterre. Aznap is, amikor lelkében még dalolt a tavaszi délelőtti gyönyörűsége, valami kis önvádat vitt magával haza. Vacsora után pedig, amikor az asszony kis szünetet tartott rendes zongorajátékában és a levegőben még zsongott egy bájos kis orosz románcz melódiája. Pál úr elárulta a rövid ideig őrzött titkot.

- Találtam magamnak valakit, mondta és hátra vetette fejét a hintaszékben. Azután aggódva várta, hogy az asszony majd elhidegül, vagy majd haragszik, sőt talán még sir is. Várta ezt, mert nem hitte valami nagyon, hogy Passiflóra komolyan és jóságból, avagy elfogyott szerelemből akar válni.

Az asszony nem sirt, el se hidegült, nem is haragudott. Odaült a férfi mellé, végigsimogatta homlokát és szépen, kedvesen kérdezte:

- Kit találtál, édes fiam?

Pál úr elmondott mindent, kezdettől végig:

- Te akartad, hogy így legyen...

Az asszony bólintott:

- Én akartam, kedves barátom, és jól történik, ahogy történni fog. Nagyon szerettelek és még most is akarnálak szeretni, de nem lehet, mert öregszem, öregszem. Az évek nem tréfálnak, de elválnám tőled akkor is, ha még mindig szeretnélek, mert tudom, hogy már gyöngé vagyok. Nem tudlak többé elrabolni az ifjuságtól. Szépen elválunk hát és megköszönjük egymásnak az órák gyönyörűségét; amikor pedig majd még inkább megöregszem, akkor talán ismét boldog leszek, ha eljössz hozzám és elmondod a te boldogságodat.

A férfi hallgatott; elillant percekről beszélt neki a lámpafény és sok egymásba folyó esztendő emléke készült kivonulni szívéből. Most még egyszer az asszony vállára borult:

- Azért mégis haragszol rám, Passiflóra!

Az asszony mosolygott:

- Bolond fiu vagy, Pál; hogy haragudhatnám, ha én is akartam az egészséget?

Szegedi Pál is mosolygott:

- Hát már most mindjárt elmenjek?

Az asszonynak idegesen vonaglott az arcza. Ujjai összeszorultak és mint ahogy félhiszterikus órákban szokta cselekedni, megrázta a férfi vállát. Azután eltaszította magától és valami félig igaz utálattal mondta:

- Mindjárt, kérlek, mindjárt. Menj, addig, amíg utállak. Menj, menj, rögtön!... És toporzékolj a lábával. Azután meg még egyszer megsimogatta Szegedi Pál arcát és nevetett síró két szemével:

- Hajtsd föl a gallérodát, mert megfázol; holnap utánad csomagolok mindent. Csak most eredj, mert nem tudok veled egy fedél alatt maradni. Ez nem is illenék már többé; hisz vőlegény leszesz, kis Pálom - mondta aztán és szépen, anyásan megcsókolta a fiút.

- Hát akkor sietek, Passiflóra, jó éjszakát.

Szegedi Pál leballagott a homályos lépcsőházon és épp a háta mögött csapta be a házmester a kaput. Ment egymagában, szívében azzal a nagy ürességgel, amely megszületik akkor, amidőn elvesztettük az egyiket és egészen még nem találtuk meg a másikat. Elbotorkált a becsukott cukrászbolt előtt is, ahol szürke ajtóablák néztek rá, a jövőendő zárt szimboluma gyanánt!

- Nálunk még nem vagy otthon...

Valami harmadrendű fogadóban, ahol podgyásztalan utasoknak is adnak szobát, megszállt éjszakára Szegedi Pál. A kis szoba kopott butorai megint a nagy ürességről beszéltek neki, amely mindig ott lebeg két szerelem utolsó meg első fejezete közt. A gyöngé ember, aki lélekben mindig koldult szerető, tehát támogató asszonyi kéz után, síró, kábult fővel aludt el.

Az éj törölte le ismét könnyeit: Szücs Eszterről álmodott ekkor meg az ifjuságról, amelyet most szabad elülről kezdeni s amelynek nem bűn sohase, csak regény, ha szeretett. A tizedik utczában pedig, magányos szobájában ült még sokáig, aki hazudta a nagylelkűséget, a szegény Passiflóra; nézett ki a fagyos estébe és érezte, hogy mily rettentő nehéz lemondani, még akkor is, ha már meg vagyunk öregedve.

